

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FUNDATĂ DE „JUNIMEA“ LA 1 MARTIE 1867

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

ANUL al 63-lea, Decembrie 1930

SUMAR:

	Pag.	
AL. BILCIURESCU: <i>Cum am devenit vegetarian</i>	1169	
V. LAINICEANU: <i>Cântec trist (versuri)</i>	1172	
C. GEROTA: „ <i>Rugăciune</i> “ de Gr. Alexandrescu și „ <i>Rugăciunea unui Dac</i> “ de Mihail Eminescu	1173	
LYAN S.: <i>Prăbușiri (versuri)</i>	1180	
	<i>Sub flori de lună</i>	1204
	<i>La o răscruce</i>	1218
MIHAIL DRUMEȘ: <i>In gazdă la Kira Marigo</i>	1181	
DUMITRU COSMA: <i>Automnală (versuri)</i>	1185	
	<i>Sfârșit</i>	1212
EP. ARGHIROPOL: <i>Maurice Maeterlinck</i>	1186	
ALICE STURDZA: <i>Minunea</i>	1201	
M. BURGHELE: <i>Scrisoare către Dl. I. Bianu</i>	1205	
GENERAL N. ALEBRA: <i>Conducerea armatei, III</i>	1213	
DR. S. IRIMESCU: <i>Bugetele necesare pentru combaterea tuberculozei</i>	1219	
OCTAVIAN BEU: <i>Franz Liszt</i>	1236	

Dela întemeietorii revistei

ION SLAVICI: *Scrisori către T. Maiorescu* 1242

CRONICI: *Udriște Năsturel*, de LUCIAN PREDESCU pag. 1244

RECENȘII: TUDOR ARGHEZI: *Poarta neagră*, de S. Tz.-S. pag. 1253; MIHAIL D. RALEA: *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste*, de C. GEROTA, pag. 1254; E. LOVINESCU: *Memorii*, de ALEX. BILCIURESCU, pag. 1256; I. E. TOROȚIU: *Heinrich Heine și Heintismul în literatura românească*, de C. G. pag. 1256; I. E. TOROȚIU: *Hermann Sudermann în literatura românească*, de C. GEROTA, pag. 1258.

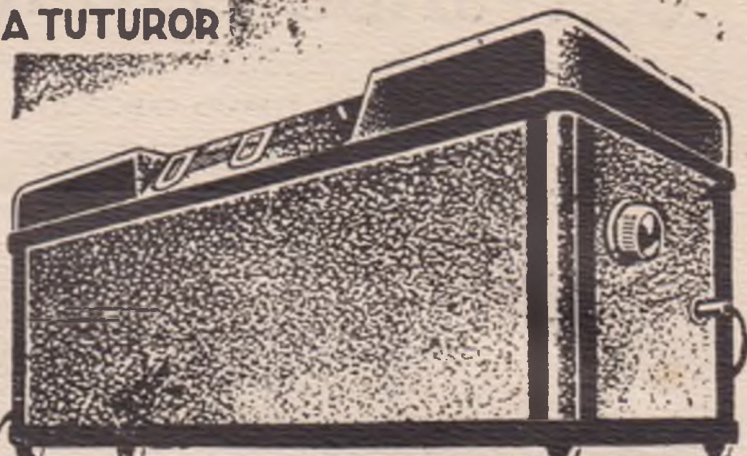
ATELIERELE GRAFICE
SOCEC & Co., S. A.
BUCUREȘTI 1930.

ATWATER KENT RADIO

813256 016

PHILIPS

ÎN FRUNTEA TUTUROR

NOUL APARAT DE RECEPTIE DE LUX TIP 2511

dovedeste afirmațiunea de mai sus

Acest aparat cu un singur buton de reglaj, inzes-
trat cu o serie de 4 lămpi între cari renumita Pen-
todă PHILIPS mai posedă următoarele calități:
Scala iluminată, amplificator pentru gramofon, tre-
cere printr-o singură mișcare de la unde lungi la
unde scurte, dispozitiv pentru racordarea haut par-
leurului electrodinamic sau electromagnetic, cheie
pentru închiderea aparatului, etc.

Pretul Lei 23 000,

RECEPȚIUNI IDEALE prin P H I L I P S

Tipul 2514 este cel mai bun aparat
cu 3 lămpi, alimentat direct de la priza
de curent alternativ.

Pretul Lei 15 000

Pentru alimentarea prin acumulatori
întrebuințați aparatul de recepție
tip 2502.

Pretul Lei 8 000

CEREȚI O DEMONSTRAȚIE. FURNIZORULUI Dv.

CUM AM DEVENIT VEGETARIAN

(Din carnetul unui gastronom)

Luni

Azi m'a invitat John la masă. Puiul nefript: supa rece! Lipsă de atenție la pătrat! Consider drept o gravă insultă personală faptul că stomacul meu a suferit din pricina fripturii și a ciorbei! Prefer să fiu palmuit decât s'am apetitul prejudiciat!

De-abia acum, după ce am trăit aproape o jumătate de veac, înțeleg de ce unii oameni se căsătoresc cu bucătăresele lor! Unirea stomacului cu mama sosurilor nu constituie o mezialianță, ci un act de perfectă și înțeleaptă diplomație. A avea stomacul împăcat și o masă gastronomic preparată, înseamnă fericirea.

Eu nu m'am însurat cu bucătăreasa, însă îi plătesc o leafă princiară, îi rabd toanele și-i fac numeroase cadouri. Bucătăreasa mea e un adevărat cordon-bleu. O chiamă Mariana, are 40 de ani și am adus-o dela Paris...

Unii oameni mănâncă spre a putea trăi! Ce imbecili sau ce farisei! Eu trăesc ca să mănânc și socot că adevărata fericire a vieții o găsești consumând o poulardă stropită cu vin generos!

Cultura unui individ se cunoaște după modul cum pregătește felurile la cină!

Spune-mi ce mănânci ca să-ți spun cine ești!

„Foamea e cel mai bun bucătar“, inexact: cel mai bun maestru al tingirii e Jim dela „Paillard“!

Vestiții generali gastronomici cunosc la perfecție strategia mesei. Dela artileria sticlelor de șampanie până la in-

fanteria sparanghelului, și dela peisajul marin al nisetrului până la floarea albă a conopidelor, totul trebuie pregătit minuțios.

Marii cuceritori de inimi au fost și prinți distinși ai furculiței. O femeie nu se cucerește nici cu buchete, nici cu bancnote, ci c'un supeu fin! Mirosul unui venerabil Bourgogne îți vrăjește nările mai puternic decât cel mai autentic parfum Cotty.

Fiecare vin e o piatră prețioasă: rubin, chihlimbar, diamant, opal, topaz...

De ce să mai dai bijuterii iubitei, când le are pe toate într'un pahar?...

Joi

O ușoară indigestie mă obligă să fiu sobru: ceai dimineața, ceai la prânz; tot ceai va trebui să iau și seara!

Fiecare meserie își are riscurile sale. Comerciantul este expus bancrutei simple sau frauduloase; don Juanul — bolilor lumești; iar gastronomul — indigestiei!

Imi suport deci resemnat soarta. De pe terasa Palace-ului unde-mi sorb doctoria aurie, acompaniată de 2 bucăți de zahăr, puțin rom. lămâie și o felie de pâine prăjită, îmi vine mirosul mâncărilor preparate în bucătăriile hotelului... Chin olfactiv! Sadism al mirosului! De-abiă acum înțeleg supliciuul lui Tantal în toată măreția lui!

Ciuperci prăjite, marinată de nisetru, pârhoale moldovenești, consommé madrilen, crême fouettée — arsenal liliputan de bunătați diverse — mă fac să trec prin emoțiile și senzațiile delicioase ale unui prânz copios...

Omul trăește din plin numai când mănâncă...

Doamne, cât sufăr!...

* * *

Copii se pierduseră în pădure. Profitând de faptul că părinții plecaseră la târg, ei se duseseră să vâneze cuiburi de păsări și să admire în treacăt salturile gimnastice pe care vereritele roșcovane cu coadă de toamnă le fac la trapezul copacilor...

Dar Alin și Alina se rătăciseră în codrul des și misterios. Amurgul coborise ca o draperie de cărbune. Și bieților copii le eră frică și foame.

Luna răsări cheală și luminoasă ca proecția unei lanterne magice pe un perete întunecat.

Și copiii merseră ce merseră până când zăriră o lumină roșietică. Profilul unei case mici se 'ntrezăreă în depărtare. Apropiindu-se, văzură ceva atât de ciudat încât părea un basm, nu însăși realitatea...

O casă cu acoperiș de slănină. Ferestre de cașcaval. Pereți de șuncă și de salam. Casa îngrădită cu cărnați. Înăuntru, într'o cameră cu pat de pandișpan și cu scaune de cozonac, dormea o fată frumoasă ca o zână. Fata avea obraz de frișcă și păr de ciocolată.

Tăcerea acoperea întreg decorul. Copiii, ascunși după un copac, priveau cu mirare, simțind cum li se face gura apă în fața atâtor bunătăți.

Din pădure, se auziră miorlăituri stridente. Un motan, gras ca un călugăr benedictin, se apropieă tiptil de casă. Iși trecu limba roz pe mustețele-i stufoase de mușchetar și începă să muște din pereții de șuncă ai casei, din acoperișul de slănină, din gardul de cărnați...

Casa se prăbuși. Fata frumoasă care se deșteptase, dădu înapăimântată un țipăt ascuțit. Apoi nimic, doar plescăitul lacom al motanului care-și potolea foamea...

M'am trezit brusc din somn...

Explicația visului?

Ce-ar spune Freud? Nu știu...

— Mi-e foame și atâta tot.

M'am săturat de regim. Mă duc la bufet să caut ceva de mâncare...

Cea mai mare suferință a omului, e foamea!

Duminică

De 2 zile, sunt la moșia bunului meu prieten Sandy. Azi am asistat la un spectacol trist. Miei își vedeau pentru ultima oară mamele... Mielușei fragezi și cu părul ondulat Marcel, despărțiți brusc de mamele lor, le chemau cu behăiri jalnice și melodioase.

Câtă tristețe în acest adio plin de melancolie ce-mi rupe sufletul și mi-l pustiește ca un cântec de flașnetă în toamna ploioasă.

Ce netrebnici suntem că sacrificăm poftei noastre carnivore aceste ființe inocente și inofensive!

De ce nu m'am născut vegetarian?

Luați-mă de aci! Nu mai pot auzi melopeea mieilor ce-și chiamă mamele!...

Până mâine nu mai mănânc carne!...

Alexandru Bilciurescu

CÂNTEC TRIST

*Visurile mele
Din tăcuta zare,
Năzuind spre stele
Chiamă îndurare.*

*Cine să le-adune,
Cine să le'ndemne,
Ca în vremuri bune
Drumul să le'nsemne?*

*Liniște adâncă
Și nemărginire:
Prăvălită stâncă
Pare-a mea iubire.*

V. Lainiceanu.

„RUGĂCIUNE“ DE GR. ALEXANDRESCU ȘI
„RUGĂCIUNEA UNUI DAC“ DE M. EMINESCU

După „Anul 1840“, a doua poezie ce merită o deosebită atențiune în literatura lui Gr. Alexandrescu, e „Rugăciune“. Fără să aibă varietatea de tonuri dela ironia amară până la altruismul sănătos, fără să aibă adâncimea de cugetare a poeziei „Anul 1840“, totuș prin ideologia generoasă, prin tendința de purificare morală, ceea ce formează canavaua, pe care să brodează celelalte idei secundare, e o operă de seamă în literatura noastră. Are ceva din mireasma psalmilor lui David fără să-ți dea impresia unui bigot religios. Autorul recunoaște — cu avânturi sentimentale de odă, atotputernicia lui Dumnezeu. El a făcut tot ce să vede din simpla lui voință.

Al totului Părinte, Tu a cărui voință
La lumi ne nființate ai dăruit ființă

Stăpâne creator!

Putere fără margini, izvor de vecinicie
Al căruia sfânt nume pământul nu îl știe

Nici omul muritor!

Dumnezeu fiind creatorul suprem, să asculte glasul făpturii lui și să-l ajute pe autor ca să meargă „întotdeauna pe a virtuții cale“ „Să merg nestrămutat“.

Când soarta mă apasă, cum și când îmi zâmbește

„Când veselă m'ajută, când aspră mă gonește

Să poci fi neschimbat“

Mândria n fericire să nu mă stăpânească

Mâhnirea în restriște să nu mă umilească

Dreptatea să o știu

Această atitudine imperturbabilă în fața vieții, această înfățișare unitară în fața durerii, ca și a veselii are ceva din filozofia clasică a lui Horatiu.

Aequam memento rebus in arduis
 Servare mentem, non secus în bonis
 Ab insolenti temperatam
 Laetitia, moriture Delli.

Să-ți păstrezi sufletul neschimbat în durere ca și în
 fericirea sgomotoasă muritorule Delius.

Decât Horatius are această atitudine de resemnare, pornit
 dintr'o convingere de filozofie practică, că sfârșitul va fi
 acelaș, și ca filozof practic trage și concluzia că viața trebuie
 trăită. Grigore Alexandrescu se ridică deasupra filozofiei practice,
 căci el cere că Dumnezeu să-i lumineze conștiința și ca
 să-i fie adevăratul îndreptar în viață, scutindu-l de a greși.

Mai mult chiar, el cere ca să „dorească al omenirii
 bine“ și printr'o comunicare directă, înlăturând alte gânduri
 de circumstanță, să cunoască pe D-zeu, pe care-l vrea singurul
 lui Dumnezeu.

Numai așa ar putea să placă lui Dumnezeu, când va
 spune „adevărul fără sfială“ și nu se va răsbună pe cel ce-i
 face rău sau îl înșeală.

La oameni adevărul să-l spun fără sfială
 Pe cel ce rău îmi face, pe acel ce mă'nșeală
 Să nu îmi răsbun eu.

Apoi autorul după ce din nou arată puterea lui Dumnezeu,
 cere ca iubirea lui să-i fie până în ceasul din urmă,
 comoară de nădejde, de dulce bucurie, izvor de fericire. Va să
 zică în Rugăciunea lui Gr. Alexandrescu, găsim următoarele
 idei: 1) Dumnezeu e creatorul vieții și Izvorul de vecinicie;
 2) Se roagă să-l ajute ca să nu să abată niciodată din calea
 virtuții; 3) Să roagă să nu fie nici mândru în fericire, nici
 umilit în nenorocire; 4) Să fie în stare să dorească binele
 pentru toată lumea; 5) Să propovăduiască adevărul fără sfială;
 6) Să nu se răsbune pe cei ce i-au făcut neajunsuri; 7) Să nă-
 dăjduiască în bucuria vieții post mortem; 8) Că Dumnezeu e
 în toată făptura dela cel mai mic lucru până la cel mai mare;
 9) Că el îngrijește de toate cu o egală solitudine; 10) Că el
 e viața ce a dat-o universului; 11) Se roagă ca să-i asculte ru-
 găciunea, de a fi alături de el în toată viața până în ultima
 clipă. Incepând cu un puternic sentiment de adorație către

Dumnezeu, *caracteristica Odei*, continuând cu rugăciunea propriu zisă, isprăvește cu aceeași sentimentalitate caldă a Odei, deși a fost brăzdată de fiorul melancolic al elegiei, fără a-i turbura însă factura de odă. Ceeace constituie frumusețea acestei ode este subiectul rugăciunii: *perfecțiunea morală* a poetului. E aici ceva din frumusețea filosofiei stoice. Stoicienii caută mai întâi în individ principiu libertății interioare care să poată să-l sustragă loviturilor soartei și oamenilor. Binele și răul ziceă Epictet depind de voința noastră. *Nici un alt bine nu e mai mare decât virtutea, nici un rău mai mare decât viciul*, ziceau Stoicii. A așeza *fericirea* în afară de noi, de virtute, este a socoti că fericirea poate să fie un dar din afară, un accident exterior, în timp ce ea este bucuria intimă legată de conștiința propriei ei măreții *Virtutis praemium ipsa virtus*. „Zice Fouillée în Istoria filozofiei sale. Stoicii socoteau că prin *virtute*, prin această purificare morală ei se perfecționează ca și zeii, ba chiar îi întrec, întru cât zeii sunt înțelepții din natura lor divină, pe când omul înțelept are înțelepciunea din puterile lui omenești.

Pentru a scăpa de orice durere, care fatal isbește și pe oamenii înțelepți, stoicii recomandau o pasivitate îndărătnică la tot ce e durere și tot ce e plăcere. Omul înțelept e departe de acele *perturbationes animi*, ce le avem noi oamenii de rând în fața durerii sau fericirii. Să ajutăm pe alții dintr'un precept, dintr'un comandament rațional, nu fiindcă suferim alături cu el. De altfel și Buda ziceă: „Acela este demn *de dragostea mea care nu se bucură nici nu se întristează de nimic, care nu dorește nici un lucru, care e mulțumit de totul, care, fiindcă e servitorul meu, puțin îi pasă de soartă, fie bună, fie rea*. În sfârșit, acela e servul meu care e acelaș față de amici și inimici, în glorie și în rușine, în căldură și în frig, în durere ca și în plăcere; care este nepăsător la orice eveniment al vieții, pentru care lauda și osânda îi sunt indiferente”.

Evident că raționamentul rigid al stoicilor nu-l găsim la Gr. Alexandrescu, raționalism care socotește sinuciderea ca un act de voință, ca un fapt liberator al Conștiinței. Această atitudine morală invariabilă, care transpiră în educația morală dă caracterul cel mai fericit, dar și cel mai rezistent — mărturisește o splendidă filozofie creștină, care socotește lumea

aceasta ca o imperfecțiune a lumii viitoare, pentru care în adevăr trebuie să ne pregătim. De aci acea suavitate etică, îmbălsămată de altruismul creștin, de înlăturarea oricărui gând de răsbunare, prinsă ca — vinul în strugure — în sentimentalitatea când reținută ca în elegie, când avântată ca în odă, cu accente de cucernicie biblică, așezată pe un suport de stabilă elevație morală ce ridică valoarea poeziei în sfera literaturii universale. Să trecem acum la Eminescu. Autorul s'a folosit de un Dac, probabil din reputația ce o aveau Dacii ca disprețuitori de viață, deși e o incongruență între filozofia lui Buda și a „Dacului“, după cum să vede în poezie.

Eminescu ca și Gr. Alexandrescu, fără entuziasmul inaripat al lui însă, recunoaște că Dumnezeu e începutul și sfârșitul“.

„*El este moartea morții și învierea vieții*“ Dumnezeu este creatorul luminii, el este artistul universului.

Pe când nu eră moarte nimic nemuritor

Nici sâmburul luminii de viață dăitător

Nu eră azi, nici mâine, nici eri, nici totdeauna

Căci unul erau toate și totul eră una

Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată

Erau din rândul celor ce n'au fost niciodată

Pe atuni erai Tu singur, în cât mă întreb în sine-mi

Au cine-i zeul, cărui plecăm a noastre inimi?

După ce fixează această filosofie brahmană, poetul își arată mulțumirea că acest zeu i-a dat „ochii să vadă lumina zilei“

„Și inima-mi umplut-am cu farmecile milei

„In vuetul de vânturi auzit-am al lui mers

„Și'n glas purtat de cântec simții duiosu-i vers.

Decât în loc ca mulțumirea să se completeze cu enumerarea darurilor, pe care ni le-a dat viața, poetul, căruia i s'au dat ochii, ca să vadă durerea altora, simțind fiorul milei, cere „intrarea în veșnicul repaos“.

Dumnezeu să blesteme pe acel ce va avea milă de el, să ajute pe cel care-l va prizoni:

S'asculte orice gură ce ar vrea ca să mă rădă

„Puteri să pue în brațul ce ar sta să măucidă

„Ș'acela dintre oameni devină cel dintâi
 „Ce mi-ar răpi chiar piatra, ceoiu pune-o căpătui

Astfel într'o gradație susținută, poetul după ce își voește toată ura umană asupra lui, ca și cum ar fi Cain, cel dintâi ucigaș al lumii, autorul cere după moarte să i se arunce cadavrul în uliță

„Ș'aceluia Părinte, să-i dai coroana scumpă
 Ce o să asmuțe câinii, ca inima-mi s'o rumpă
 Iar celui ce cu pietre mă va isbi în față,
 Indură-te, stăpâne și dă-i pe veci viață!

Astfel numai. Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
 Că mi-ai dat în lume norocul să trăiesc
 Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec
 Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec
 Să simt că de suflarea mea se curmă
 Și'n stingerea eternă dispar fără de urmă

Deci în prima parte a poeziei avem I, filozofia budistă și în a doua parte rugăciunea, stranie de altfel, de a fi urit și prigonit de toată lumea, până ce „ura cea mai crudă” i se va părea amor“.

În privința filozofiei budiste, Eminescu este un adept al ei.

„Atunci nimic nu există, nici existența, nici neexistența, nici lumea, nici aerul, nici regiuni superioare. Care eră învelișul lucrurilor? Unde eră apa? Unde înălțimea aerului? Nu eră nici moarte, nici nemurire, nici lumină, nici noapte. El singur trăia, fără să trăiască, absorbit în propria sa cugetare. Nu auzia nimic, absolut nimic altceva, decât pe el. Intunericul eră învăluit de întunec: apa fără strălucire. Dar viața eră în vidul, care o purtă și acest univers fu înfârșit produs prin puterea sa intelectuală. Dar cine știe exact aceste lucruri? Cine ar putea să le spue?

De unde vin aceste vietăți? De unde vine această creație? Zeii au fost creați, fiindcă el a vrut să-i creeze: dar el, cine poate să știe de unde a venit?... Veșnic, cunoscător a toate,

plin de voioșie totdeauna, rațional, pur, Brahma e inteligență și fericire. La început el eră singurul.

El e cauza și izvorul tuturor lucrurilor „Legea lui Manu Eminescu n'a făcut decât a versificat filosofia lui Manonu. Partea care interesează însă ca poet e starea lui sufletească de adâncă deprimare, care să materializează printr'o anatemi-zare a vieții, disprețuind cu indignare și blestemând pe cel binevoitor dintre oameni cu ultima energie. Concepția lui pesimistă, despre lume și viață, se realizează în această poczie, vehement, sacadat, își are izvorul tot în filosofia budistă. Iată o convorbire a lui Buda cu elevul său Purna.

Sunt oameni, zice Buda elevului, supărăcioși, cruzi, furioși, obrasnici. Dacă îți aruncă în față vorbe rele, dacă se supără pe tine rău, ce vei crede despre ei?

— Dacă fac asta, zic că sunt oameni buni, că nu mă bat sau nu mă lovesc cu pietre.

— Dar dacă te bat și te lovesc cu pietre?

— Sunt oameni buni, că nu mă lovesc nici cu bastonul nici cu sabia?

— Dar dacă te isbesc cu bastonul și sabia?

— Sunt oameni buni, căci nu mă omoară.

— Dar dacă te omoară?

— Sunt oameni buni, căci mă scapă cu așa de puțină durere, de acest corp murdar.

— Bine Purna, poți să stai între necredincioși.

Prin urmare și la Gr. Alexandrescu și la Eminescu avem acelaș subiect: o rugăciune către Dumnezeu.

Dar câtă deosebire! Umilit și cucernic Alexandrescu, răs-vrătit și frondeur Eminescu. Unul cere o viață purificată, o viață virtuoașă, mulțumită că va răspândi adevărul și dreptatea, celălalt cere nimicirea acestei vieți fără nici un sens. Unul cere dela Dumnezeu dragostea lui eternă; celălalt o refuză și cere dela Dumnezeu tocmai ceace nu poate să dea, tocmai ceace e în contradicție cu idea divinității, ceace, dacă ar da, ar micșorâ, ar nimici definitiv idea divinității. Dar tocmai prin aceasta să pune în evidență răs-vrătirea lui sufletească împotriva vieții, deci și acelui ce a dat-o, pentru care nici nu are credință și totodată să pune în evidență pesimismului lui profund. Nirvana, repaosul de veci. Pe când

poezia lui Grigore Alexandrescu e o odă, în care Dumnezeu plutește adorat dela început până la sfârșit, în poezia lui Eminescu avem o elegie, fiindcă interesul literar este pe nota lirică, starea intimă a poetului, care vrea repaosul de veci, nu rugăciunea ce presupune un sentiment de admirație pentru altul, ceace aici nu există. În „Rugăciunea unui DAC” poetul pune din nou în actualitate sentimentalitatea lui pesimistă, dar cu o energie și vehemență, ce o găsim numai în satire. Sub pretextul unei rugăciuni, el adâncește și mai mult și în chip cu totul original aversiunea de viață, repulsiunea pentru ziua de azi sau de mâine. Având valoarea simbolică, întru cât Dacul reprezintă pe Eminescu, se ridică deasupra poeziei lui Grigore Alexandrescu prin reliefurile concepției, cât și prin gradăția susținută a sentimentului. Rugăciunea lui Grigore Alexandrescu are strofe, în ultima parte, care țin idea în loc, fără puțința înaintării, pe când la Eminescu, poezia pleacă dela o idee generală, cosmogonică budistă, apoi se adâncește din ce în ce până ajunge la: „Și'n stingerea eternă dispar fără de urmă”. De altfel e un procedeu obișnuit lui Eminescu de a pleca din afară-înăuntru, trebuind să ajungă la stări sufletești *inhibitive*: pe când Alexandri și chiar Gr. Alexandrescu, în unele poezii, e mai ex-plosiv, exultant fiind temperamente optimiste, senine.

Pornind ambii dela acelaș punct, ajung după propriile lor îndemnuri sufletești, unul la Odă, celălalt la elegie, fără să se mai întâlnească vreodată.

Gr. Alexandrescu, prin îndreptarea lui morală, speră în iubirea dumnezeiască ce nu vrea să-l părăsească o clipă. Eminescu refuză orice dar ce i-ar da Dumnezeu, cere nu numai repaosul de veci, dar o întreagă suferință pământească.

Pentru Gr. Alexandrescu viața purificată, inobilată de dragostea lui Dumnezeu, înfrățită cu adevărul și virtutea e un motiv de fericire pe pământ, deși rugăciunea presupune nemulțumire, dureri; pentru Eminescu viața n'are nici un sens. Materia aceasta a trupului, cuibul atâtor deziluzii, trebuie distrus până în ultima fibră și atunci, când voi concentra disprețul unanim asupra mea, când am plătit viața cu o crudă osândă, atunci să dispar în veșnicul repaos. E o elegie care subliniază mai mult ca oricare din poeziile lui pesimismul lui

filozofic, redat de data asta nu prin alunecarea înceată în adâncuri, ci prin accentul răsvrătirii care dăruimă, fără să construiască. Cu o energie vădită Alexandrescu clădește, pozitivează ideia divinității; cu o energie inegalată Eminescu desființează ideia divinității, prin negația definitivă a vieții, deși pornesc amândouă poeziile lirice, dela acelaș punct: rugăciune concretizând odată cu asta, starea lui sufletească de iremediabil pesimism la Eminescu.

C. Gerota

PRĂBUȘIRI

*S'a risipit pe ntinsuri o bură de rugină
Ce ninsă stă'n frunzișul aramei, prin grădini,
Pe prunduri trece vara de-adâncă jale plină
Strângându-și friguroasă comoara de lumini.*

*Incet se roade malul sub ape răzvrătite
Ce năvălesc în clocot din creștete de stânci,
Pe când neștiutoare, dorm pajiști veștejite,
Un somn profund deasupra prăpastiei adânci.*

*Fiori încep să treacă prin corpul caldei veri
Când iată: mal și pajiști, rostogolite'n spasm
Se prăbușesc cu huet în golul vastei seri.
Pe cer, balauri negri gonesc prin luni de basm.*

*Nălucitoare teamă te prinde'n ghiare reci
Te sapă și pe tine sub jale să te frângi
Și simți, când pe ruina trecutului te pleci,
Năprasnica nevoie în hohote să plângi!...*

Lyan S.

IN GAZDĂ LA KIRA MARIGO ¹⁾

Zilele următoare mă împrietenii numaidecât cu *Magotu* și cu Nicu. De Gică nu m'apropiai prea mult. Eră o fire închisă, întotdeauna retras, nu se amestecă în discuții și nici în poznele celorlalți. *Fetița*, căci așa îl botezaseră, eră de o cuminenție fără pereche, chibzuit în toate, ca un om vârstnic.

— Aici, ai s'o duci bine, îmi spuse *Magotu*. Eu unul, stau de trei ani: acum intru în al patrulea și, slavă domnului, n'am de ce să mă plâng. *Mămica* e bună ca plăcinta cu mere.

— E văduvă de mult, madam Marigo? întrebai.

— Pardon, kira Marigo, îndreptă *Magotu*, să nu-i zici madam că se supără. Păi, or fi șase ani, de când a sucombat legitimul.

— Eră și el grec?

— Ce grec, nenisorule? Român sadea! Il chemă Ionescu. A ținut o băcănie, pe calea Unirii. O să-ți povestească *mămica*.

— El, știi, eră marinar, întregi Nicu, și făcea curse dese la Salonic. Acolo a cunoscut-o, pasă-mi-te!

— I-a lăsat, cel puțin, ceva avere?

— Aș, nu prea cred. Altfel, n'ar luà băieți în gazdă. Trăește și ea de pe spinarea noastră, săracal!

— Da' casele, ale ei sunt, nu?

— Niet! Inchiriate, Da' le are ieftin.

Vrusei să întreb și de Lopi ce fel de școală urmă, dar nu îndrăznii. Mă pomenii adresându-mă lui Nicu:

— Dar d-ta, Hristescule, ești de mult timp aici?

— De anul trecut. Adică, ceva mai puțin, decât... confratele. Dumnealui e tartor bătrân, răspunse Nicu, malițios.

¹⁾ Fragment din romanul „O iubire cum nu mai este“.

Magotu nu-i răspunse. Ii aruncă numai o privire plină de dispreț.

Nicu nu se sinchisi. Adăogă cu un zâmbet răutăcios: — Și o să mai șadă încă vreo patru, cinci ani, până când o isprăvi clasa opta.

Magotu drept răspuns, se uită mai întâi la ceas, apoi scoase din buzunar un carnet și însemnă: „la 17 Septemvrie, ora 6²⁰ insultat grav, urându-mi să termin școala peste cinici ani“.

Rămăsei nedumerit.

— Dece îl notezi? — întrebai.

Zâbind, Magotu desluși cu importanță, îngroșând cu-vintele:

— Mă-sa mi l-a dat în primire. Mi-a spus să am grijă de el, să nu umble haimana, să nu se apuce de băutură, să nu se țină de fuste, etc. etc. Eu răspund de educația lui, am făgăduit solemn! D'aia mi-am cumpărat carnetul. Face vreo prostie, se obrăznicește, tranc! îl însemn la catastif. Când vine mă-sa, i-l prezint: „poftim cucoană, cercetează și aplică sancțiunile“.

— Tâmpitule, ești caraghios! strigă Nicu înfuriat. Magotu scoase din nou carnetul și foarte grav însemnă: „la 17 Sept. ora 6²⁵, apostrofat: tâmpitule, ești caraghios!“

Puse creionul în teacă și tot așa de grav viri carnetul în buzunar.

— Nu trebuie să te superi pentru un fleac, intervenii eu împăciuitoar, pe lângă Hristescu.

— Cum să nu mă supăr? D-ta crezi că glumește licheaua asta? Ar fi în stare să spânzure pe tat-so, dar mi-te... Stai, că ți-o fac eu, hipopotamule!

Magotu neturburat. însemnă și de astădată: „lichea și hipopotam“.

— Ți-ai luat o sarcină cam delicată, insinuai. N'ar fi mai bine să ții meru carnetul în mână?

— O să-ți mut fălcile, dobitocule! Și Nicu se repezi în-tăritat peste măsură să-l pocnească.

Prinsei de veste la timp și-l împiedecai.

Magotu, imperturbabil, notă în carnet agresiunea.

...Adevărat. Nicu ăsta deși mărunț de statură, aproape

pitic, erà plin de vioiciune, se întărită lesne și purtă rancună. Magotu însă erà croit din altă stofă. Oricât ar fi fost de provocat se stăpâniă. Nu răspundeă decât... însemnând în carnet. Așă că harțele dintre ei se potoliau repede.

De câte ori nu încercase Nicu să-i fure carnetul! In zadar! Fie că dormiă cu el sub pernă, ori îl ascundea cu grijă cine știe pe unde, dracul știe, nu erà chip de găsit. Ei veniseră c'o săptămână înaintea mea și carnetul destul de voluminos erà dejă plin pe jumătate.

Intrarăm în casă câteștrei.

— A propos, știi să joci șah, Petrican? mă întrebă Magotu.

— Mă pricep. Aveți table?

— Are mămica. Hai să facem o partidă, că până la masă mai e.

— Bucuros.

Magotu aduse tablele. Ne așezarăm la o măsuță din colțul sufrageriei.

Potriviam piesele. când Kira Marigo apărū.

— Magotule, n'aveți lecții pentru mâine?

— Aș, mămicule, nici pomeneală. Incepem serios de abiă săptămâna viitoare.

Apoi mă întrebă:

— Joci de mult?

— De vreo patru ani.

— Atunci ești *decan*.

Nicu își luă un scaun și veni să privească.

— Mă rog, fără chibiț, murmură acru Magotu.

— Scuzați. Eu privesc la domnu. Imi dă voie.

Incuviințai, firește.

Incepurăm jocul. După vreo zece minute partenerul meu erà mat.

— Ha! Mi-am găsit nașu', grăi Magotu scărpinându-se la ceafă.

— E prostuț. mititelul, imi șopti la ureche Nicu.

Magotu însă îl auzi și ca deobicei notă insulta în carnet.

Mai făcurăm o partidă, apoi încă una. Rezultatul, acelaș.

— Da joci... nu glumă. murmură tovarășul inciudat.

— Dă-i înainte regina și o tură, zise Nicu, în batjocoră. Partenerul se ridică, biruit.

— Lopi e mai tare. Ne bate pe toți. Fă cu ea o partidă. Primii. El se duse s'o cheme.

— E în curte. Citește cu Gică, sub nuc, il lămurì Nicu. Auzii pe Magotu de-afară:

— Lopi. joci o partidă?

— Cu cine?

— Cu d-nul Petrican.

— A, nu. Sunt ocupată. El a propus?

— Nu, eu.

— Nu pot, regret.

Magotu se'ntoarse:

— N'are chef dumneaei.

* * *

Masa de seară mai ales, se prelungea până târziu. Kirei Marigo îi plăcea să-și facă siesta cel puțin un ceas și nu suferea, în timpul acesta, să fie ridicată masa.

În seara aceea, Lopi bine dispusă, propuse:

— Magotule, ia zbiară, te rog, ca măgarii.

Goanță, ca de obicei, n'așteptă să fie rugat prea mult. Se ridică de pe scaun, foarte grav, dădù câțva pași îndărăt și făcând o plecăciune, anunță teatrul:

— Imitațiuni după diverse animale domestice.

Cătai la el, surprins. Ce-aveà să facă? Iși duse amândouă mâinile la gură, le strânse pumn, și începù să răgească, cu icnituri repetate, întocmai ca urechiatele animale. Lopi pufnì de răs. Ii zări dinții albi, și mărunți ca mărgelile. Hohotiră și ceilalți cu poftă. Cât despre mine, râdeam cu lacrimi adevărate. Tot așa și Kira Marigo.

Pe fața lui Magotu nu trecù nici măcar o luminie de surăs. Mereu serios și grav, cotcodăci ca găina, cântă ca coșul, apoi reproduse cât se poate mai fidel o scenă de dragoste între un cotoi și o pisică, firește — fată mare. Miorlăi atât de lugubru încât gazdei îi veni rău de atâta răs.

— Termină odată, afurisitule, îngăimă ea, sfârșită, lăsându-se pe spate.

— Puțin coniac. doamnă, sării eu, grijuliv.

Băutura tare parcă o întremă.

Magotu profită de împrejurare ca să guste și el un păhăruț. După aceia își reluă locul și anunță deastădată:

— Cum plânge un copil de țăță!...

Luă o pernă și înfășurând-o cu un prosop, o ținea în brațe, în dreptul pieptului desgolit într'o parte, ca să sugă — chipurile — copilul. Apoi începă să țipe ca țâncii, întâi mai potolit, apoi din ce în ce mai tare.

„Numărul“ eră unul din cele mai izbutite. Deacea îl lăsase, într'adins, la urmă. Cu toate astea nu stârnî ilaritate. Toți zăceam pe scaune, istoviți de răs. Până și servitoarea care se strecurase în sufragerie fără să prindă cineva de veste și ascultă rezemată de ușă, icni, nevrut.

— Du-te dracului în bucătărie, potae! se răstî le ea, Kira Marigo.

Mihail Dumeș.

AUTOMNALĂ

*Noaptea e rece ca o moartă;
Din geam în geam, din poartă'npoartă
Frunze roșii vântul poartă.*

*Pe străzi cu ziduri vechi și roase
Ard felinare ofticoase
Cu geamuri sparte și zoioase.*

*Prin vânt și frunze'n cavalcadă
Trec singur eu, târziu, pe stradă
Cu pași de stranie paradă...*

Dumitru Cosma

MAURICE MAETERLINCK

Rien n'est plus beau malgré
l'angoisse et le tourment, que la
bataille avec l'enigme et les té-
nébres.

(E. Verhaeren)

I

Maurice Maeterlinck este fără îndoială una din personalitățile cele mai puternice ale artei și culturii contemporane. Singurul supraviețuitor din pleiada acelor mari Flamanzi: Van Lerberghe, Lemonnier, Verhaeren, Rodembach. — deși se formează la același spirit francez, scrie în franțuzește și iubeste până într'atât pământul Franței încât îl locuște o bună parte din viața sa de până astăzi, — a fost mult timp considerat ca o enigmă, sau cu simpla curiozitate a unei valori exotice transplantate, având un caracter bizar și incomprehensibil pentru conaționali lui Francezi în artă.

Explicația ar stă până la un punct, în forma intelectualității tradiționaliste a raționalismului artistic francez, în care în toate timpurile: retorica, logica, stilistica, preocuparea de a exterioriza frumos și clar — mai ales ideile și mai puțin sentimentele, — a format un anumit climat artistic în care curente și precursorii străini au circulat ca simple precipitațiuni sau incidente meteorologice iscate cu neregularitatea fenomenelor fizice și provocate numai de cauzalitatea spiritului și a mediului Francez, ca singurul element capital și important în manifestarea lor.

* * *

Când Maeterlinck vine la Paris, îndemnat și el de aceeași prejudecată comună care explică migrațiunea străinilor din toate vremurile către același Oraș-lumină, atât de propriu ca mediul omului de ori și unde, — psihologia artistică a vremii eră din cele mai curioase:

În literatura poetică, romantismul acel așa numit „mal du Siècle“, după ce avusese o etapă de înflorire și de durată surprinzătoare, își mai păstră ultimele escale, refugiindu-se în rândurile burgheziei elevate.

Neoromantismul, un hibrid născut înainte de vreme sub forma simbolismului inițial aparținând unei minorități, nu putea să se cristalizeze, din cauză că animatorii lui erau încă suspecți de „import străin“, atât de refractar spiritului francez¹⁾.

În majoritatea opiniei publice stăruia încă puternic, aroma și vitalitatea versurilor clasice și romantice cu caracterul lor prozaic de raționalism subiectivat, de lirism melancolizat la exces și de exteriorizare retorică încărcată de prețiozități.

În teatru deasemenea, retorica lui Corneille și Racine ca și a lui V. Hugo nu putea îmbătrâni și încă eră cultivată cu respectul lucrurilor de care te leagă amintiri, pentru care ai un deosebit cult, ori de câte ori le scoți din scrinurile vechi. Aceleași subiecte veștejite, cu vocabularul lor format din tirade declamatorii, mișcă și interesă majoritatea opiniei franceze ca și cu 50 de ani în urmă.

În filozofie, misticismul creator și inovator al lui Bergson deopotrivă de vital și optimist, deși opus filozofiei romantice și pesimiste germane, eră fără motiv privit cu indiferență. Rațiunea, idolul din orice vreme al mentalității specific franceze, se ridică cu îndârjire împotriva sensibilității sub orice formă s'ar fi manifestat ea. J. J. Rousseau din cauza sentimentalismului său, eră uitat aproape până la negarea existenței, pe când Voltaire dimpotrivă, eră încă un zeu consacrat tocmai prin lipsa lui de umanitate sentimentală, prin disprețul lui față de forțele misterioase ale subconștientului și mai ales prin izgonirea din opera lui a sensibilității, cari ori cum se înfățișă și ori de ce grad eră, trecea drept o slăbiciune.

* *

¹⁾ Se cunoaște strădania continuă de a i se atribui lui Mallarmé originea anglo-saxonă a operei lui și a i se explica evoluția ei prin temperamentul nordic, tenebros și puțin inteligibil, utilizat de el.

În această ambianță, în care persistă încă cultul formei și al ideilor învechite, alături de care stăruia timid încercarea de regenerare a unor inițiați, destul de reduși ca număr, Maeterlinck vine cu o largă și omenească înțelegere pentru toate manifestațiunile spiritului, să renoveze mediul literar francez juxtapunând peste spiritul lui agitat, poezia și simțirea unui temperament nordic ponderat și persuasiv.

El are alături de precursorii artei noi autohtoni, dar mai accentuat decât ei, intuiția că adevărata poezie este cea interioară¹⁾, prin o noutate de teme desigur stranii dar apropiate de suflet, prin o puritate de sensibilitate artistică încă neatinsă și prin exteriorizare adecuată de o simplitate surprinzătoare.

Maeterlinck evocă ceea ce e mai puțin precis și cunoscut: „subconștientul“. El simbolizează ideia, dându-i un vestmânt de melancolie, un colorit mistic, sentimental și religios.

Pentru sensibilitățile de cea mai slabă intensitate, are o receptivitate pură și singulară. În expresie, înțelege că limbajul are o valoare mai puțin demonstrativă ca însăși mișcarea sufletească, iar ritmului și sonorității exterioare pe care le cultivau simbolistii Francezi, el le preferă pe cele lăuntrice cu rezonanțe mai stinse și deci mai muzicale, mai rafinate și mai sugestive.

Analiza stărilor sufletești, cu senzațiile lor multiple și variate, cereau subiectivizarea lor prin alte mijloace decât cele întrebuințate de simbolistii Francezi, cari erau încă influențate de prețiozitatea parnasiană și de muzicalitatea romantică, adică prea sonore, prea precise și prea clare.

Acele imagini ale sufletului, pe care Maeterlinck le compară în lumea materială cu simple reflexe abia conturate pe oglinda mohorită a unui lac părăsit, implicau pentru exteriorizarea lor o tehnică de vis sau o tehnică muzicală, în care cuvintele, refrenul, obsesia unei fraze ca și repetarea unui leit-motiv, trebuiau să corespundă prin simplitate, prin pauzele de tăcere și prin rezonanțele lor stinse celor mai delicate stări sufletești.

Așadar, el împrumută simbolismul ca procedeu și mijloc

¹⁾ Acelaș lucru îl susține și astăzi P. Claudel care neagă poeziei franceze contemporane autohtone, preocupările explorării interioare.

artistic propriu de a exterioriza acest nou material artistic, de care se servește în întreaga producție a operei sale.

În filozofie Maeterlinck este un agitator de idei.

El e tot atât de minuțios observator al realității obiective ca și al celei subiective; acele cărți de pură cercetare științifică cum sunt „La Vie des Abeilles” și „La Vie des Termites” învesmântate de cele mai elevate considerațiuni abstracte, sunt o dovadă peremptorie. El privește viața cu o profundă curiozitate, cu o misterioasă simpatie și după cercetări migăloase ajunge la concluzia rațională, că nu putem vedea lucrurile care ne înconjoară decât în reflexe și enigme. El e stăpănit de o adevărată hipnoză, aceia de a putea percepe dincolo de limanul simțurilor, — și în aceste condițiuni tema lui centrală este de a stabili ca scop final, o continuitate între suflet, corp și divinitate.

În opera filozofică pretutindeni gânditorul este covârșit de poet: deaceea mersul gândirii lui nu se face după o dezvoltare logică și nici într'o continuitate dialectală. El își exprimă gândirile prin eseu, formula cea mai fericită pentru contribuțiunile spontane, obsedante, variate și multiple ca și stările de conștiință ale sufletului său și într'o tehnică proprie muzicii, cu pauze mai mari sau mai mici pentru a valorifica sufletul notelor, cu reluările leit-motivelor și cu farmecul concludent al finalurilor melodice. Temele acestor eseuri filozofice sunt mereu consecvente: deși variate ca subiect, ele au o origină comună și sunt alimentate permanent de aceeași stăruitoare introspecțiune.

În teatru ca și în filozofie artistul domină.

Subiectele preferate se mențin dealungul producției lui cu o curioasă constanță, ceea ce se poate exprima în următoarea sintetică formulă: „Drama subconștientului, organizată de un spirit eminentemente conștient”.

Ca esență filozofică al structurii lor, el înfățișează *tragicul* sau variatele lui forme: semne, prevestiri, fioruri necunoscute ale aceluiași immanent Destin, susținute toate, de o acțiune enigmatică.

Pentru realizarea acelei profunde sugestii pe care o degajează cu prisosință toate operele lui dramatice, Maeterlinck utilizează ca procedeu, mai întâi creiarea unei atmosfere, a

unei ambiante turburătoare adecuată sentimentului pe care do-rește să-l înfățișeze; apoi, o acțiune de concentrare sintetică de o simplitate remarcabilă — prin realizarea pe o singură pa-gină dramatică a unor atât de variate sentimente: setea de a ști, dezolarea, chinul îndoelilor, renunțarea sau resemnarea.

* * *

Cu toată această aleasă însușire de explorare filozofică profundă, cu toată subtilitatea și finețea lui de analiză, Maeterlinck rămâne înaintea de orice un mare liric și un tempera-ment rafinat și sintetic.

Reacțiunile lui contra retorismului, lipsa lui de insistență vizibilă în compunere, năzuința neconținută a cercetării sufletului, intuiția clară a propriilor lui sentimente, sensibilitatea mai ascuțită a instrumentelor de introspecțiune — și pentru toate acestea, forma strânsă și lapidară, de o rezonanță cu totul deosebită de a celorlalți simbolisți Francezi, — toată gama acestor însușiri personale, a renovat în ciuda oricărui senti-ment șovin, literatura și spiritul artei franceze contemporane.

Evoluția acestui mare inovator nu este încă împlinită. Punctul la care a ajuns nu îngăduie încă o concluzie de clasare și etichetare. Până aci se poate concretiza, că în filozofie a integrat o formulă nouă, care constă din definirea spiritului nu atât în natura sa, cât mai ales în funcțiunile sale; iar că în literatura poetică și dramatică, a adus inovațiuni de fond și formă, care vor conta ori care ar fi climatul artistic viitor al evoluției operei de artă.

* * *

Maeterlinck a fost contestat cândva și poate uitat puțin astăzi. Așadar un studiu asupra lui ar părea mai puțin in-teresanți și oarecum inoportun.

Dacă într'adevăr eră de după rășboiu alături de marile transformări materiale suferite și a noilor aranjamente cre-iate și adoptate de oameni, cere ca noile idei să susție o men-talitate nouă, o sensibilitate aparte și o estetică adecuată, nu este mai puțin adevărat că evocarea unui mare inovator nu

poate fi de prisos, chiar dacă aparent opera lui n'ar mai corespunde în totul postulatelor artistice de astăzi.

* *

Nu vom putea nega niciodată adevărul banal că starea actuală nu este decât o rezultată a stărilor anterioare și că marile prefaceri ale unei epoci materiale sau spirituale, nu pot fi explicate decât în legătură cu trecutul. Pătrunderea mai intensă a realității, are nevoie de recunoașterea temeinică, de aprofundarea și uneori de revizuirea valorilor trecute, din care a purces — și tocmai în vremea noastră tendința unor opere de a ne ridică deasupra noastră înșine, de a realiza acea „elevație morală“, e cum nu se poate mai bine venită. Și opera lui Maeterlinck este una din puținele, din categoria acestora.

Cu drept cuvânt deci R. de Gourmont cu mulți ani în urmă zicea despre ea: „De poèmes ou de philosophie, la littérature de M. Maeterlinck vient toujours à une heure ou nous avons le plus besoin d'être surelevés et fortifiés“¹⁾.

Și această influență de suprainălțare și împuternicire ar fi suficientă — mai ales în situația de azi — pentru justificarea preocupărilor noastre.

Dar opera atât de bogată și de variată a acestui subtil poet și gânditor, se impune cercetării din orice vreme, pentru următoarele motive:

Mai întâi, din cauza emoțiunii artistice deosebite și unice pe care o degajează cu o intensitate aproape constantă și care însemnează un punct culminant și curios în evoluția poeziei și gândirii contemporane;

Al doilea, ca tendință filozofică relativ nouă care îmbrățișează gândirea pură sub aspectele ei cele mai variate și subtile, cu tendința de a reconcilia setea de cercetare a sufletului omenesc, cu renunțarea aproape completă a științelor pozitive dincolo de limita cunoscutului sensibil (dogma pozitivismului dela 1860, ca și cel dela începutul secolului al 20-lea).

Al treilea, din cauza profundei umanități pe care o cuprinde și o degajează poezia și gândirea maeterlinckiană al cărui lirism pe de o parte și a cărui preocupare de a cercetă

¹⁾ Citat de M. Esch în L'Oeuvre de Maurice Maeterlinck, pag. 8.

misterul lumii necunoscutului pe de alta, sunt comune sufletului omenesc de ori și unde.

Această afinitate, de o esență aproape religioasă și o etică creștină, a fost apreciată cum nu se poate mai just și exprimată cu multă poezie de M. Esch, un comentator subtil al poezilor Flamanzi cari vorbind de Maeterlinck și Verhaeren, spune printre alte elogioase aprecieri:

„L'un et l'autre nous ont appris à nouveau à aimer la trame grise des jours, et a cherchez dans l'exaltation par l'admiration le secret de l'humble bonheur quotidien. Et voilà pourquoi ils sont si près de nous“¹⁾.

* * *

Cu toate că scrierile lui Maeterlinck, a făcut obiectul unei opere voluminoase de literatură critică și cu toată faima de care se bucură acest mare scriitor, el nu a fost cunoscut și înțeles cum se cuvenia.

„Cea mai mare parte a studiilor și articolelor ce i-au fost consacrate — zice Louis le Sidanier, cuprind sau banale aprecieri elogioase, mai mult sau mai puțin amfigurice asupra pretenșiei lui evoluțiunii, sau sterpe incriminări înăcrute de anumite concepțiuni tradiționale“²⁾.

Cele mai din urmă sunt interesante studiului nostru și deaceea menționăm o parte din ele chiar aci.

În poezie, temele lui favorite, acelea care privesc necunoscutul și misterul vieții interioare, au fost socotite ca morbide.

„Mélancolie assoupissante et douce d'ailleurs parfaitement malsaine“ zice Jules Lemaitre, iar Max Nordau, mai crud și mai categoric, le numește „stigmatate ale degenerescentei“: Simbolul și enigma sunt găsite nebuloase, ritmul și forma versurilor, simplitatea facturii și procedeele, artificiale: iar concentrarea uneori excesivă. Peste tot se recunoaște virtutea unui lirism nou, însă prea dulceag exprimat și prea monoton susținut.

În teatru, teme noi și interesante, plasate însă într'un

¹⁾ M. Esch, Maurice Maeterlinck et son Oeuvre, pag. 8.

²⁾ Louis Le Sidanier M. Maeterlinck, pag. 6.

cadru fantomatic, cu o desfășurare convențională mai mult de idei decât de fapte, lipsite de conflictul dramatic nexul concepției teatrale autorizate; iar în filozofie, opiniuni fundamentale lipsite de discernământ, dogme influențate de o metafizică perimată și un misticism neo-clasic îngropat de mult sub pulberea uitării. odată cu ultimii stoici Greci și Romani.

În ce măsură aceste obiecțiuni sunt temeinice și care e partea lor de adevăr, vom încerca să arătăm mai departe. În consecință vom face câteva considerațiuni generale asupra evoluției artistice a marelui scriitor și o expunere succintă și cronologică a principalelor lui opere. Vom indica apoi principale izvoare. caracterul sensibilității artistice, ideile directoare în mersul gândirii, procedeele de realizare, etc., cu scopul final de a degaja din această operă așa de variată și bogată, ceea ce cuprinde mai specific ca elemente fundamentale, mai remarcabil și mai personal ca realizare și mai profund uman ca filozofie.

(Va urma)

Epaminonda Arghiropol

TRADUCERI DIN M. MAETERLINCK

POEME

SERĂ CALDĂ

*O! seră în mijlocul pădurilor!
Păduri cu porțile deapănuri închise!
Cu tot ce aveți sub bolți și-n abise!
Asemeni celor aflate în sufletul meu!*

*Gândirile unei prințese flămânde,
Plictiseala unui matelot în pustiu,
O muzică de alămuri care cântă târziu,
Sub ferestrele unor bolnavi fără vindecare.
Plecați în colțurile cele mai calde... la mare,
S'ar sponi că o femeie a leșinat la seceră în soare,
In curtea ospiciului au poposit chervane sub cer;
Departe, trece un vânător de avânt, devenit infermier.*

*Cercetați firea lucrurilor la lumina lunii!
(Ah nimic nu-i potrivit nici statornic în mersul lumii!)
Colo s'ar zice că e o nebună înaintea judecătorilor ei,
O navă de rășboiu cu pânzele în vânt navigă pe canal,
Păsări de noapte se odihnesc pe crini,
Un glas chiamă ostenit în namiezi,
(Departe sub clopotele adormite 'n livezi!)
Un popas de bolnavi s'a așezat în livadă,
Și un miros de eter îmbată ziua plină de soare.*

*Doamne! Doamne!
Când vom avea în sera caldă,
Și ploaie și vânt și zăpadă!...*

OFRANDĂ OBSCURĂ

*'Ţi-aduc lucrarea mea prihănită,
Asemeni visurilor celor sfârşiţi,
Şi luna luminează furtuna pornită
Peste fauna atâtor căinţi:*

*Şerpii violeţi ai visurilor trecătoare
Cari se încolăcesc în somnul meu sbuciumat,
Dorinţele mele încununat de spade,
Lei înnecaţi în lumina de soare,*

*Crini în fundul apelor depărtate,
Mâini strânse la plecare fără revedere,
Şi tulpini roşii de ură şi de durere
Între doliurile verzi ale iubirei fanate.*

*Stăpâne, fie-ţi milă de cuvânt!
Lasă rugile mele înăbuşite
Şi luna împrăştiată în ierburile vestejite,
Să cosească noaptea, dintre cer şi pământ.*

FRUNZIȘUL INIMII

*Sub clopotul de cristal albastru și fin
Al melancoliilor mele obosite,
Durerile mele uitate și nedeslușite
Se împietresc puțin câte puțin:*

*Vegetațiuni de simboluri venale,
Nuferi înăbușiți de plăceri prihănite,
Frunzele de palmier ale atâtor dorințe neîmplinite,
Ierburi reci, liane moi sensuale.*

*Singur un crin îndreaptă dintre celelalte,
Palid și firav în svelteța sa elegantă,
Inălțarea-i împietrită și înceată
Către frunzișurile îndurerate,*

*Și în lumina pe care o revarsă roz-albă
Ca o lună, alintător și discret,
El ridică către cristalul albastru, încet,
Mistica sa rugăciune umilă și albă.*

AQVARIUM

*Vai!., făgăduințele mele nu duc
Sufletul meu pe țărături de pleoape,
El a coborât în reflexul de ape
Al rugilor sale,...*

*El e în fundul ochilor mei deapururi închise,
Și numai suflarea-i ostenită și caldă
Ridică încă spre oglinda apelor,
Crinii săi de zăpadă.*

*Buzele sale în adâncul durerilor,
Par a fi închise cu mii de zăgazuri,
Și le văd căutând dornic florile
Cu tulpini oscilante ș'albastre*

*Degetele lui îmi luminează privirea,
Urmând linia incoloră și abia conturată
A crinilor săi nescuturați niciodată
Și morți în muguri neînfloriți.*

INTENȚIUNI

*Ai milă de privirea-mi trudită,
In care sufletul își deschide roze speranțe,
Și'n care bolnavele stanțe,
Mor în amurguri tăcute...*

*Fă ochii mei umezi de ape
Și crinii lor fă-i să oscileze în unde de lacrimi,
Pune-mi virtutea pe palida-mi frunte
Și reflexu-i coboară-l în stinsele-mi pleoape...*

*Părinte!..., buchete de flori dezolate
Impletesc cununa-ți divină de nufăr
Și mâini diafane de îngeri agit' (ca să sufăr)
In ochi, apele atâtor regrete târzii și fanate.*

*Și florile lor se deșteaptă sub magice semne
Se risipesc veștejite în lacrimi albastre
Și sufletul meu ridică, în sbor de lebede albe,
Aripi blazate de pleoape în ritm de clipiri funerare.*

CÂNTECE

I

ROMANȚA FECIOAREI DIN „SORA BEATRICE”

*Fiecărui suflet care plânge'n taină
Și greșelei care-i numai trecătoare,
Le deschid în noaptea fără de prihană,
Mâinile-mi curate pline de ertare.*

*Nu-i păcat acela care fără teamă,
Vine ori și unde când iubirea-l cheamă;
Nu e suflet care să prefere moartea,
Când iubirea-i plânge la fereastră noaptea.*

*Căci dacă iubirea se îndepărtează
Spre alte limanuri mult mai fericite,
Lacrămile plânse'n clipele trăite
Rămân lângă mine și mă ncurajează.*

II

*Cele șapte fiice ale lui Orlamond,
Când văzură'n noapte zeișa ucisă.
Cele șapte fiice ale lui Orlamond,
Căutară'n grabă o poartă deschisă.*

*Ele aprinse-îndată cele șapte facle,
Se suiră'n turnuri, rătăciră'n noapte,
Printre patru sute săli negre, deșarte,
Fără să găsească ziua'nici o parte...*

*Desnădăjduite coborîră atunci,
 În peștere sonore, umede și-adânci;
 Și găsiră acolo sub o închisă poartă,
 Cheia cea de aur, cheia fermecată...*

*Printre stânci priviră cum oceanu-și suie,
 Către ele în spasmuri apăntunecată
 Și de frica morții au bătut în poartă,
 Fără să îndrăsnească poarta s'o descuie.*

III

*Când eși amantul
 (Am auzit poarta),
 Când eși amantul
 Ii surâdeă soarta...*

*Dar când el se întoarse
 (Văzui lampa stinsă),
 Dar când el se întoarse
 Un altul intrase...*

*Ș'am văzut cum moartea
 (În noaptea adâncă)
 Ș'am văzut cum moartea
 Îl așteptă încă...*

Epam. Arghiropol

MINUNEA!

— Și așa precum spui, zici că ai auzit și Sfinția-ta Maică Pelaghio „di minunea aiasta?”

— Am auzit, Maică Timoteio, dă... d'a iacă. nu'mi vine a crede; și totuși ia întrebă mata și pi Sf-ția sa Maica Epraxia, că doară era cu mine alătura.

— Și cum gême Maicuță? — îndrăsnește să întrebe Maica Tomaida — maică tânără și neîncrezătoare în tainele mormintelor.

— Ia... așa... cum jeme omu, când are o greutate pi chiept, așa ca un năduf!... Doamne ferește, că doară aista-i vr'un blâstăm, că toată lumea știe, că Maica Frusâna Buduroiu îi moartă dii șapți ani!...

— Și apoi ci dacă-ți moartă di șapți ani? — prinde a spune țanțose Maica Timoteia.

— Ii-o hi putrezit straile di pi ie, da trupu nu, și di-aceia ghetu suflet gême, că nu poati scapa di cătușelē cărnii și ale grăsimii... că mult eră grosană gheata răposata!...

— Apoi dacă o hi așa, în noaptea aiasta oi merge și io cu Sf-țiile Voastre, să videm minunea cu urechile noastre! — hotărăște eroic Maica Tecla, al cărui cuvânt îi ascultat cu sfințenie de cele câte-va Maici, care prinseră sâ-i spuie în *secret* că, la mormintul Maicii Frusîna Buduroiu, dupe toaca de utrenie, se aud gemete, ca de creștin când moare.

După toaca de utrenie, cele câteva maici, înarmate cu câte un felinăraș, a cărui lumină tremură ca un licurici, sue încet — cu oare-care opinteli. — ca niște stafii negre, una după alta, coasta dealului din dosul mânăstirii, unde e așezat țințirumul călugărițelor. Din vreme în vreme, se opresc, așteptându-se una pe cealaltă, căutând și ascultând mereu cu urechia la pământ.

— Io zîc — începe pe șoptite Maica Gâfiea — că de-o hi așa, cum spuni Maica Timoteia, mai ghine ar hi să dăm di vesti la Stăreții, și să disgroape hoitu, și numai așa, ghietu suflet o pute să'și iei sboru în lumea dreptilor!...

— Ba aista nu, mai di grabă, i-om face o bortă în raclă, ca să răsufle sfântu duh, că ghiata răposată, nu credea în lumea di apoi, și pintru aiasta să chinuește și gême duhu ei! hotărăște cucernica Maică Timoteia, care e un fel de cioclu al mănăstiri.

Ajunse la poarta țintirimului, maicele se lasă jos pe iarbă, nu de oboseală — da parcă li-s'o părut că un gemăt ar fi ajuns până la ele. Stau ca oile, lipite spate în spate, cu felinarele ascunse în iarbă, când un gemăt, pornit parcă din adâncuri, le face să se culce la pământ, făcându-și în grabă semnul crucei. Un cloncan mare, negru, trece fâlfâind pe deasupra lor, și parcă în sbor le atinse pe toate cu aripele lui, deschise ca un evantaliu.

— Ia... ai auzît Maică Gâfie?

— Auzît... Maică Pelàghio!

— Oare să hie duhu Maicii Buduroiu care ne-o atins așa!

— Dapoi-cinea? Ia colea în dreptu ista, îi mormântu ii. Na, vezi... parcă mișcă cineva, lângă zaplaz.

— Hai într'acolo! — le îndeamnă Maica Tecla.

— Da mai ghine ne-am întoarce! — zice prudentă Maica Epraxia.

— Dec, că nu ne-o gătui Buduroaia — răspunde. voinicoasă, Maica Timoteia — Câti sufleti o trecut prin mâinile meli, nu am hire di păr în cap!...

Și fără a mai ține seamă de protestările celor-lalte, cele trei maici din frunte, pornesc dincotro veneau gemetele. Maicile cele-lalte fie de rușine, fie din curiozitate se iau și ele pe urma Maicei Timoteia. Bâjbâind prin bălării și călcând peste crucile de lemn, putrezite și răsturnate la pământ. Maică Timoteia mergând 'nainte ca un „ecleror“ cu luminița din felinar ridicată deasupra capului, zărește la o mică distanță, o namilă mare, neagră, culcată în toată lungimea corpului pe mormântul Maicăi Buduroiu.

Incremenită, se oprește în loc, și cu gâtul strâns de spaimă șoptește celor ce veneau în urma ei:

— Văleu... ia... o... o eșit Buduroaia din bortă!

— Oare ie o hi?, — întreabă îngrozită Maica Gâfia, ascunsă la spatele maicei Timoteia.

— D'apoi cine?

— Dacă am strîga-o pi numi? — își dă cu părerea Maica Polixenia.

— Herita sfântu... să nu strâgi mortu pi numi că să rîschiești tăt, și ne-am băga sufletu în iad, di giaba!

— Atunci ci facem?

Și namila neagră, culcată pe mormânt, simțind ceva, în jurul ei, prinde a se mișca greoi, gemând de greutatea corpului ei masiv.

Maicele înțepeniseră deabinelea, felinarele se stinsese căzându-le jos în iarbă, și un întuneric înfiorător domnea acum în jurul lor. O trosnitură cumplită și namila simțind primejdia, se ridică în sus, părând nespuse de mare în puterea nopții. Apoi începuseră a răsufla pe nări, așa de puternic, că parcă cine știe ce uragan strașnic se deslănțuiseră peste biete maici, care nebune de spaimă și urlând înfiorător, veniră de-a berbeleacul, una peste alta, pe toată coasta dealului, rupând-o apoi la fugă până în poarta mănăstirii.

La poartă, supt clopotniță, Vasile clopotaru — poreclit și Râșchitoru — auzea, parcă prin vis, răcnetele maicelor, dar fără să se trezească bine, pomeni în gând o sudalmă, trăgându-și sumanul peste cap.

— Scoală Râșchitorule, să vezi gninunia! Sculați c'o inhiet Maica Frusina Buduroiu...

Și mănăstirea toată să trezi în clopotele Râșchitorului și în urletele Maicilor Timoteia. Gâfia, Epraxia și Pelaghia. În câteva clipe, o legiune de maici — care îmbrăcate pe jumătate, care fără camelaucă reglementară, cu Râșchitoru în frunte, înarmat cu topor, frânghii și alte unelte de apărare, porneau spre mormântul cu minunea!

— Numai di nu-o prinde a cânta cucoșu. — zice Râșchitoru curajos — că apoi o ieu io pi maica în brați și oi sătura-o di plimbare!

Ajunși la ținta expediției lor lugubre, cu foarte mare li-

niște înaintau cu toatele pe brânci, târîndu-se ca șopârlele, din diferite direcțiuni, după comanda și planul Râșchitorului, ca să poată încercui mormântul și moarta să nu le scape. Namila, care deși culcată simțind că nu va fi lăsată în pace, să ridică brusc, proptindu-se bine în picioarele dinainte și cu capul între umeri își făcu vânt, sărind și călcând în picioare, ca o turbată. peste cei, care cu burta la pământ, stăteau gata să o înhațe... Ca o nălucă, fiara sălbatică o sbughii peste zidul țintirimului, spărgând văzduhul cu mugetele ei sălbatice...

A doua zi, toată mănăstirea vuia de minunea de peste noapte. Râșchitorul cam afumat, într'un cerc de vizitatori, explica cum s'a întâmplat.

— Ia capu gneu prost,... sî mă ieu io, după niște fâmei „slabi la minte,.... auzi D-ta comedie, să mă puie pi mini în cărcă cu Buhaiu Mănăstirii!

Vărație, Iulie 1950.

Alice Sturdza

SUB FLORI DE LUNA

*Așa ca'ntr'un vis pare cerul
Și s toate ogrăzile'n floare
Sub luna ce lunecă albă,
Atâta lumină mă doare....*

*Tăcut ca'ntr'un vis de lunatic
Pe alei înflorite de lună
O cale din vremuri pierdute
O caut, trecutul să-mi spună.*

*Spre alte nopți palizi de lună
Se'ndreaptă a dorului vrere,
Căci sponul apuselor vremuri
O clipă trecutului cere.*

*Stinger în ogrăzile albe
Simt umbre trezindu-se'n mine
Prin noaptea imensă. pustie
Trecutul s'apropie... vine!...*

Lyan S.

Iubite domnule Bianu,

Încă din anul trecut stau la gânduri dacă să-ți scriu ori ba despre ceea ce-ți scriu acum. De multe ori m'am pus să încep și tot de-atâtea ori m'am tras îndărăpt; îmi ziceam: „tocmai eu, oare, îndrepta-voiu lucrurile?“ De data asta, însă, „biruit'au gândul“, și așa m'am pus să-ți scriu, cu încredințarea fiind că, cel puțin, vei primi cu bunăvoință aceste rânduri.

Este vorba de pornirea dela noi, încă cu mulți ani înainte de războiu, de a schimbă oficial numirile de locuri din România regăteană, iar acum mai vârtos și pe cele din țările cu care ne-am intrupat.

1. Vechiele legi administrative, deși prefăcute în cursul timpurilor, păstraseră totuș, ca adevărate documente, numirile topice, ajunse până la noi, din neam în neam. Iată, însă, că Vasile Lascar, în scurtul său ministeriat, prin noua sa lege administrativă (Monitorul oficial din 1 Maiu 1904), aduce, în ce privește toponimia, cele mai vajnice prefaceri ce se pot închipui. Anume el desființează numirea străvechie de *plaiu* pentru partea muntelui și hotărește că și *plaiurile* să fie numite tot *plăși*, spre a nu se încurea cu două numiri pentru aceeaș noțiune. Dar, pentru Dumnezeu! Numirea de *Plaiu* este străvechie; prin ea putem documenta, din timpurile cele mai înapoiate, nu numai desfășurarea geografică a țării ci și pe cea istorică, precum este întărită prin scriere.

Domnii Țării Românești purtau în titulatura lor și pe aceea de *Domn al plaiurilor*; și este documentat că prin noțiunea de *plaiu* din această titulatură trebuie să înțelegem, pentru timpurile mai vechi, și plaiurile de peste Carpați, în părțile Făgărașului și Hațegului. Cu numirea topică de plaiu

la îndemână, și cu documente scrise în ajutor, poate că istoricul descoperi, în acele părți, așezări românești străvechi de dinaintea de venirea Ungurilor și de lățirea lor în Transilvania; că, după lățirea lor, domnișorii români de acolo, descălucând Țara Românească, și-au păstrat în titulatură și pe acea pe care o avuseseră dela plecare, adevărind, prin aceasta, dreptul lor de proprietate sau de stăpânire cel puțin peste unele locuri de peste munți: iar că în unele acte de danie lor din partea unora din Regii Unguri, trebuie mai degrabă să vedem nu atât o danie ci o întăritură a unui drept mai dinainte avut, adică o recunoaștere a aceluia drept.

Pe timpul lui Ștefan-cel-Mare, contingentele de ostași dela munte purtau numele de *plăieși*, și *plăieși*, acei puțini câți vor fi fost, au fost aceia cari apăsaseră Cetatea Neamțului împresurată de Sobietzki. Noi de acum, care trăim numai din copiarea dela alții, mai lesne ne-a fost a zice: „regimentul 1 de vânători de munte“, după franțuzește „chasseurs alpins“, în loc să spunem pe românește: „regimentul 1 de plăieși“. Nimic național, totul copiat.

Mitropolitul Dosofteiu, în ale sale „Verșuri...“ (Kogălniceanu, Letopisețele..., ed. 2. III, p. 526), istorisea:

Pre Roman Voevoda i direaptă credință;

Aceasta ce se scrie: din plaiu până'n mare

Stăpân samodrajavnic și domnitoriu tare.

Mitropolitul Dosofteiu, scriind așa, a avut desigur înaintea sa, hrisoave dela Roman Vodă I care puneă, cu adevăr, în titulatura sa și pe acea de „...domn din plaiuri până la mare“.

Leonhard Böhm, un șvab din Banat, în interesanta sa scriere și pentru noi Români, „Geschichte des Temeser Banats“, Leipzig 1861 (la Otto Wigand), istorisește (I, 242) că, în Iunie 1758, arhiducele Franz, urmărind, cu armata sa, pe cea a Turcilor aflată spre Mehadia-Orșova, s'a rătăcit prin munți de nu mai știa cum să iasă; un român din partea locului l-a îndreptat pe drumul drept, și Böhm adaugă că acest român:

fu răsplătit, iertat și făcut căpitanie, cu sâmbrie anuală, a *plăieșilor*, cari erau întrebuințați pentru urmărirea hoților. Acest om se numia Petru Vancea (Peter Vancsa) și trăi apoi încă mult timp în Banat.

Iar în notă, autorul mai spune:

Câțiva ani după aceea. Impărăteasa Elisabeta puse să se clădească, spre cinstea U. L. F. (nu știu ce e aceasta), o bisericuță (Kapelle), a căreia pisanie cuprinde amintirea acestei întâmplări.

Iată, dar numirea de plăieș adevărită, și încă cu cinste și în Transilvania, pentru un corp de trupă militară-administrativă.

Mitropolitul Țării Românești poartă, încă din vechi timpuri, în titulatura sa și pe acea de „exarh al plaiurilor“, în zilele noastre cu totul nesocotită, deși este întărită prin legea din Decembrie 1872, care a respectat tradiția. Rostul acestei titulaturi nu este încă lămurit în istorie. Din neînsemnatele mele studii, din nenorocire prea târzii, lucrurile ar sta cam așa: este fapt documentat că Bulgarii domniseră — în chip încă nelămurit — un răstimp până în secolul 9 și peste vechea Dacie, cu părțile răsăritene românești. Eră, dar, firesc ca, cu acest prilej, și episcopii, mai târziu patriarhii dela Ohrida să-și fi întins și dânșii jurisdicția bisericească pe acolo, pre cât au putut: că, pentru aceasta, ei să fi trimis un „exarh“, după numirea din organizația bisericească alcătuită pentru întâia oară din secolul IV, adică un reprezentant, și că jurisdicția aceluia exarh, încă nemărginită topograficește, să fi fost tocmai în partea unde eră așezarea românească, sub domnișorii de pe plaiurile Carpatine de amândouă părțile. Când, mai apoi, s'a fost închiegat Țara Românească, mai târziu și Moldavia (atunci încă nu Moldova), Țara Românească, mai întâiu, și-a fost înființat și mitropolit propriu: acesta, însă, își va fi luat asupra lui, odată cu întinderea geografică a jurisdicției bisericești a exarhului Ohridean, și titulatura lui. O lepădare formală de patriarhia de Ohrida, nu este până acum documentată pentru istoria Țării Românești: o asemenea documentare este, deși încă nu bine, numai pentru Moldavia.

Dealtmintrelea, după cum se va vedea și mai la vale, prin plaiurile de jurisdicție a exarhului Ohridean, trebuie să înțelese și plaiurile de dincolo de Carpați, lucru ce mai lămuirește și legăturile, ce constatăm istoricește, la răstimpuri ale clerului român, adică a *popilor* din Ardeal, cu mitropolia și episcopii din Țara Românească, ca și cu acea a Moldaviei mai apoi.

Dar fie oricum va fi: este o crimă ce facem desființând

numirea de plaiu, și prin aceasta și pe acea de exarh al plaiurilor care ne sunt documente topice pentru cercetarea istoriei noastre. Numirile acestea trebuie să aibă un rost și acest rost este a fi cercetat și lămurit de istoric.

2. Dar nu numai atât; ci legea dela 1904 mai hotărăște că și numirile plășilor, acum și ale plaiurilor, se desființează până la una și că vor fi înlocuite cu numirile locului de reședință ale acelor plăși (plaiuri), iarăș spre a nu se încurea cu două numiri una pentru plasă (plaiu) și alta pentru reședința ei. Astfel, de pildă, nu mai avem în județul Argeș *plaiul Loviștea cu reședința Șuici*, ci scurt: plasa Șuici cu reședința Șuici sau, mai bine, plasa Șuici, prin urmare cu reședința în Șuici.

Dar, pentru Dumnezeu! Numirea de *Loviștea* este străvechie: ea ne este adeverită în o diplomă din 1235 a regelui ungar Bela IV (Hâjdău, Negru-Vodă, p. 85), prin care el face danie unui conte Konrad:

terram convenientem Loystha vocatam, ab aqua Lothur vocata, que fluit ad aquam Olth, adică în partea de Nord-Est a județului Vâlcea. Numirea, însă, de *Loviștea* păstrată, până la 1904(!!!), în județul Argeș pentru plaiul dinspre județul Vâlcea, ar însemna că acea numire se întindea, încă din vechi timpuri, și de-a stânga Oltului, și că dacă Bela IV, în diploma lui de danie către contele Konrad, nu a cuprins și acest ținut, este că legăturile regelui dincoace de Carpați se mărgineau numai la partea țării de-a dreapta Oltului, lucru lămurit de Hâjdău.

Dar să mergem mai adânc ceva în această cestiune. La Benkő Milkovia, II, 285, ni se dă un hrisov din Târgoviște, 20 Ianuarie 6940 = 1452, prin care:

Johannes Wlad, Dei gratia Valachiae Transalpinae Dominus et terrarum de Omlasch et de Fogaras Dux... Stephano atque Romano Boer fratribus, in districtu Fogaras, pagos Vaidafalva ac Lovinsten... donat.

Iată, dar, că noi putem trage, de aici, încheierea că numirea de *Loviștea* se întindea și peste ținuturile de-a stânga și de-a dreapta Oltului, din partea muntelui, precum și dincolo de Carpați, formând un singur ținut, formând o țara *Loviștea* = terra Loystha din 1235, precum avem o țara *Bârsei*, o țara *Oltului*, o țara *Oașului*, țara *Hațegului*, numiri ce se păstrează încă în limba poporului din loc, din neam în neam. Kurz, în

Magasin für Geschichte... Siebenbürgens, II (1846), 46. ne spune că în arhiva din Cluj-Mănăstur se păstrează traducerea în ungurește a aceluși hrisov din 1452. Apoi dacă este așa, este că va fi având un rost să fie așa, și acest rost este a fi lămurit de către istoric.

Oricum va fi, însă, cu modestele mele studii și interpretări, rămâne faptul îngrijitor că numirea de *Loviștea* nu o mai avem în România pentru alt loc, sat, râu, ce va fi, ci eră, până la legea din 1904 numai pentru plaiul *Loviștea*, acum desființat; așa dar noi, desființând-o, am luat istoriei naționale un temei, care i-ar putea documenta luminarea unui trecut întunecat, mărginit numai la acel singur cuvânt.

3. Plasa (mai înainte de Lascar tot plasa) *Blahnița* din județul Mehedinți, își avea reședința în *Flămânda* (de altminterlea de atunci încoace fiecare nou ministru de interne schimbă reședințele, ut aliquid fieri videatur): Vasile Lascar a desființat numirea de *Blahnița*, și a zis: plasa *Vânjul-mare* (unde mutase el reședința) cu reședința *Vânjul-mare*. Dar, pentru Dumnezeu, ce faceți? Numirea de *Blahnița* este străveche ea este și mărturia sigură, păstrată din neam în neam, că la timpul venirii Slavilor prin acele părți, ei au dat peste popor românesc, pe care l-au numit cu numele de *Vlah* întrebuițat de dânsii pentru popoare de limbă romanică, iar *Blahnița* este tot una cu *Vlahnița*. Numirea aceasta o mai întâlnim așa sau în forme asemănătoare și în peninsula Balcanică de apus, vădind așezări românești străvechi, acum sârbizat.

Cât despre însuș cuvântul de *Vlah*, Miklosich spune că el nu este slav și că este celtic, dela Celți la Germani, dela Germani la Slavi. Faptul rămâne numai că el a fost întrebuițat de Slavii năvălitori la osebite răstimpuri, pentru popoare romanice peste care au dat. Dar ce alt popor de seminiție romanică eră în județul Mehedinți, la venirea Slavilor, dacă nu popor românesc?

Tot asemenea vine să spunem în legătură cu *Blahnița* = *Vlahnița*, sau în prelungire și pentru *Vlașca*, numele județului, pentru *Vlășia*, care începe din județul Ilfov (din vechiu Elhov) de se prelungește până în județul Ialomița, precum și cu prefaceri dialectale slavice, este pentru *Ioloșcani*

din Vrancea lui Simion Mehedinți, pentru *Voloseni* din județul Fălciu, pentru *Vlăsinești* din județul Dorohoiu.

Astfel, dar, când mărturiile documentare scrise și lămurite despre „continuitatea“ poporului romanic = român pe teritoriul cuceririi romane în părțile noastre, sunt așa de rare și, la toată întâmplarea, așa de felurit interpretate, noi de acum venim a desființa tocmai mărturiile din cele mai sigure, mărturiile toponimice din vechiu păstrate, care ar putea aduce lumină numai de s'ar ivi cercetătorul și a acestei lature a istoriei noastre naționale.

4. Dar pentru *Vlașca*, *Blahnița* = *Vlahnița* sau altele din cuvântul *Vlah* ieșite, întâlnim numiri asemănătoare și în Ardeal, în Banat (aci, în afară de cele vechi Balasnița spre Mehadia sunt și mai dincoace), ba chiar în Carpații nordici, în afară de cele vădit mai noi date de Polonezi sau de Ruteni unor așezări românești mai târzii, nelămurite încă de istorie, deși în parte adevărate prin documente scrise. Intre cele vechi din Carpații nordici, privim, de pildă, numirea de *Volócz* pentru o grupă de munți din jos de *Turka* și pentru valea dela poalele acelor munți. Valea *Volócz* dă în acea cu numele de *Slavka*, după râul ce curge acolo, iar acest râu trecând prin cheile *Vereczke*, se varsă în mai marele râu *Latorcza* (avem și noi în Gorjiu și Vâlcea râul *Latorița*) din valea cu același nume. Pe acolo au intrat Ungurii sub ducele lor Arpad cu cei 6 căpitani ai lui: Elöd, Kund, Ond, Tas, Huba și Tuhutum. Pe valea *Volócz* mai întâlnim și locul numit și acum *Volovec*; avem și noi *Volovăț* în Bucovina și în județul Dorohoiu, *Volócz*. *Volovec* sunt derivate slavice din neslavicul *Vlah*. Ce uimitoare întărire, prin această toponimie, a spuselor călugărului Nestor dela Kiev, unde zice că Ungurii, trecând munții *Volohilor*, s'au fost rășboit cu popoarele aflate în cale, volohice și slave, pe care le-a rășbit. Ce uimitor sprijin, dar, aduce istoriei scrise toponimia, dacă nu o desființăm prin legea lui Vasile Lascar sau și fără lege, precum se întâmplă acum!

Mai aveam, înainte de legea din 1904, numirea de *Amaradia* pentru o plasă din județul Doljiu: noroc că a rămas pentru râul de acolo. Numirea aceasta de *Amaradia* nu este slavică, precum nu sunt slavici nici una cu terminația *-dia*: *Crevedia*, *Cisnădia*, *Fărdia* și altele: să cerceteze filologul

dacă nu cumva *-dia* nu este un urmaș a lui *-dava*. Ce ne interesează aci, este că numirea de *Amaradia* are de corespondent, în Ardeal, pe *Homorod*, aci nu numai pentru orașelul Homorod ci și presurat pe o întregă vale spre Nord. Deasemenea, numirea *Almajului*, pentru sat, deal, etc. în județul Doljiu, sau *Almăjel* în județul Mehedinți, cel cu desființatul Blahnița de Vasile Lascar, au de corespondent, în Ardeal, pe *Hălmagiu*, ungurește *Holmágy*, vechiu și el, și alte multe. Cum, dar, de nu ne este oarecum să desființăm probele toponimice, care vădesc că dincoace și dincolo de Carpați a fost și este un acelaș popor, că în vinele sale acelaș sânge cură, că aceeaș viață are de trăit?

Corespondențe toponimice asemănătoare mai avem și cu țările din peninsula Balkanică, chiar foarte numeroase, uneori foarte surprinzătoare, adevărind așezări românești străvechi, adevărind, în parte, căile de migrație sau, mai bine am spune, de rătăcire a elementului romanic = românesc pe acolo și de reînturnare de popor romanic din Balkani la cel rămas în stânga Dunării. — popor romanic care, la timpul rătăcirii sau reînturnării, se află, în dreapta ca și în stânga Dunării, de mult desăvârșit ca popor românesc. Nu e locul aci de a desfășura capitolul acesta întunecat din istoria străvechie a poporului românesc; oricare ar fi părerile unora sau altora, în această privire, rămâne pentru toți faptul că corespondența numirilor topice este aievea, că corespondența aceasta trebuie să aibă un rost și că acest rost este încă de a fi lămurit, nu însă numai cu îndemnatica declarare că așa sunt caprițile limbii slavice.

Spre pildă a însemnătății păstrării numirilor topice așa cum ne-au fost păstrate, eu sunt în părere (firește întemeiat, pe felul meu, pe ceva) — un altul va fi de altă părere — că *Cicii* din Karst (cu care personal am vorbit) cu osebirile lor de nume asemănătoare pentru care vezi G. Vassilitch, Sull'-originei dei Cici), migrați pe acolo, în veacul de mijloc, dintre Românii din peninsula Balkanică de undeva, sunt dintr'o aceeaș tulpină cu *Tuțuienii* din Ardeal, sau aceștia din aceia; că amândouă aceste numiri pentru acelaș neam român este a se pune în legătură cu numirea de *Goračići* (=Cicii de munte?) dată locuitorilor de pe plaiurile din Serbia numite

Dragăcevo (între Caçak și Ujice) și care locuitori nu sunt Serbi, după cercetarea unui ethnolog sârb. Mai avem, apoi, numirea topică de *Čičavica* (Sud Mitrovica de pe linia ferată Skoplje=Skopje=Uskiub=Mitrovica).

Este, dar, treaba istoricului de a lămurii rostul unor asemenea apropieri toponimice, iar nu a deputaților și miniștrilor sau dregătorilor de a stârpi urmele lor păstrate prin tradiție ca documente, de care urmează a se sluji istoricul și filologul istoriei noastre naționale.

Vom mai spune aci, de curiozitate numai, că numirea de *București*, a capitalei României, o mai întâlnim și în alte părți, spre pildă avem „Cotul București“, un cot al Prutului în județul Fălciu: moșia din Bucovina, numită acum „Capul-codrului“, eră numită în vechime „București“, ne spune Aron Pumnul în a sa „Privire răpede. preste... moșiile mânăstirești... (Cernăuți 1865) p. 14); București avem și în Ardeal, iar în Albania de Nord avem „Bucurișt“ albanezește „Bucur“ = frumos, ma bucur mai frumos, fort bucur = foarte frumos).

(*Va urma*).

M. Burgele

SFÂRȘIT

*În tăceri morbide, de spital,
Adormi-voiu sufletu-mi rebel, —
Gândul meu pornit fără de țel
Cu aripi de flutur ireal.*

*Și'n decor de catafalc sărac
Adormi-voiu trupul meu inert;
Idealul — pururea deșert —
Mort și el cu-al inimii tic-tac...*

Dumitru Cosma

CONDUCEREA ARMATEI ¹⁾

III

Dela războiul pentru independență din 1877 -78 și până astăzi, oștirea noastră a primit mai multe transformări, fiecare organizare nouă reprezentând un real progres față de trecut, afară de aceea din 1923, asupra căreia sunt de făcut toate rezervele.

În ce privește însă sistemele de conducere și de administrație, ele au rămas aproape neschimbate, timp de peste 50 de ani.

Deși, prin erarhia comandamentelor, oștirea ar putea fi instituția cea mai descentralizată, ea a urmat necondiționat evoluția celorlalte servicii publice ale statului, înfățișându-ne, ca și acestea, cel mai centralizator sistem de conducere și administrație.

Dacă pentru alte instituții răul nu a fost prea mare, asupra oștirii, însă, a avut urmări dăunătoare, căci printr'un asemenea sistem centralizator nu este posibil să se afirme *personalitatea șefilor*, *caracterele* sunt împiedecate de a ieși la suprafață, *individualitățile* nu se pot forma, iar *răspunderile* rămân nedefinite.

În asemenea condițiuni, nici o manifestare proprie de concepție și de gândire nu mai este posibilă, iar *inițiativa* — atât de necesară în războiu — nu se poate desvoltă la șefii armatei în cadrul liberei lor vocațiuni, ea rămânând cu totul innăbușită.

Din aceste cauze, Comandamentele se atrofiază, pier-

¹⁾ Partea I-a și a II-a publicată în «Convorbiri Literare» pe lunile Iunie Octombrie.

zând orice prestigiu, orice autoritate și orice aptitudine de a gândi și hotărî din propria lor inițiativă.

Iar, în caz de războiu, șefilor de armată, astfel îngrădiți prin cel mai centralizator sistem de conducere și administrație, li se cere de o dată — ca unor fachiri din Asia — să se transforme, ca în basme în oameni de hotărîri rezezi și îndrăznețe, de care adesea va depinde viața a zeci și chiar sute de mii de soldați.

Asemenea minuni nu se pot realiza, de aceea în prima parte a războiului nostru, am avut de înregistrat atâtea scăderi dureroase la unii din șefii oștirii, ce desigur s'ar fi putut evita, dacă am fi avut alte sisteme de conducere în timp de pace.

* * *

Dealtfel eră natural ca aceste lucruri să se întâmple, fiindcă noi nu am făcut nimic în timp de pace, pentru dezvoltarea spiritului de inițiativă în rândurile corpului ofițeresc.

Trebuie s'o recunoaștem, că spiritul de inițiativă nu este încă destul de dezvoltat în masa poporului nostru, lucru de altfel foarte explicabil, pentrucă prea multe veacuri am trăit sub stăpânire străină și prea este recent timpul de când ducem o viață adevărat liberă.

Dintr'o statistică întocmită de d-l profesor Universitar Ștefănescu Goangă, care se ocupă îndeaproape cu îndrumarea profesională a tineretului, rezultă că din circa 40.000 studenți din Universitățile noastre, 55.000 fac studii ce-i îndreaptă spre cariere sigure, adică de Stat, unde cu sistemul biurocratic dela noi, nu se cere inițiativă, ci numai o execuție promptă a serviciului; și numai 5000 studenți fac studii pentru cariera agricolă, comercială, industrială, etc., în care sunt riscuri, și unde mai cu seamă, ca să poți ajunge la o situație trebuie să faci acte de inițiativă.

Mai mult încă, tot dintr'o statistică recentă rezultă că, pentru o țară agricolă ca a noastră, la 170.000 elevi înscriși în gimnaziile și licee, corespund 2700 elevi din școlile de agricultură.

Dar nu este numai atât, în urma unei anchete făcută la una din aceste școli de agricultură de către un zelos di-

rector, care într'un mod părintesc a întrebat pe fiecare copil să spună, ce visează să ajungă după terminarea școlii: din aceștia 90% nu aveau alt gând, decât să devie funcționari de Stat, agronomi și alte funcțiuni asemănătoare și numai 10% să facă plugărie pe cont propriu.

Faptul că și comerțul, unde se cere spirit de inițiativă, este în majoritate în mâna străinilor, constituie o dovadă mai mult, a lipsei spiritului de inițiativă în masa poporului nostru.

În asemenea condițiuni este evident, că pentru a avea un corp ofițeresc cu spiritul de inițiativă dezvoltat, va trebui să forțăm nota. O asemenea însușire nu se poate căpăta însă, nici prin conferințe ținute pe băncile școlilor militare, nici prin ordine și deciziuni ministeriale, ci numai punând pe fiecare ofițer în cât mai multe situațiuni, spre a-l obliga să ia singur hotărâri pe propria lui răspundere.

Este evident, că mulți din ei vor greși. Cu atât mai bine, pentru că, cu cât vor săvârși mai multe erori în timp de pace, cu atât vor face mai puține în războiu. Cu deosebire că, greșelile în timp de pace se pot îndrepta, pe când în timp de războiu, foarte adesea ele sunt ireparabile.

Iată de ce, întregul sistem de conducere al armatei în timp de pace, trebuie complet schimbat, pentru ca să se poată dezvolta cât mai mult spiritul de inițiativă în corpul nostru ofițeresc.

Un alt procedeu greșit, în sistemul de conducere al armatei, este tendința mereu crescândă de a dubla pe fiecare șef mai important cu câte un consiliu sau comitet, la adăpostul căruia poate să fie feriți de răspundere, chiar atunci când ar săvârși greșeli sau nedreptăți.

În această privință armata a fost victima mediului în care a trăit și s'a dezvoltat.

În adevăr, în toate țările democratice, guvernele au căutat, pe de o parte, un reazăm în parlament, care nu este decât tot un consiliu, însă mai numeros; iar pe de alta, s'au ferit de a-și asuma singure răspunderea actelor de guvernământ, căutând s'o împrăștie și s'o difuzeze cât mai mult, astfel ca, la nevoie să nu poate fi precis stabilită.

Și soluția a fost lesne găsită, în funcționarea acelor nesfârșite comitete și consilii, anonime și fără răspundere, ca orice colectivități, pe cari le întâlnim la fiecare pas, în toate serviciile noastre publice, la adăpostul și sub oblăduirea cărora se săvârșesc adesea toate păcatele, toate abuzurile și toate actele arbitrare.

În oștire, s'ar putea admite în anumite condițiuni numai comitete tehnice, căci știința este independentă de grad, și consilii pentru chestiuni administrative, spre un mai bun control, după cum lucrurile se petrec la societățile anonime.

Dar comitete și consilii, în chestiuni de conducere propriu zisă, adică referitoare la acte de Comandament, a fost întotdeauna și continuă să fie un anacronism.

Nu avem oare un exemplu tipic, în funcționarea comandamentului suprem? Acest comandament se exercită de fapt, în timp de pace, de către Ministrul de Războiu, care, pentru orice act al său, legal sau nelegal, se pune veșnic la adăpostul și sub scutul acelei adunări colective, anonimă și fără răspundere, care se numește „Consiliul Superior al Armatei“, deși toată lumea știe, că acest consiliu este numai un organ consultativ, iar Ministrul face în realitate tot ce voește.

Deasemenea, în chestiunea înaintărilor, Inspectorii de Armată, Comandanții de corpuri de Armată, de Divizii, etc., în loc să-și dea părerea în mod individual și personal, nu lucrează ei oare întruniți în comitete tocmai pentru a fi feriți de răspundere?

Și atunci, nu trebuie să fie de mirat, dacă, de o bucată de vreme, se aud din ce în ce mai persistent voci autorizate, care afirmă că disciplina în armată a scăzut.

Lucrul acesta cră natural să se producă, deoarece șefii armatei, ne mai având o răspundere *directă și personală*, actele lor sunt puse la adăpostul acestor comitete și consilii, sub scutul cărora se pot săvârși, cu forme legale, toate ilegalitățile.

A venit deci vremea, ca întreg sistemul de conducere și de administrație al armatei să fie schimbat, urmând a-l pune pe baze cu totul diferite, ca cel din trecut și de astăzi.

În rezumat, se poate spune, că în primul rând este ne-

voie de o largă descentralizare în comandament și în administrație, căci numai astfel se va putea forma și dezvoltă personalitatea șefilor.

Bine înțeles, descentralizarea nu exclude ideea controlului.

Apoi șefii armatei, oricare ar fi gradul sau funcțiunea ce ocupă, să aibă răspunderea efectivă, directă și personală pentru actele lor, nemai punându-se la adăpostul acelor numeroase comitete și consilii.

Prin schimbarea sistemului centralizator de astăzi, serviciile armatei, cari, absorb peste 25% din efective, s'ar reduce la adevărata lor proporție de maximum 7%.

O altă urmare a modificării acestui sistem va fi, că mai mult de jumătate din ofițerii, cari populează inutil biourile Ministerului de Războiu, vor putea fi trimiși la regimente, unde prezența lor este atât de necesară, deoarece lipsurile trec uneori de 50% din efective.

Astăzi Ministerul nostru de războiu are 1660 ofițeri, subofițeri reangajați și funcționari civili pentru 8 corpuri de armată: pe când Ministerul de Războiu al fostei armate germane cu 25 Corpuri de Armată nu avea decât 600 ofițeri și funcționari civili.

În această privință, șefii armatei trebuie să influențeze și să pregătească mentalitatea ofițerilor, făcându-i să înțeleagă că adevărata lor menire și postul de onoare, pentru un ofițer, este la trupă și nu la servicii, unde afară de ofițerii de stat major, nu ar trebui să se oploșească decât acei ofițeri combatanți, care nu se bucură de o sănătate deplină.

Astăzi, vedem ofițeri abia eșiți de pe băncile școlii, care se lipesc de câte un biou, dela începutul carierii, unde rămân câte 7—8 ani.

Ar trebui dar, ca la servicii, să nu fie întrebuințați ofițeri combatanți, decât dela gradul de căpitan în sus.

Locul de cinste, pentru un ofițer combatant, să fie la regiment, nu în biourile unui serviciu. Dar pentru aceasta, șefii erarhici ai armatei să aibă grije și să răsplătească așa cum se cuvine pe ofițerii dela trupă: nu ca astăzi, când ofițerii de pe la servicii, venind într'un contact strâns cu generalii, ce se află în capul marilor unități, sunt mai darnici cu

ei în ceea ce privește recompensele, cum ar fi propuneri pentru înaintare, decorații, etc.

Deviza, pentru viitor, va trebui deci să fie „îndărăt spre corpurile de trupă“.

În fine, sute de milioane de lei, ce se cheltuiesc astăzi cu sistemul centralizator de conducere și administrație, ar putea fi economisite, dându-li-se o mai bună întrebuințare.

Folosul însă cel mare, pe care armata îl va avea de pe urma acestei reforme, va fi mai cu seamă în domeniul moral, putându-se stabili răspunderi efective, pentru cei ce trebuie să le aibă. Se va desvoltă personalitatea Comandanților, în sensul cerințelor războiului modern, în locul biurocrațiilor timizi și neîncrezători în ei însăși pe care-i formează sistemul centralizator.

Va izvorî astfel o eră nouă, plină de inițiativă și de acțiune și se va schimbă în totul atmosfera înăbușitoare, ce nu formează și nu poate forma pe conducătorii de oameni.

General N. Alevra.

LA O RĂSCRUCE

Deasupra-mi cerul e o carte

Minune desfăcută n două:

Senin e'n urmă, iar departe

În față bate vânt și plouă.

Aș vrea să fug de ce m'așteaptă

Spre cerul sfânt ce'n urmă mi este,

Dar drumul soartei mă îndreaptă

Spre 'nfricoșatele tempeste.

O, dacă beznă e în față

Și'n urmă nu mă pot întoarce,

Curmați-mi zbuțumata viață

O, voi ne'ndurătoare Parce!...

Lyan S.

BUGETELE NECESARE PENTRU COMBATEROEA TUBERCULOZEI

Sănătatea se cumpără și ea cu bani a spus Hermann Biggs, marele igienist american, care a fost și un mare organizator. enunțând astfel un aforism care nu e adevărat numai pentru țara lui, dar pentru toate țările. În Statele- Unite, viața e prețuită după justa ei valoare. Se face deaceea socoteala că atunci când e păstrată, ea reprezintă un câștig nu numai pentru individ dar și pentru comunitate prin aportul pe care fiecare membru sănătos al ei, îl aduce ca element productiv economic. Banii acolo nu se preocupesc pentru nevoile de igienă și de asistență publică. La New-York 14 la sută din bugetul total al orașului, lăsând de o parte sumele necesare pentru plata anuităților datoriei publice sunt rezervate ca să îplinească nevoile de grije a sănătății publice. Bucureștii ar trebui păstrând această proporție să aibă prevăzută pentru acelaș capitol la un buget total de un miliard și jumătate de lei, suma de peste 200 milioane și nu are în realitate decât de abia 50 milioane. Se vorbește acum — cartea lui Duhamel „Scene din viața viitoare“ a făcut oarecare curent în privința aceasta — cu multă detașare și ironie în care intră și destulă desconsiderare de țara dolarilor, socotind că la locuitorii ei preocupările materiale subjugă și domină pe toate celelalte. Constatarea aceasta poate să aibă partea ei de adevăr. Tocmai însă pentru că acolo se simte nevoia, ca fiecare individ să fie un animal robust, deoarece numai astfel își poate împlini și valorifică programul de viață materială realizându-l în toate cerințele lui, grija sănătății publice e de aproape ținută în seamă. Se dezvoltă în felul acesta un sentiment de solidaritate pentru păstrarea sănătății reciproce și un element moral se introduce în relațiile dintre oameni, care le ridică și le

inaltă. Standardizarea sănătății individuale, pentru a o face egal de bună pentru toți, e totuși o superioritate, care trebuie să fie recunoscută americanilor.

Pretutindeni, în țările de civilizație și de cultură, paza sănătății publice apare ca o îndatorire esențială pentru conducători. Beaconsfield a spus de mult, că ea trebuie, să primeze în programul de acțiune al adevăratului om de stat. La congresul internațional de tuberculoză dela Paris, în 1922, Léon Bourgeois, care a fost nu numai apostolul solidarității dar și un om de guvernământ, spunea: „pentru lupta contra tuberculozei trebuie bani, mulți bani. E o dovadă de vedere îngustă să se facă economii la cheltuielile necesare ca să se păstreze sănătatea publică. Economiiile momentului se răsbună ulterior prin dezastrele care rezultă de pe urma lor“. Un alt om politic. Herriot spunea la congresul național de tuberculoză dela Lyon, în 1927, „va veni timpul când igiena socială sub diferitele ei înfățișări, într'o strânsă coordonare a măsurilor pe care le prescrie va ajunge să fie la centrul oricărei acțiuni publice“. Herriot lăsă astfel să se înțeleagă că preocuparea de interesele de partid și acțiunea cluburilor politice de pe urma cărora populația nu trage nici un beneficiu pot fi lăsate pe un plan cu totul secundar. Fiziologia — grija ca funcțiunile organismului fiecărui individ să fie ajutate ca să se desvolte normal — repetă Herriot în lucrarea lui „Créer“ apare ca un element de căpetenie, esențial pentru politică. Ea trebuie să înlocuiască abstracțiunile fără nici un țel concret de realizări care domină încă în programele multor conducători. Declarațiile acestea nu au rămas simple fraze goale și s'a căutat în Anglia, în Franța ca și în alte țări care sunt la acelaș nivel cultural să li se dea ascultare și urmare.

Dacă e o boală pentru a cărei combatere se impun obligații de solidaritate e tuberculoza. Tuberculoza — s'a spus de mult și adevărul acesta e acum banal — e cea mai tipică din boalele sociale. Cei mai mulți din tuberculoși ajung la boală din cauza condițiilor de viață pe cari nu ei și le-au creat dar care le sunt impuse de mediul în care trăesc. Lucrătorul din uzine, din fabrice, din ateliere, muncește de multe ori excesiv și organismul lui din cauza oboselilor suferă scăderi în rezistența lui care-l duc la boală. În condițiile de igienă, deseori ru-

dimentare în care își desfășoară activitatea, când vine și în contact repetat și apropiat cu un tovarăș de muncă deja bolnav, lucrătorul are continuu prilej să se îmbolnăvească. El duce apoi boala printre ai lui, în locuințe de mizerie, în camere lipsite de aer și de lumină în care se află îngrămădită întreaga familie.

Răul pe care în felul acesta, societatea îl face, e datorare să-l înlăture și să-l dreagă. Dacă n'a știut, cum ar fi fost rațional, să prevină boala, trebuie odată ce e declarată să intervină ca să o caute. E o îndatorire de solidaritate care se impune în mod imperios. Solidaritatea e caracteristica societăților civilizate și istoria civilizației, nu e, decât istoria cuceririlor realizate de solidaritatea omenească conștientă și organizatoare care înlocuiește individualismul anarhic al grupărilor omenești primitive. Dar nu e numai simțul de solidaritate care duce la obligații în această privință. E și un instinct de elementară apărare contra unei boale care a devenit atât de crotopitoare în cât amenință să niveleze, în înțelesul că le distruge toate clasele sociale. Cu un servitor sau un lucrător, cu o îngrijitoare de copii, când sunt bolnavi, tuberculoza intră în casele cele mai bogate. Nevoia de înfrânare a boalei apare astfel evidentă pentru toți, săraci și bogați, deoarece riscurile de contaminare există și pentru unii și pentru alții. Bogatul se poate căuta prin propriile lui mijloace. Pentru sărac, colectivitatea e datorare să-și dea contribuția. Mirabeau strigă în Convenție în timpul revoluției franceze: „săracii și păsurile lor trebuie să fie în sarcina statului”.

Boală socială, tuberculoza nu poate fi stăvilită decât printr'o terapeutică socială. S'a spus, cu multă îndreptățire, că tuberculoza care e de cele mai multe ori boala oamenilor săraci, necesită pentru tratamentul ei mijloace materiale pe care nu le au decât oamenii bogați. Cura igienico-dietetică care e la baza tratamentului: odihna, aerția, alimentația, ca să fie aplicată cere condiții de traiu pe care săracul nu le poate realiza decât greu sau de cele mai multe ori de loc. E nevoie de aceea să intervină comunitatea ca să împlinească lacune care împiedică orice căutare eficientă și efectivă. Intervenția se face sub forma de organizări de asistență sistematică și coordonată. Boala e cu atât mai curabilă cu cât

e căutată dela primele ei manifestări. Printr'o acțiune de propagandă intensivă și susținută, felul cum boala începe trebuie să ajungă să fie cunoscut de toți. La primele simptome suspecte de boală, cel care le prezintă trebuie să poată găsi la dispensare sfaturi și lămuriri dacă într'adevăr e tuberculos și în cazul când boala e confirmată, îndrumări asupra modului cum să se caute. Pentruca dispensarele să-și îndeplinească complet rolul pe care sunt ținute să-l aibă, e nevoie să fie organizate cu toate mijloacele de investigație — laborator, radiologie — și să fie conduse de medici competenți ajutați de infirmiere vizitatoare devotate și experte. Bolnavul are atunci încredere în ele și vine cât de repede ca să fie examinat. Dispensarele nu trebuie să rămână simple birouri de înregistrare. Pentru ca asistența prescrisă să aibă o sancțiune, e necesar să existe, spitale, sanatorii, preventorii, suficiente ca număr așa încât toți cei cari nu se pot căuta prin propriile lor mijloace să găsească în ele puțința punerii în practică a unui tratament. E un fapt de constatare că în țările în care armamentul antituberculos e complet instituit, bolnavii vin în număr mare să fie examinați și dispensarele reușesc să cunoască aproape pe toți tuberculoșii din sectoarele lor. E important însă nu numai ca tuberculosul să fie catalogat în registrele dispensarului dar ca această catalogare să se facă cât de repede, încă dela începuturile boalei, când și bolnavul poate fi căutat cu toți sortii de izbândă și măsuri profilactice riguros aplicate pot împiedeca molipsirea celor cu cari el vine în contact. Am dat exemple în rapoartele mele de dispensare atât de active — în Germania, la Stettin, Mannheim, Frankfurt pe Main, în Anglia la cele mai multe din dispensarele pe cari le are — în cât între 80 și 90 la sută și câte odată și mai mult din tuberculoșii cuprinși în raza lor de acțiune și pe cari îi supraveghiază le sunt cunoscuți și pot fi asistați. Și la noi din datele culese la Societatea pentru profilaxia tuberculozei se poate constata un fapt demonstrativ: dispensarele și-au mărit activitatea când bolnavii cercetați prin ele au știut că pot fi internați în sanatorii, în puținele sanatorii pe care le avem, dar care la începutul funcționării dispensarelor nu existau nici ele. Toate aceste organizări nu se pot însă realiza decât prin bugete adecvate pentru întemeierea și

punerea lor în funcțiune. Se va spune că pe vremea aceasta de cumplită criză economică și financiară, e excesiv, dacă nu chiar utopic de a se cere să se institue organizări care necesită fonduri mari.

Fondurile acestea le reclamăm însă cu insistență de mult, din anii dinainte de războiu, și din cei cari i-au urmat imediat. Tuberculoza sporește de atunci și încă considerabil mai cu deosebire sub influența lipsurilor și a sbuciumului marelui cataclism, care pusese la grea încercare rezistența organismului omenesc. Și în alte țări aceleași consecințe catastrofale s'au produs, dar acolo printr'o reacție puternică s'au luat măsuri și tuberculoza a putut fi stăvilită în mersul ei ascendent. Apelurile noastre au rămas fără ecou. Ele puteau totuși să aibă mai mult răsunet, deoarece finanțele publice erau atunci mai prospere, decât acum și sacrificii bugetare pentru asistența tuberculoșilor puteau să fie făcute cu mai multă ușurință. Pe urmă, problema trebuie să fie înțeleasă sub complexa ei înfățișare și nu numai sub latura restricțiilor pe care le cere starea actuală de mari lipsuri în finanțele publice și particulare. Tocmai, în crizele mari economice pe organisme deprimare din cauza greutăților și frământărilor traiului, boala prinde ușor. Nu se poate însă ieși din această criză decât printr'o sfortare de muncă și de energie pe care nu e capabilă să o aducă decât o populație care având o sănătate fizică suficientă e în stare să reziste la tot sbuciumul pe care-l impune lupta aprigă pentru traiu. Mai e încă o considerație care trebuie ținută în seamă. Pregătim, lăsând pe cei mai mulți din tuberculoși fără căutare și fără asistență generații viitoare de holnavi. Semnăm polițe pentru mai târziu și scadența la termen va fi grea și împovărătoare. Gotstein a relevat pentru tuberculoză un fapt de epidemiologie foarte important dând un exemplu demonstrativ în această privință. În Finlanda a fost în 1865 o mare criză economică cu o perioadă de extremă denutriție a populației. Ocazii erau destule ca să se producă cazuri de tuberculoză. Boala a apărut însă cu toată intensitatea ei, numai cu 15—20 ani în urmă. Copiii infectați în masă, când n'au murit repede după contaminare, au păstrat focare ascunse cari s'au redeșteptat ulterior.

E încă o latură a problemei care nu trebuie să fie pier-

dută din vedere. Tuberculoza la noi, dela orașe a cuprins satele. Condițiile sunt prielnice în populația rurală pentru ca boala să ia o extensie din ce în ce mai mare. Terenul la această populație e nou, neobișnuit cu atacurile bacilului, așa încât nu a avut timp să-și desvolte reacții de apărare, ca să-și creeze o stare de imunitate, în felul cum există la mulți din locuitorii dela orașe. Boala apare din această cauză deseori ca o boală infecțioasă acută cu o evoluție rapidă și de multe ori mortală. E încă timp, să se trateze la sate, cazurile pe măsură ce se ivesc și prin izolarea lor, când e nevoie, să se preîntâmpine molipsirea la cei cu cari bolnavul vine în contact.

Boala ar putea astfel să fie oprită înainte de a se în-
cuiba definitiv în populația dela țară, ca să ia și la ea, ca la cea dela orașe, caracterul unei boale cronice greu de desră-
dăcinat. Cu cât măsurile de pază vor întârziă cu atât va fi
mai anevoe de a le pune în practică cu succes și cu atât mai
mult vor necesita organizări de asistență mai complexe și mai
costisitoare. În țările de reală cultură, înfățișarea economică
și socială a tuberculozei a fost de mult înțeleasă și o cam-
panie energetică de combatere a fost întreprinsă îndată ce s'a
constatat că boala ia proporții și se întinde. Chiar când în
unele din ele, măsurile au întârziat, nu s'a făcut ca la noi lă-
sând problema în paragină, abandonând-o sub motivul că
dificultățile rezolvării ei sunt așa de mari încât sunt de ne-
învins. Printr'o sfortare de energie s'a căutat să se recâștige
timpul pierdut și sărind etapele s'a ajuns dintr'o dată la or-
ganizări de asistență care le-a pus la nivelul țărilor cu or-
ganizări mai vechi și cât de complecte. Exemplul Franței e în
privința aceasta doveditor. Până la marele războiu, asistența
tuberculoșilor eră foarte sumară. Pe ici pe colo existau câte
un sanatoriu sau un dispensar răsleț. Franța se află, aproxi-
mativ în ceea ce privește măsurile de combatere a tubercu-
lozei în faza în care ne găsim noi acum. Când marea vâl-
toare a războiului, cu agitațiile lui, cu frenetica cheltuială
de energie pe care a creat-o, a pus la o supremă încercare re-
zistența organismului, tuberculoza a izbucnit formidabilă.
Peste 100 mii de soldați au fost reformați de tuberculoză în-
tre anii 1914—1919. În populația civilă sporul cazurilor s'a

produs paralel, în acelaș ritm ascendent. S'a constatat atunci primejdia mare a boalei. Când a fost semnalată, strigătul de alarmă al câtorva oameni de inimă și de energie — al lui Landouzy în primul rând — a sguduit până și pe cei mai nepăsători. Organizări de asistență au luat naștere și numărul lor a sporit din ce în ce mai mult. În ultimii zece ani, Franța și-a împânzit teritoriul cu spitale, sanatorii, preventorii. Pe când în 1918 erau disponibile numai 3000 de paturi pentru tuberculoși, sunt astăzi peste 45 de mii. Franța a ajuns astfel să aibă un armament antituberculos care-i permite să braveze boala. Ea nu se mulțumește însă cu terenul câștigat asupra inamicului. Deși tuberculoza a scăzut considerabil — în Paris cu o treime față de ce eră cu 12 ani în urmă — ofensiva continuă victorioasă. Campania e dusă înainte cu energie și tenacitate.

Bugetul oficial pentru combaterea tuberculozei care în 1929 eră de 61½ milioane franci a fost sporit în 1930 la 86½ milioane. Adăogând și fondul provenind din taxa asupra cazinourilor și caselor de joc care trece de 12 milioane și subvenția acordată școalelor de infirmiere vizitatoare, 1 milion 215 mii franci, bugetul total pentru lupta contra tuberculozei atinge cifra de 100 milioane franci. Un proiect de lege a fost depus pe biroul Camerei care prevede atribuirea unui credit de 425 milioane franci pentru crearea de dispensare, sanatorii, spitale și preventorii.

În alte țări, nu s'a așteptat ca primejdia tuberculozei să apară atât de mare încât de urgență să fie nevoie să se ia măsuri pentru stăvilirea boalei. Metodic și progresiv, cu multă perseverență, mijloacele de apărare au fost puse în joc și tuberculoza încercuită din toate părțile a cedat și a scăzut considerabil. În câteva țări mai mici și mai sărace ca a noastră, deoarece nu au bogății naturale atât câte le avem, și pe care le-am putea pune în valoare, dar unde e mult mai puțină tuberculoză, lupta aceasta sistematică a fost de mult începută și continuă neîntrerupt, energetică și tenace.

În Danemarca cu 30 de ani în urmă tuberculoza făcea tot atâtea victime cât face acum la noi. Mortalitatea eră de 5 la mia de locuitori. În prezent a scăzut atât de mult încât este una din cele mai mici din lumea întreagă: 0.85 la mie.

Statul contribuie în Danemarca cu peste un milion jumătate franci aur la fiecare milion de locuitori pentru îngrijirea și asistența tuberculoșilor. La noi, păstrând această proporție ar trebui să cheltuim 26 milioane franci aur în același scop, ceea ce ar reprezenta peste un miliard de lei. Pentru ca acest calcul să fie și mai just, cum avem de patru ori mai mulți tuberculoși decât îi are acum Danemarca, bugetul necesar pentru combaterea tuberculozei ar trebui să fie de 4 miliarde lei. Ajungem astfel la cifre enorme care par fantastice în comparație cu cele 25—25 milioane pe care oficialitatea noastră le găsește cu mare trudă pentru acest capitol. Și totuși sumele acestea sunt bazate pe socoteli exacte și corespund realității.

În Danemarca deși s'a reușit să se înființeze instituții de asistență atât de numeroase în cât există un pat pentru fiecare decedat de tuberculoză, depășind chiar această cifră — la noi avem un pat pentru 50 de decese — campania continuă și în alte direcții. Se iau regiuni întregi ca să fie asanate. În districtul Vejle cu o populație de 65 mii de locuitori, fiecare locuință a fost cercetată ca să se descopere și să se asiste cazurile de tuberculoză: 19 medici ajutați de numeroase infirmiere vizitatoare (o infirmieră la 1800 locuitori) au fost puși în acțiune pentru această campanie. Rezultatele n'au întârziat să se producă. În districtul Vejle, mortalitatea de tuberculoză care era încă de 1,31 la o mie de locuitori în 1916, a scăzut la 0,49 la mie în 1927. Succesul obținut în acest district a determinat extensia campaniei în întreaga țară.

În Norvegia, bugetul oficial al combaterii tuberculozei, dela 80 mii coroane cât era în 1901 e acum de trei milioane, ceea ce face o coroană de cap de locuitor, echivalentă cu 45 lei. Bugetul acesta reprezintă 135 milioane lei și cum Norvegia ca populație, e o țară de șase ori mai mică ca a noastră, ar trebui să avem în proporție ca buget 800 milioane lei pentru combaterea tuberculozei. Asociațiile pentru combaterea tuberculozei au înscrisi 350 mii de membri. Infirmierele vizitatoare sunt în număr de 900. Norvegia și-a dat o lege pentru combaterea tuberculozei în Martie 1900, când nu erau aproape deloc organizate instituții pentru asistența tuberculoșilor. Un

an în urmă, 10.941 cazuri de tuberculoză erau declarate și după doi ani, două mari sanatorii și un azil pentru cazurile înaintate de boală erau create. La noi, legea votată din Martie 1926 rămâne cu totul neaplicată deși numeroase instituții ar fi urmat să fie organizate după dispozițiile ei. În Norvegia, cu ajutorul fondurilor obținute de la o loterie publică, Asociațiile naționale au înființat 28 preventorii cu 900 locuri. În diferite puncte ale țării 115 spitale mici, ușor accesibile, funcționează în bune condiții cu 2600 paturi. Dacă se adaugă cele 700 paturi din spitalele pentru tuberculoși care există în orașele mari se ajunge la un total de 3300 paturi pentru izolarea tuberculoșilor. În țara noastră, după legea votată ar fi trebuit să se creze mici secții pentru tuberculoși în spitalele generale sau mici spitale speciale pentru cazurile înaintate de boală, ca măsură de tratament și de izolare. Nu s'a înființat însă nici o secție de acest fel. Mortalitatea de tuberculoză a scăzut în Norvegia de la 1900 până în prezent de la 3,54 la mie la 1,56 la mie. E bine, cel puțin pentru liniștea și conștiința oficialilor, că nu avem întocmite și la noi statistice exacte și plutim în necunoscut, pentru că altfel, în loc de o scădere a mortalității și morbidității de tuberculoză s'ar fi înregistrat o simțitoare creștere a lor.

În Suedia, impulsul pentru construirea de sanatorii a pornit de la regele însuși. Când Oscar al II-lea și-a celebrat, în 1897, jubileul de 25 ani de domnie, sumele realizate prin subscripția națională, ca dar jubiliar, au fost de 2 milioane 200 mii coroane. Ele au fost întrebuințate după propunerea regelui ca să se construească sanatorii populare pentru tuberculoși. Parlamentul suedez a votat, în Mai 1900, o lege după care statul își luă obligația să contribuie cu jumătate din suma necesară pentru construirea de sanatorii acordând o mie coroane pentru fiecare pat de bolnav. Suma aceasta a fost ulterior mărită la 2000 coroane. Statul înscrie în bugetul său în timp de zece ani, patru milioane 600 mii coroane pentru asistența tuberculoșilor. O altă sumă de 6½ milioane coroane necesară întreținerii bolnavilor în aceste sanatorii a fost prevăzută. În Stockholm, cu o populație mai puțin numeroasă ca a Bucureștiului se clădește la aceeași epocă un sanatoriu cu 425 paturi. În București, de la 1906, nu s'a reușit să se mai

construiescă nici un alt sanatoriu afară de cel dela Filaret, care are cu totul 100 paturi. Un pavilion dela spitalul Colentina, după dorința expresă a donatorului, din fondurile căruia a fost construit trebuia să fie întrebuințat pentru tuberculoși. El însă servește ca clinică de boale nervoase deoarece clădirea specială pentru această clinică, e de ani întregi neterminată, pentru motivul continuu invocat la noi, al lipsei de fonduri.

În Suedia, lupta continuă susținută și energică. Măsurile profilactice trec pe primul plan. Preventoriile pentru copii cari trăesc în preajma tuberculoșilor și trebuie să fie izolați sunt în număr de 50 și pe fiecare an 700 copii sunt primiți în ele: în 1926. Asociația națională pentru combaterea tuberculozei a cheltuit pentru preventorii o sumă echivalentă cu 5 milioane 600 mii lei. Dispensarele se înmulțesc și în partea nordică a țării, cea mai bătută de boală, după 12 ani dela începerea acțiunii lor, mortalitatea de tuberculoză a scăzut cu 28 la sută.

În Finlanda, cu 5 milioane de locuitori, bugetul oficial pentru asistența tuberculoșilor a fost în 1927, socotit după valuta noastră, de 100 milioane de lei. Statul și-a luat angajamentul pentru noile sanatorii cari se construiesc să aducă o contribuție suplimentară, care va reprezintă o sumă de două ori mai mare, decât cea care a fost dată până acum. În Finlanda, se cheltuiește astfel de oficialitate pentru combaterea tuberculozei de opt ori mai mult decât la noi deși populația e de cinci ori mai mică ca a noastră și tuberculoza e mai puțin răspândită (mortalitatea $2\frac{1}{4}$ la mie: în țara noastră 5 la mie).

În Olanda, lupta, contra tuberculozei e în plină dezvoltare. Societăți particulare au creat 50 dispensare și 40 stabilimente de cură. Asociația națională grupează toate aceste societăți: ea are 7000 membri. Bugetul combaterii tuberculozei, după valuta noastră este de 20 lei de cap de locuitor.

În Elveția, se cheltuiește pentru acțiunea profilactică și terapeutică în combaterea tuberculozei 12 milioane franci, ceea ce revine la 3 franci de cap de locuitor. În proporție ar trebui să cheltuim 1 miliard șase sute de milioane lei. Elveția își mărește bugetul pentru lupta contra tuberculozei și-l va

duce până la suma de 18 milioane de franci. Legea pe care a adoptat-o la 1 Ianuarie 1929 și care acolo se aplică a pus această luptă pe o bază de organizări cât de complete și cât de sistematice.

Am insistat asupra exemplelor acestor țări dând în rezumat cifrele din bugetele lor (în rapoartele mele dela Adunările generale ale Societății pentru profilaxia tuberculozei cifrele acestea sunt expuse cu mai multe amănunte) ca să invederez câtă atenție și sollicitudine se acordă de autorități luptei contra tuberculozei. Cum spuneam într'un raport dela un congres medical ținut la băile Herculane, în Septembrie 1925 — raportul a fost publicat în revista „Viața Românească”, în Iulie 1924—cercetând aceste cifre care se referă la țări mult mai mici ca a noastră și cu mult mai puțină tuberculoză reflecții infinite de triste ne vin în minte și o ciudă pe care nu ne-o putem stăpâni ne cuprinde, când constatăm, în comparație, ce totală indiferență se acordă la noi chestiunilor sanitare. Moartea seceră deaceea nestingherită în jurul nostru și tuberculoza face zeci de mii de victime pe fiecare an, când pentru cel puțin jumătate din ele i s'ar putea pune o stavilă cu deplin succes.

În țările mari, cu resurse bugetare importante, combaterea tuberculozei beneficiază de fonduri importante. Sumele prevăzute pentru acest capitol ajung să fie considerabile și ele sporesc continuu.

În Anglia, bugetul oficial al combaterii tuberculozei depășește actualmente $5\frac{1}{4}$ milioane lire sterline, 3 miliarde lei. În Statele-Unite există cu totul peste 70 mii paturi pentru tuberculoși; 1300 filiale ale Asociației Naționale pentru lupta contra tuberculozei funcționează în cele 48 state federate. Numai, în statul New-York s'a ajuns ca la o populație de 5 milioane 200 mii locuitori să se organizeze 55 spitale cu 5700 paturi pentru tuberculoși. Capitalul necesar pentru construirea acestor spitale a fost de 14 milioane dolari. Întreținerea lor anuală costă 3 milioane dolari, peste 500 milioane lei, de douăzeci de ori cât e întregul nostru buget pentru asistența tuberculoșilor. La suma aceasta trebuie adăogați încă 500 mii dolari pe cari îi cheltuesc Asociațiile particulare pentru com-

baterea tuberculozei; 525 infirmiere vizitatoare sunt întrebuințate pentru asistența tuberculoșilor.

În Italia, consorțiile, asociațiile intercomunale au cheltuit în 1929, o sumă de 70 milioane lire, aproape 600 milioane lei pentru combaterea tuberculozei. Bolnavii au fost cercetați și izolați prin cele 242 dispensare înființate după inițiativa lor. În trei ani, Crucea Roșie italiană a cheltuit pentru lupta contra tuberculozei 25½ milioane lire, asistând 71.510 bolnavi. Din fondurile obținute în urma aplicării legii speciale pentru combaterea tuberculozei care a intrat în vigoare dela Iulie 1928 se vor înființa în zece ani sanatorii cu 20 de mii de paturi. Cele 500 milioane lire pe care le necesită anual funcționarea sanatoriilor și a dispensarelor vor putea fi procurate din sumele realizate prin punerea în practică a dispozițiilor acestei legi.

În Franța, numai pentru orașul Paris, bugetul instituțiilor organizate în vederea profilaxiei și tratamentului tuberculozei care în 1919 eră de 6 milioane franci a sporit în 1928 la 22 milioane, ceea ce reprezintă 4 franci 75 centime de cap de locuitor. Bugetul combaterii tuberculozei din fondul legii asigurărilor sociale pusă în practică în anul acesta e socotit că va fi de 500 milioane franci anual.

În Germania, mortalitatea de tuberculoză a ajuns să scadă la 0.9 la mie, așa încât la o populație care trece de 60 milioane de locuitori, pierderile produse de tuberculoză sunt de 55 mii de vieți pe fiecare an, aproape la fel cu cele dela noi, deși populația noastră este de 3 ori și jumătate mai mică. Se întrebuințează pentru a ajunge la aceste rezultate sume considerabile. În 1928 și 1929, anual 8½ milioane mărci aur au fost date de casele de asigurări sociale pentru asistența asiguraților. Diminuarea așa de apreciabilă a cazurilor de tuberculoză e în legătură directă cu măsurile aplicate de aceste case și ea se constată în păturile mai sărace ale populației care au beneficiat mai mult de ele. La Hamburg, dela 1900 până în prezent, mortalitatea de tuberculoză a scăzut în clasele sărace ale populației dela 42 la sută din mortalitatea generală la 20 la sută, pe când în acelaș interval, tuberculoza în clasele bogate, destul de scăzută și înainte (8 la sută) a rămas la acelaș nivel.

Orașul Viena oricât ar fi fost de sărăcit în urma războiului — e însă acolo o municipalitate care pune în practică un program de un democratism foarte înaintat și foarte activ — a cheltuit, într'un singur an, pentru combaterea tuberculozei, o sumă echivalentă cu 120 milioane de lei după valoarea noastră.

Există astfel între aceste țări și mari și mai mici o nobilă emulație. Rezultatele nu întârzie să se producă. Tuberculoza scade regulat, an după an și timpul nu e depărtat când ea va rămâne o boală a trecutului prin jocul numai al măsurilor profilactice și terapeutice, în afară de orice seruri și vaccinuri specifice, pe care toți le caută, dar pe care nimeni încă până acum n'a reușit să le găsească.

La noi, fără încriminări și învinuiri, situația e lamentabilă. Avem un buget pentru combaterea tuberculozei care e literalmente un buget de mizerie. Cu 25—25 milioane de lei cari se dau pe an pentru combaterea boalei ca subvenție Societăților particulare care duc lupta împotriva tuberculozei și ca sume înscrise pentru întreținerea sanatoriilor statului, nu se poate face aproape nimic. Bugetul acesta reprezintă un leu și o mică fracțiune de cap de locuitor, pe când în Danemarca e de 70 lei de cap de locuitor, în Norvegia de 45 lei, în Paris de 30 lei, în Olanda de 20 lei, cum am arătat în această expunere. Nădejdea că bugetul va fi sporit nu e cu nimic încurajată. Din contra, se găsește că și așa e prea mare și se socotește că poate să fie încă redus.

La subvenția Societății pentru profilaxia tuberculozei cărcia în anul acesta i se făcuse o primă amputare foarte sensibilă și foarte dureroasă, de 2½ milioane lei — întreaga subvenție eră de 17½ milioane lei — pe cari după mari sforțări reușisem să-i obținem, cu câțiva ani în urmă, pentru ameliorarea hranei bolnavilor, ni se anunță noi scăderi. Cota de reducere generală a bugetului de 15—20 la sută care e prevăzută pentru anul viitor, ni s'a aplicat prealabil, pe lunile din urmă, la sumele care revin acestei Societăți. Va trebui pentru ca Societatea pentru profilaxia tuberculozei, să poată subzista și să ducă mai departe acțiunea sa de asistență, să restrângă și numărul așa de mic de paturi pe cari până acum a putut să le ofere pentru căutarea și izolarea tuberculoșilor.

Sunt, se va zice, reduceri dureroase pe care însă împrejurările le impun, așa încât trebuie să fie primite ca să se restabilească un echilibru bugetar amenințat să se sdrucine atât de mult încă riscă să ducă la dezastre. Poate că totuși, operațiile de reducere puteau să fie evitate pentru suma atât de neînsemnată acordată combaterii tuberculozei, cu atât mai mult, că nu cu cele 5½ milioane lei reținute dela aceste subvenții, bugetul va fi mai solid întărit pe bazele lui. Pe de altă parte, legea specială pentru combaterea tuberculozei pe care oficialitatea o declară încă în vigoare prevede ca o obligație, acordarea de subvenții celor trei societăți care există la noi, pentru combaterea tuberculozei. Când se pierd pe fiecare an în țara noastră 17 miliarde de lei din cauza tuberculozei prin morțile produse de boală și prin capacitatea redusă de muncă a celor bolnavi și e stabilit că jumătate cel puțin din aceste pierderi ar putea fi evitate printr'o combatere sistematică, e de un deplorabil calcul economic, lăsând de o parte latura morală și sentimentală a chestiunii, ca și sumele derizorii prevăzute pentru combaterea tuberculozei să fie încă diminuate.

În Anglia, în marea împrejurare critică a războiului s'a cerut autorităților provinciale și comunale să reducă toate cheltuielile, dar s'a avut grije, să se specifice, că pentru măsurile de asistență sanitară, nu numai să nu se restrângă bugetul, dar să se acorde încă sume și mai mari.

Conducătorii noștri dela sănătatea publică își fac un punct de onoare să aplice legea sanitară votată anul acesta. Fostul sub-secretar de stat dela ministerul sănătății, igienisi competente care a elaborat legea, cu credința că face o operă viabilă, ca să dovedească, că ea nu e destinată unei morți premature a parcurs, în ultimele luni țara ca să se pună în legătură cu diferitele autorități, pentru a cerceta în ce fel legea aceasta va putea fi pusă în practică. Când se anunță însă reduceri bugetare generale va fi greu, oricine ar fi ministrul sănătății și oricât de bune i-ar fi intențiile, să găsească cele 4-5 miliarde de lei, pe care le necesită aplicarea legii, deoarece întreg bugetul actual al sănătății publice e de un miliard 200 milioane de lei și prin cota reducerilor va rămâne sub un miliard. Declarația, dintr'un articol al noiei legi sanitare, că legea din Martie 1926 pentru combaterea tuberculozei rămâne

în vigoare, când numai pentru aplicarea acestei legi ar trebui anual aproximativ jumătate din bugetul actual sanitar, 500 milioane lei și nici un fond nu e prevăzut în acest scop, nu poate fi socotită decât ca o simplă declarație de principii, utopică și de pură ideologie. Cel puțin însă, până ce se vor găsi cele câteva sute de milioane pe care le cere traducerea în fapt a acestei declarații, în viitorul depărtat al unor conjuncturi economice mai favorabile și mai norocoase, decât cele de acum, s'ar putea să nu se taie continuu din bugetul actual, deoarece amputându-l fără cruțare, el va sfârși prin a dispărea cu totul.

Hotărît lucru, de ani, de zeci de ani de când facem apel la oficialitate ca să se prevadă în bugete sumele necesare pentru combaterea tuberculozei, apelul acesta nu găsește nici un ecou. Traversăm actualmente incontestabil o epocă foarte critică pentru orice cerere de sporuri bugetare. Chiar însă când nu am traversat-o apelurile acestea au răsunet în pustiu. S'au putut găsi sume pentru toate întrebunțările mai mult sau mai puțin motivate, dar nu s'au găsit și nu se găsesc ca să ne cumpărăm sănătatea, după expresia lui Biggs, pe care am citat-o mai sus, oricât ea ar fi de amenințată de atâtea boale și în primul rând de tuberculoză, care singură face mai multe victime decât toate boalele infecțioase la un loc. Nu trebuie însă pentru aceasta să renunțăm la luptă și resemnați să primim atacurile tuberculozei fără nici o încercare ca să-i opunem o împotrivire.

Oficialii neputând ajuta lupta contra boalei, decât într'o foarte slabă măsură, particularii trebuie să se apere singuri. Poate că în felul acesta, prin exemplul acțiunii lor, vom impune oficialități, statului, să iasă din toropeala în care se complăce.

Economistul Charles Gide care a fost apostolul cooperării spunea „unde individul face puțin, statul face încă și mai puțin și numai acolo unde activitatea individuală este vi-guroasă, întreprinzătoare se afirmă și acțiunea puterilor publice“. Wundt, psiholog de seamă dar și filozof moralist cerea ca o îndatorire, obligații de solidaritate. „Sacrificiul — zicea el — pe care individul îl aduce pentru comunitate, aceasta este concepția morală“. Sacrificiul acesta trebuie să fie făcut

de toți, nu numai ca o îndatorire etică, dar și ca o măsură de apărare contra unei boale care lovind în toate clasele sociale, e o mare amenințare pentru toți. În alte țări, filantropia conștientă și activă când e bine organizată se exercită cu folos în multe domenii. Se pot da numeroase exemple de acest fel. Demonstrația în stil mare dintr'o regiune, la Cattaraugus în Statele-Unite unde tuberculoza a fost combătută sistematic la 70 mii de locuitori s'a făcut de o societate particulară „Millbank Memorial Found“. Societatea aceasta are un capital de 9 milioane de dolari donați de o femeie de inimă, Elizabeth Milbank Anderson care și-a consacrat viața întregă operelor de asistență educativă și socială. În câteva sate suedeze, unde lupta contra tuberculozei a fost dusă cu energie, fondurile au fost procurate în timp de opt ani de o societate minieră — Gängsberg — care a acordat o subvenție anuală de 12 mii coroane suedeze. Exemple de acelaș fel pot fi citate pentru multe alte țări. Bogătașii noștrii, dacă exemplele bune din alte părți ar fi și ele contagioase, ar putea să-și aducă contribuția pe acest teren, legându-și numele de o acțiune de mare importanță socială și umanitară.

Forma cea mai potrivită, alături de cooperarea bogăților, cari din belșugul lor pot veni în ajutorul celor pe cari soarta departe de a-i favoriza i-a oropsit, ar fi aceea a unei vaste mutualități organizată pentru apărarea contra tuberculozei. Cooperarea s'ar putea întreprinde după modalitatea unei asigurări obligatoare contra tuberculozei. Am arătat, în ultimul meu raport, dela Adunarea generală a Societății pentru profilaxia tuberculozilor din anul acesta, în ce fel, această asigurare a fost înființată și funcționează, în Italia. Dacă am institui o asigurare identică, am ajunge să avem 5½ milioane de asigurați cari ar contribui, fiecare din ei, cu 550 lei pe an. Am putea astfel realiza o sumă de un miliard de lei anual și am reuși să punem lupta contra tuberculozei pe baza mare și largă pe care trebuie să o aibă. Până atunci, fonduri trebuie căutate în toate direcțiile. Prin timbrul antituberculos care a adus în ultimul an, în Statele-Unite, o sumă echivalentă cu un miliard 500 milioane lei, în Franța cu o sută 50 milioane de lei, introdus și la noi dar care e încă foarte puțin cunoscut s'ar putea obține sume importante până la 150 milioane

de lei, când am reuși să-i dăm o mare răspândire. În alte țări se înființează loterii de stat în favoarea tuberculoșilor și sumele prelevate, ca supliment, dela telegramele urgente și dela telegramele de lux pentru felicitări sunt rezervate luptei contra tuberculozei.

Pentru a provoca toate aceste contribuții și colaborări, trebuie entuziasm, credință, convingere că se duce o luptă pentru o cauză mare.

O propagandă intensă trebuie să fie făcută — am în-tre-prins-o de mult și vom persista ca să i se dea încă și mai multă extensie — în scopul de a determina curente de opinie publică atât de puternice, încât să rupă zăgazarile inerției și incuriei celor cari sunt chemați să ia atitudine de luptă pentru a institui organizări de asistență a tuberculoșilor.

În sufletul și în inima fiecăruia făcând să vibreze coarde ascunse de adâncă simțire pentru o mare suferință și o mare durere, apelul pentru ajutorarea și asistența tuberculoșilor va trebui să găsească cât mai mult ecou.

Vom sfârși astfel, când vom reuși să întrunim pe oficiali și pe particulari, într'o colaborare cât mai activă, și cât mai strânsă, cu avânturi de largă umanitate și larg altruism și cu deplina înțelegere a folosului acestei colaborări, să învingem un dușman, care nu e atât de primejdios, decât pentru că nu avem energia să voim, când toate elementele există ca să știm cum să procedăm, să-l răpunem.

Dr. S. Irimescu

FRANZ LISZT

II

Concertele dela Constantinopol

Vestea entuziasmului trezit de măiestria neîntrecută a lui Liszt la București și la Iași a mărit nerăbdarea cu care eră așteptat la Constantinopol. Sultanul Abdul Medjid a poruncit în repetate rânduri și cu o insistență cu totul particulară ca oaspele așa de mult așteptat, cum va pune piciorul pe pământul Imperiului său. să-i fie imediat prezentat.

Din înalt ordin, vaporul care venià dela Galați a acostat de data aceasta în apropierea Palatului Ceragan. O trăsură de'gală a condus pe Liszt însoțit de întâiul Dragoman al Internunțiatului Baronul Testa, la Serai. Tânărul Sultan care eră abia de douăzeci și patru de ani, a primit pe virtuosul din Apus cu multă prietenie și favoare. Palatul luase un aer de serbare.

Un pian Erard a fost adus dela Paris în mod special pentru acest concert. Privilegiul de a ascultă pe Liszt a fost acordat numai Suitei imperiale și Haremului numeros, ascuns după gratiile de lemn. Reformele lui Abdul Medjid socotite să fie mai târziu zădărnice de succesorii săi nu ridicase încă spre părerea de rău a tânărului Liszt, vâlul ce ascundeà din fața oaspelui frumusețea musulmană. Totuși faptul că la Palat există o orhestră și un cor cu un repertoriu din clasicii și romanticii europeni însemnà că se rupsesse cu o tradiție seculară care se împotriveà cu multă îndărătnicire introducerii artei apusene la Palat.

La dorința expresă a Sultanului un concert vocal și instrumental a fost executat cu multă perfecție, care a putut face pe Liszt să se creadă un moment „jucăria unei iluzii“.

În timpul concertului vocal s'a acordat și așezat și pianul în mijlocul marelui salon de primire. Liszt urmă deci să cânte în fața unui auditoriu mai familiarizat cu muzica europeană decât cum își închipuise înainte.

„Strălucitul artist preludă în ființa Majestății Sale minunatele sale acorduri și apoi cântă cu putere și mândria sa, bucăți din Lucia de Lamermoor, din Gilom Tel și din Norma. M. S. Sultanul le-a ascultat cu un interes plin de mirare. După ce i-a adresat cuvintele cele mai măgulitoare, M. S. a arătat dorința de a-l auzi încă odată a doua zi. Mercuria Liszt s'a dus din nou la Palat unde a fost primit cu aceeași politică ca și în ziua trecută și în ființa M. S. a executat: O improvizație asupra marșului Sultanului, o fantezie asupra Operei Lucreția Borgia și *variația după arii vechi române*, care au o mare asemănare cu ariile turcești. Este de prisos de a adăoga că Liszt ca și întâia dată a însuflețit aceeași mirare și uimire prin puterea și vioșia tonurilor sale. M. S. a reînnoit către Liszt expresia mulțumirii sale și spre suvenir i-a hărăzit o tabacheră scumpă înconjurată cu briliante. Întâiul Dragoman al Internunțiatului, Baronul Testa care acompaña pe Liszt la M. S. Sultanul, a fost tratat cu aceeași favoare¹⁾.

Favoarea domnească a făcut totuși o mică deosebire în paguba Baronului Testa: pe când tabachera lui Liszt era plină cu galbeni, aceia a lui Testa era goală.

Critica turcească și-a rezumat entuziasmul față de virtuozitatea lui Liszt în exclamațiunea „Bojle tschabuk japan daha ischitmedik” pe românește „unul care o face așa de repede, n'am mai auzit”²⁾.

La 17 Iulie 1847, reîntors dela Constantinopol, îl găsim pe Liszt la Galați în carantină. Aci a petrecut mai multe zile înainte de a se imbarca spre Odessa. Cu dragostea nesfârșită ce o avea față de mama sa, scrie de aci rânduri pline de o zburdalnică voie bună, care radia ca întotdeauna din corespondența ce întreținea cu ea.

„Vei fi aflat din ziare. — îi scrie mamei sale — că M. S. Sultanul m'a răsplătit împărătește. Caseta de email îm-

¹⁾ Albina românească No. 48 din 19 Iunie 1847.

²⁾ Der siebenbürger Bote No. 55 din 15 Iulie 1847.

podobită cu briliante, și-o trimit d-tale, banii din ea îi voi risipi singur, iar cu Ordinul Mischan Stiber cu diamante, care mi-a fost conferit prin grație domnească, mă voi împodobi”¹⁾).

Concertul din Palatul Sultanilor ne arată că „ariile vechi românești” le-a închis în adâncul inimii sale.

Improvisațiile românești n-au fost numai un gest de grațitudine pentru entuziasta primire ce i s'a făcut în mijlocul nostru, ci o recunoaștere sinceră a folclorului muzical român.

Gândirea sa nu s'a oprit numai la cercetarea folclorului nostru ci s'a tradus mai târziu în impresii de călătorie și note istorice de o importanță revelatoare pentru istoria muzicii românești.

III

Impresii și Note Istorice

Sunt artiști pentru cari cadrul propriei lor națiuni apare prea strâmt. Viața și opera lor îi depășesc pentru a trece în domeniul gândirii universale. Aceasta este firesc și desigur nu lipsit de importanță. Trebuie numai ca și națiunea să aibă înțelepciunea de a nu vedea în această depășire, decât înălțarea operei spre perfecție și ideal.

Sunt creatori cari trecând dincolo de hotarele țării deșteaptă în urma lor accente de gelozie și cuvinte de dojană, care arată complectă inapținutudine de înțelegere obiectivă a unei colectivități pentru ceace este pur omenesc și prin aceasta universal.

Așa a fost și soarta lui Liszt, oaspe de cinste în Pantheonul gândirii omenesti și patriot contestat și micșorat de națiunea adoptivă a cărei viață artistică a răscolit-o din adâncimi și a înălțat-o la un nivel neatins până atunci.

Ultima lui lucrare literară „Lăutarii și muzica lor în Ungaria” apărută la 1859 a stârnit un val de indignare la protectorii săi de altădată. Toată opinia publică din Ungaria care la acea epocă privea chiar și manifestațiunile de artă prin prizma politicei s'a ridicat protestând contra confesiunii muzicale a lui Liszt. Nici mai târziu nu i s'a uitat lui Liszt că a îndrăznit să spună adevărul așa cum îl credea asupra muzicii

¹⁾ Franz Liszt Briefe an seine Mutter de La Mara, p. 78.

lăutarilor din Ungaria și asupra muzicii poporului maghiar. Marea prietenie ce o avea pentru lăutari a făcut desigur ca scrisul său să-i depășească gândul. Se poate că în unele aprecieri să fi fost nedrept față de folclorul unui popor, încă prea puțin cunoscut atuncea. Totuși geniul său a avut o viziune clară, grație căreia folcloriștii moderni au găsit mai târziu în scrisul său un izvor de netăgăduită importanță pentru cercetările științifice care au pus baza tendinței de folclor în muzica universală.

Cei mai de seamă compozitori unguri de azi Béla Bartók și Zoltán Kodály au justificat prin compozițiile și lucrările lor științifice ideile fundamentale folcloristice a lui Liszt. Azi și ungurii caută să uite că la știrea morții lui Liszt un ministru maghiar a exclamat ușurat un „Infine“ și că un an mai târziu la 26 Februarie 1887 în Camera ungară a deputaților, primul ministru Coloman Tisza a comis impietatea să spună privitor la Rapsodia lui Liszt asupra marșului lui Rákoczi că: Acesta n'a făcut decât să transcrie ce a fost inspirația marșului Franz Rákoczi II.

Noi la impresiile românești a lui Liszt nu avem nimica de adăugat, ele ne rămân o pagină care a fost scrisă cu mărînimia sa cunoscută fiind lipsită de orice gând de critică.

Liszt ne spune în cartea sa la pag. 227 următoarele: „La București și la Iași ne-au fost înfățișate mai multe tarafuri de virtuoși rătăcitori, în felul celor din Ungaria. La ei am regăsit un puternic filon din marea vână muzicală. Ei au melodii foarte fericite din cari am făcut o interesantă colecțiune, în timpul lungilor seri petrecute în tovărășia lor.

Ele se deosebesc destul de mult, în caracter și nuanță de acelea ale lăutarilor unguri, al căror concepție vie și stimulentă este comprimată la cei din Molda-Valahia, prin acompaniamentul continuu al unui bas cu pedală, mărginit invariabil la tonică, ceea ce reține armonia într'o constantă subjugare; ea este ca penibil legată de glie.

Aproape toate ariile lor, afară de câteva cântece sunt destinate dansului, fără ca sub arcușul virtuozului, să depășească, ca la noi destinația lor primitivă, pentru a se pretă capriciilor fanteziei și salturilor amețitoare împletite de imaginația violonistului care se distrează reproducându-le pe in-

strumentul său. Alura este mult mai puțin dezvoltată, vehementă, zgomotoasă și mai puțin înflorită. Se observă în general o sensibilă influență a moravurilor molatice ale țării, asupra acestor oaspeți ai Provinciilor danubiene. Mai începi în mersul și elocința lor, mai calmi în ținută, cu mai puține gesturi, mai puțin mândri, fini și pătrunzători în privirea lor, mai puțin stranii în surâsul lor, mai puțin bruști în mișcările lor, au adoptat o parte din costumul național, și poartă cu o gravitate musulmană, haina lungă a beyilor. Furia avântului, mimica unei veselii nervoase, ocazionate la alți confracți ai lor de serbări și de petreceri le sunt mai puțin obișnuite, sau poate le ascund mai ușor. Se pot regăsi mai curând în cochetăria lor artistică, undulațiunile încete și tresăririle ușoare care caracterizează dansul femeilor din harem. Pentru a arăta cât e de moleșită și fadă arta lor, e suficient să spunem că fluerul joacă un rol principal, ei întrebuițând adesea și un instrument cu numeroase tuburi suprapuse, asemănător celui din antichitate, atribuit invențiunii zeului Pan: sunetele dulci ale acestui instrument, transmit orheștrei o adevărată nervozitate. Un fel de mandolină face la fel parte integrantă din orheștră, înlocuind țimbalu într'un chip ascuțit care contribuie la moleșirea armoniei“.

Notele istorice ale lui Liszt ne înfățișează la pag. 442 a cărții după una din numeroasele cronici a timpului partea muzicală a intrării lui Mihai Viteazul la Alba Iulia. Importanța istorică a acestei revelații ne dispensează de a o mai comenta.

Liszt spune: „In 1599, când Mihai, Voevodul Munteniei, intră la Alba Iulia în Transylvania, cu un alaiu și un lux asiatic, care au rămas multă vreme în amintiri și au fost însemnate amănunțit de cronicarii timpului, cortegiul său eră precedat de 10 lăutari care cântau un marș triumfal: fama lor eră la înălțimea fastului desfășurat cu acest prilej. Este de remarcat micul număr al acestor muzicanți, cari desigur că nu puteau face prea mare zgomot, în mers, din cele 10 instrumente! A se mulțumi cu o atât de mică orheștră într'o împrejurare atât de solemnă arată că în Ungaria obiceiurile muzicale erau de pe atunci ieșite cu desăvârșire din barbaria care le caracterizează în Extremul-Orient, unde întreaga con-

cepție simfonică consistă în a face cât mai mult zgomot cu puțință, combinând instrumentele cele mai diferite și făcându-le să sune fiecare pe socoteala lor, fără a ține seama de cele de alături. Lăutarii știuseră de pe atunci să învețe pe ascultătorii lor, că trebuia dat infinit mult mai multă importanță calității sunetelor decât cantității lor“...

Octavian Beu

IZVOARE: „Curierul român“ din 1846, București. — „Vestitorul românesc“ din 1846 București. — „Albina românească“ din 1847, Iași. — „Vasile Alecsandri“ de G. Bogdan Dinu 1926, București. — „Der Siebenbürger Bote“ din 1846, Sibiu. — „Siebenbürger Wochenblatt“ din 1846, Brașov. — „Vom Alten Hermannstadt“ de E. Sigerus 1922, Sibiu. — „Ein Liszt Konzert im Jahre 1845“ de J. Hatzfeld în „Die Musik“ din 1911. — Meine Freundschaft mit F. Liszt de Marie d'Agoult 1930 Dresda. — „Briefe von la Mara“ vol. VIII 1918. Lipsca. — „Liszt“ de J. Kapp 1922, Berlin. — „Des bohémiens et de leur musique en Hongrie“ de F. Liszt 1881, Lipsca. „Des bohémiens et de leur musique en Hongrie“ de F. Liszt 1881 Lipsca. „Liszt le magnanime“ de André Suarès din La Revue Musicale 1 Mai 1928 Paris. „Liszt“ de Dr. Julius Kapp. 1922 Berlin.

Dela întemeietorii revistei

I. Slavici către T. Maiorescu

Viena 12-24 Maiu. 1874.

Stimate Domnule!

Ve mulțămesc pentru ajutorul ce mi-ați trimis. Cu părere de reu sum inse nevoit a Ve face cunoscut, că nu am putut să călătoresc la băi. Deja in 23—24 April s'a ivit o afecțiune acută în incheietura brațului stâng. Aceasta in 10—15 Maiu s'a desvoltat într'atâta, încat a trebuit să fiu pus definitiv in pat. O călătorie este imposibilă. De 10 zile ziua noaptea fac cataplasme reci. Până acuma inflamațiunea a scazut: durerile acute, lipsa desevirșită de somn și lipsa de apetit m'au slabit foarte.

Ce are să urmeze? am să fiu acuma amputat? îmi este poate viața in pericol? — la toate aceste nu știu respunde. Profesorul Dittel, sub a cărui îngrijire me aflui, este foarte rezervat față de mine. El tot îmi zice, că *mai târziu* voi călători la băi. Atâta știu inse, că sum foarte slab și că după-ce am petrecut 5 luni in spital, încep a me plânge de organele de respirațiune.

Eu aștept să vină, ce va veni!

Atâta cred că este destul.

Primiți încă odată mulțamita mea și fiți incredințat de afectele mele simpatice.

Al D-Voastre

Ioan Slavici

I. Slavici către T. Maiorescu

Iași 17 Octombrie, 1874

Stimate Doamnă!

Am aflat de prisos a Vă scrie până-acuma, deoarece n'aveam să Vă spui nimic important și mai ales nimic ce putea să nu Vă întristeze. Am fost greu bolnav. Fiind mai târziu transportat la Brühl, sub înjurirea binefăcătoare a aerului m'am intrămat, încât trupește și sufletește sum capabil de lucrare. Nu mai puțin doresc să lucrez: pentru aceea Vă scriu de aici, unde me aflu acum de trei zile.

Domnul Negruzzi îmi spune, că ați fi aplecat să mă însărcinați cu funcția unui revisor școlar. Nu știu ce aici este un revisor școlar. Cred înse, că el arc să fie ceva asemenea unui inspector școlar dela noi, și Vă mărturisesc și astă-dată, că pentru asemenea fel de lucrare simțesc cea mai viie aplecare. Cred totodată, că am și formarea specială, ce indeobște se cerc dela un inspector școlar. De altmintrelea numai pus la lucru omul poate să arate, ce într'adevăr vra și poate. Dispuneți de mine, cum veți afla că pare mai bine. Mă rog înse dați-mi ocasiune să me arăt vrednic de binevoiața D-Voastră.

Am să vă mărturisesc încă și aceea, că pe deplin însănetoșat nu sum. Brațul stâng este tot bolnav. Mai ales după călătoria ce am făcut dela Viena, am suferit greu. Profesorul Dittel m'a incredințat înse, că reul este local și de o natură cu desivirșire trecătoare. Este numai o chestiune de reconstituire a membranelor din articulațiune, proces ce decurge fără a provoca dureri. Având destulă băgare de samă, nu mă indoiesc, că și cu acest braț voi putea îndeplini funcția, cu care me veți însărcina, deocamdată, până la definitiva reconstituire, cel puțin în gradul, în care o fac cei mai mulți. De altmintrelea, mă rog, aveți incredințarea, că eu Vă voi spune, că nu pot, când voi vedea, că chiar nu pot.

Deocamdată stau aici, la Domnul S. Bodnărescu, așteptând hotărârea D-Voastră.

Al D-Voastre devotat

Ioan Slavici

C R O N I C I

Udriște Năsturel¹⁾

(imediat după 1600 — cam 1658)

Familia lui Udriște (Uriul, Uriste, Orest) Năsturel își are obârșia în satul Fierești (Fierăști, Hierăști), ceea ce-l determină să se iscălească „ot Fierești” (din Fierești).

Primul membru al acestei familii e pomenit prin 1460, cu numele de Stan ot Fierești. În ordine directă, din acest Stan descinde un Vrăjoghea Logofăt, apoi un Petrașcu, care e bunicul scriitorului nostru²⁾. Tatăl scriitorului eră postelnicul Radul Năsturel ot Fierești, prima dată când familia ia denumirea de Năsturel³⁾.

Udriște Năsturel avea soră pe Doamna Elena, soția lui Matei Basarab al Munteniei⁴⁾; așadar, scriitorul eră cumnat cu Vodă.

Udriște s'a născut imediat după 1600⁵⁾. La 21 Iulie 1627, el scrie un act în satul Pietrar⁶⁾; iar la 24 Iulie acelaș lucru la Târgoviște⁷⁾. La 1628 scrie un act slavonesc în București, pe care-l iscălește „Udriște Năsturel piseț tânăr”. Deci, dela 21 Iulie 1627 ocupă slujba de *diac* sau *uricar*⁸⁾. La 6 Martie 1628 se menține tot diac, căci — scriind un act slavonesc — se iscălește: „credinciosul nostru piseț Udriște Năsturel”⁹⁾. La 14 Maiu 1629, Udriște e consilierul intim al Domnului, căci iscălește un act: „Uriil Năsturel *tainic*”¹⁰⁾. La 13 Februar 1632 apare avansat vtori (al

1) Face parte dintr'o *Enciclopedie a literaturii române*, în pregătire.

2) General P. V. Năsturel. Prefață la op.: Udriște Năsturel, Vieța sfinților Varlaam și Ioasaf, Buc., 1904, p. primă („Corecturi”).

3) Ibid.; vezi și p. XLI.

4) Ibid.; vezi și nota 6, p. 1247 de mai jos: „adevăratei sale rude Orest Năsturel”.

5) General Năsturel, op. cit., p. primă („Corecturi”) și p. LIX, *presupune* anul 1597. Eu cred „imediat după 1600”, pentru că dela 21 Iulie 1627 până la 6 Mart 1628 îl găsim *diac* „tânăr”; ceea ce înseamnă că — dacă s'ar fi născut la 1597 — ar fi fost de 30 ani și n'ar mai fi fost „tânăr”.

6) Arhiva istorică a României, I. 1. p. 14.

7) Ibid., p. 8.

8) Ilie Bărbulescu, Cercetări istorico-filologice, Buc., 1900, p. 96: Gen. Năsturel, op. cit., p. XLI—XLII.

9) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLII.

10) Ibid.

doilea) logofăt¹⁾ în care rang se menține și la 1634, când traduce în slavonește *Imitatio Christi*, pe care o va tipări abia la 1647²⁾.

Udriște eră diplomatul cumnatului său Matei Basarab în afacerile externe; deaceca e trimis, în Mart 1638, la Viena, la împăratul Austriei³⁾.

Udriște apare ca al doilea logofăt și la: 1639 (8 Oct.)⁴⁾, 1640 (13 Decem.)⁵⁾, 1642 (5 Ianuar)⁶⁾, 1643⁷⁾, 1647 și 1649⁸⁾.

În anul 1648 (April), Udriște e trimis de Vodă ca delegat al său în Ardeal, la Rákóczy⁹⁾; iar la 1652 (April) e trimis tot în delegație la Belgrad¹⁰⁾.

Cu al doilea logofăt, Udriște apare apoi la: 1654 (29 Iulie)¹¹⁾, 1655 (25 Ianuar¹²⁾ și 20 Mart)¹³⁾.

La 1655, Udriște, în calitate de diplomat, încheie o alianță între Rákóczy și Matei Basarab¹⁴⁾.

La 1658 ultimul document pomenește despre el, numindu-l al doilea logofăt, ceea ce a făcut să i se presupună data morții 1658¹⁵⁾. E sigur, că Năsturel a murit în rangul de al doilea logofăt¹⁶⁾. Pe lângă delegațiile diplomatice de mai sus, Udriște fusese sorocit delegat către Cazaci, dar nu se întâmplă¹⁷⁾, și eră cel mai indicat să trateze cu Levăkovič trimisul Papei Urban VIII¹⁸⁾. Din scrisoarea latinească pe care o trimite Levăkovič lui Udriște, rezultă că întrevederea n'a avut un rezultat satisfăcător¹⁹⁾.

Udriște Năsturel se ocupă de curente și frământările religioase din vremea sa. El eră în curent — desigur — cu propaganda protestantă, căci aveă în biblioteca sa un exemplar din *Catehismul*

1) Ibid., p. XLII—XLIII.

2) Dr. M. Gaster, O carte românească în 1646, „Românul” din 6 Noembrie 1881 (Cf. ibid. „Tipografia română”, I, 15/27 Noem. 1886, No. 10).

3) Iorga, Studii și documente, 18, p. CLXXXIV.

4) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLIII—XLIV.

5) Ibid., p. XLIV.

6) Iorga, Studii și doc., V, p. 298.

7) Vezi iscălitura la Prefața *Autologhiului slavonesc* din 1643; adică textul notei 3, p. 1246.

8) Vezi titlul la *Imitația lui Hristos și Varlaam și Ioasaif*, nota 6, p. 1247 și 3, p. 1248 de mai jos.

9) Iorga, Studii și doc., IV p. CCXXX.

10) Ibid., p. 277.

11) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLVIII.

12) Iorga, Studii și doc., V, p. 121.

13) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLVIII—XLIX.

14) Iorga, Studii și doc., IV, p. CCLXI.

15) Iorga, Studii și doc., V, p. 185.

16) Vezi citatul din text corespunzător notei 13, pag. 1250.

17) Iorga, Studii și doc., V, p. CCLXXXIX.

18) I. Bărbulescu, Studii privitoare la limba și istoria românească, Buc., 1902, p. 180.

19) Gen. Năsturel, op. cit., p. LVII—LVIII.

Calvinesc tipărit de Unguri la Alba-Iulia în 1642 pentru convertirea Românilor ardeleni. *Catehism* găsit de Mitropolitul Varlaam al Moldovei, în trecerea acestuia prin Muntenia ¹⁾).

O p e r a

Udriște a scris: 1) **12 versuri slavonești** pe pagina a 3-a a *Pravilei* tradusă de Mihai Moxa și tipărită la Govora în 1640.

Versurile sunt iscălite: Uriil Nasture (1) ot F(ierești) și sunt închinat lui Matei Basarab. Iată-le în traducere românească:

Fața aceasta drept stemă pasăre corb poartă.
 Pe deasupra al căruia zbor, coroana acum atârnă.
 Il arată pe al unei case prea luminate și prea antice.
 Pe al casei neamului Basarab, prea viteazul
 Barbat cu sceptru, ce nu fără spor pe tron se vede.
 Ale lui vitejii biruitoare, al multor auz minunează.
 Deci tronul, înălțimea acestei case învederează.
 Și scepstrul a lui vitejie curat înfățișează.
 Sub dânsul oricărui pământean e pacinică viețuirea.
 Nu lasă să se risipească, Doamne, în perire.
 A lor coroană, ci ea să nu aibă curmare.
 Iar al corbului piept să fie pururea ferit.

Uriil Nasture ot F. ²⁾)

2. Prefață slavonească la *Antologhiul slavonesc* tipărit la Câmpulung 1643. Intre altele, Udriște scrie în *Prefață*: „din pricina puținătății și lipsei altor fel de cărți, mulți, ba chiar mai toți, atât din țară, cât și din alte țări, rugându-se foarte, de aceea m'am silit ca mai întâi de toate să *pun în lucrul tipografiei aceasta* (carte), pe care cu ajutorul lui Dumnezeu și cu silința celor ce mi-au ajutat *am isprăvit-o*”.

Iscălit: „Urest Năsturel, al doilea lofofăt” ³⁾).

Din *Prefață* rezultă deci, că Udriște

3. A tipărit *Antoioghiul slavonesc* la Câmpu-Lung în 1643.

4. Ev(an)g(he)lie învățătoare sau *Cazanie* ⁴⁾), Govora, 1642.

¹⁾ Fapt, relatat de Varlaam în *Prefața sa dela Răspuns*, Suceava, 1645 (Cf. Șincai. *Cronica*, ed. Buc. 1853, t. II, p. 45 (Cf. *ibid.* ed., Buc., 1886, t. III, p. 70—1).

²⁾ Cf. Bianu-Hodoș, *Bibliografia veche românească*, t. I, fasc. II, p. 109.

³⁾ *Ibid.*, p. 135.

⁴⁾ Urmează titlul: „preste duminecile anului și la praznice gpdski (?) de sigur: „domnești”) și la alți sfinți mari. *Scoasă și primenită de pre limba rusească pre limba românească* cu voia și cheltuiala creștinului domn Matei Basarab Voevoda, iară, cu usteneala și cu izvodirea lui silvestru er (o) monah. Tipărită întru

„Scoasă și primenită de pre limba rusească pre limba românească”. Are 4 foi nenumerate + 600 pag. (cu mici erori de paginatie). Pe ultimele 3 foi nenumerate se află o „Predoslovie cetitorului” și tabla de materii¹⁾.

Din „Predoslovie” aflăm autorul care „a scos” și „a primenit de pre limba rusească pre limba românească”: „Derept aciasta eu cu răvne pohtii pentru frații miei și cugetai să scot aciastă sfântă carte ce se chiamă Evanghelie învățătoare tălcuită, să fie propoveadania creștinătății noastre, a sfintei biseareci apostolească a răsăritului, de o am primenit de in limba rusească pre limba românească²⁾).

Iscălită: „Uriil Năsturel predoslov, leat 7147”³⁾ (= 1639).

Așadar, „Predoslovie către cetitor”, și poate și traducerea însăși a Cazaniei, Udriște a scris-o la 1639.

Evanghelia sau *Cazania* aceasta nu cuprinde — după cum arată titlul ei (vezi nota³⁾, p. 1244) — predicile pentru Duminicile anului, ci numai acele din timpul Duminicii Mari.

În această *Cazanie* întâlnim frumuseți de stil și imagini ca acestea (într-o anexă la Prefață): „Pentru aciasta, vă rog cu diadins, primiți aciastă floare prea înfrămșețată și dulce mirositoare adusă den raiul vedearei ceriului cu mult păcătoasa mână mea grabnică îmblătoare. și cu aceia îndulciți sufletele voastre cu dulceață fără sajiu și cu vederea frămșeței.....”⁴⁾.

Cazania nu e terminată; ea e continuată de *Evanghelia învățătoare*, tipărită la M-rea Deal în 1644, căci într'un epilog din aceasta din urmă (la sfârșitul ei, ultima pagină) e scris în slavonește: „Și s'a început a se tipări această carte numită *Evanghelie* cu învățătura în mănăstirea Govorei și s'a sfârșit in mănăstirea din Deal”⁵⁾.

5. *Imitația lui Hristos*⁶⁾, tipărită la Mănăstirea Deal și terminată de tipărit la 15 Aprilie 1647. Tradusă din latinește în slavonește. Cu o Prefață de Varlaam, mitropolitul Moldovei. Cartea s'a pierdut. O avem numai citată de Karataev în opera *описание*, No. 633, p. 529.

Imitația are formatul 8°, și pagini: 7+216 (Prefața + textul)

dumnezeiasca larvă govora carea iaste hramul upenie bte ot căzdania mira 7151. ot vâplăstenia giia. 1642. Msta Septemvriu dni 28” (Cf. T. Cipariu, *Crestomatie* sau *Analecte literare*, Blaj, 1858, p. 150—1; Cf. T. Cipariu, *Principia de limbă și scriptură*, Blaj, 1866, p. 109; Cf. Bianu-Hodoș, *op. cit.*, t. I, fasc. II, No. 42, p. 120; Cf. Dr. M. Gaster, *Crestomatie românească*, Leipzig—Buc., 1891, vol. I, p. 97). Fragmente din *Cazanie* în Cipariu, *Crestomatie*, p. 152—8.

1) Cf. Bianu-Hodoș, *op. cit.*, p. 120; Cf. Cipariu, *Crestomatie*, p. 150.

2) *Ibid.*, p. 121; Cf. *ibid.*, p. 151.

3) *Ibid.*, p. 122.

4) *Ibid.*

5) *Ibid.*, p. 146.

6) Urmează titlul: „cu ajutorul lui Dumnezeu și cu porunca și cu toată cheltiala prea luminatei și drept-credincioasei prințese *Doamna Elena*, stăpână Un-

și 10 foi nenumerotate. Pe verso sunt 12 *versuri* (probabil ca și acele din Pravila dela Govora din 1640)¹⁾.

La noi, *Imitația* a fost semnalată prima dată de Gaster²⁾.

6. **Varlaam și Ioasaf**³⁾. Există numai în manuscris. E o traducere din slavonește în românește (vezi mai jos), din 1649.

În acest roman se face apologia creștinismului.

Cuprinsul pe scurt: creștinismul prindea puteri până și în India. Avenir, împăratul Indiei, porunci atunci ca toți acei cari vor trece la creștinism, să fie omorâți.

Între timp, Avenir capătă un băiet, căruia proorocii îi prezic că va primi religia creștină. Însăpământat, Avenir își crește copilul închis între zidurile palatului și supravegheat, ca să-l ferească de vre-o tentațiune. Dar, cu toate pazele, Ioasaf (astfel se numea fiul lui Avenir) află despre micimile lumesti că vieța se termină cu moartea, și gânduri negre încep să-l muncească.

În acel timp trăia în pustiu sihastrul creștin Varlaam. Acesta aflând despre zbuciumările sufletești ale lui Ioasaf, se gândi să-l mântuiască. Pătrunse în palat sub înfățișarea unui negustor și — stând de vorbă cu Ioasaf — îl convertește la creștinism.

Avenir caută atunci prin mai multe procedee să-l îndepărteze pe Ioasaf de noua-i religie, dar nu izbutește, și Ioasaf se retrage în pustiu⁴⁾.

Asupra originii romanului, până acum un secol, eră nesiguranță. Unii învățați l-au atribuit lui Ioan Damaschin din sec. VIII⁵⁾, care l-ar fi scris în limba siriacă, de unde apoi a fost tradus în grecește⁶⁾. În urmă s'a dovedit că adevărul e cu totul altul: „cercetările întreprinse de aproape un veac, de către orientaliști, au

gro-Vlahiei transalpine, soția prea luminatului Domn și Voevod Io Matei Basarab, cu osteneala adevăratei sale rude Urest, *Năsturel al doilea logofăt, tradusă acum din limba latină în limba slavonă*: fu scoasă la lumină din tipografia lor domnească, care se află în mănăstirea Dealului, în anul dela zidirea lumii 7155, iar dela mântuirea lumii 1647, luna April 15 zile, s'a sfârșit” (Cf. Bianu-Hodoș, op. cit., t. I, fasc. II, No. 52, p. 158).

¹⁾ Cf. Bianu-Hodoș, op. cit., p. 158—160.

²⁾ În articolul: O carte rom. cit.

³⁾ Titlul întreg: „Traiul și viața a prea cuviosilor părinților noștri a lui Varlaam și a lui Ioasaf, scrisă de prea cuviosul părintele nostru Ioan Damaschin pentru folosul sufletesc, iară acum den limba slovenească întoarsă fu prea rumânească de mult păcătosul robul lui Hristos Udriște *Năsturel de Fierești al doilea logofăt, 1649*”. Titlul e citat în: Gaster, *Crestomatie*, I, p. 129—130 și Gen. *Năsturel*, op. cit., p. XII și XIII—XIV. Ediții au dat: a lui Gârleanu, Buc., 1874; a lui Al. Odobescu, Anal. Acad. Rom. seria II, t. I, 1881, p. 5 și urm., numai o parte, întrerupt; — cea mai bună — a lui Năsturel, op. cit., p. 1—297 (după copia lui Fota din 1673; vezi mai jos) și o prelucrare: Ioan Mihălcescu, *Varlaam și Ioasaf*, Buc., 1921. Bibl. p. popor No. 14.

⁴⁾ Vezi rezumatul romanului și în N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, I, Buc., 1929, p. 232—235.

⁵⁾ Chiar Udriște Năsturel atribue romanul lui Damaschin (vezi nota 3, de mai sus).

⁶⁾ M. Gaster, *Literatura română populară*, Buc., 1883, p. 33 (Cf. *ibid.*, *Crestomatia* cit., p. LII).

stabilit însă că sfântul Ioan Damasceanul nu are nimic comun cu romanul, care este o prelucrare, după concepția creștină, a legendei lui Buddha și a tatălui său Çuddhodana regele din Kapilavastu. Asemănările între romanul lui Ioasaf și legenda lui Buddha sunt izbitoare¹⁾).

Din India, vieța lui Buddha a pătruns în Persia învecinată. Mai târziu, pătrunzând creștinismul în Persia, un creștin prelucrează vieța lui Buddha după vederile creștinismului, introducând pe călugărul Varlaam, care botează și cuminică pe tânărul prinț. Originalul arab, în limba oficială arabă numită pelhvi, s'a pierdut. El ne e cunoscut după urmele lăsate într-o veche redacție persană ce se află. Din Persia, romanul a fost introdus în Siria, deci în limba siriacă, de unde a apucat două căi: 1) spre Nord, în Georgia, unde a fost tradus în sec. VI; 2) spre Vest, ajungând până la Marea Saba, din Palestina, lângă Erusalim. Aci un călugăr, Ioan, i-a dat forma grecească, înlesnindu-i astfel să pătrundă în limbile europene²⁾).

În sec. XIII, romanul e tradus în latinește și franțuzește; în sec. XVI în italienește, iar la 1690 în ebraică³⁾).

Tot din greaca, romanul a fost tradus în slavonește și s'a răspândit în Serbia, Bulgaria și Rusia. Cel mai vechi manuscris slav e din 1518⁴⁾. Dela Ruși, romanul a trecut la Români (vezi mai jos), în Mănăstirea Neamț găsindu-se numeroase copii dela începutul și sfârșitul secolului XIV⁵⁾).

O traducere rusească s'a tipărit la 22 Iulie 1637 la Mănăstirea Kutneinski cu spesele familiei Moghilă și cu o dedicație a lui Iosif Polovko către Petru Moghilă⁶⁾).

N. Iorga⁷⁾ crede că Năsturel a făcut traducerea după tipărirea rusească din Mănăstirea Kutneinski din 1637.

P. P. Panaitescu⁸⁾ crede că originalul traducerii lui Năsturel „putea să fie textul în limba sud-slavă (Novakovici) care circula în manuscrisul sau textul slavo-rus imprimat în mănăstirea Kut-

¹⁾ Cartoian, op. cit., p. 235—6; Cartoian, op. cit., p. 236—8. dă și un resumat al legendei lui Buddha. Asemănarea romanului cu legenda lui Buddha a observat-o la noi, întâi, M. Gaster, Lit. rom. pop., p. 39.

²⁾ Cartoian, op. cit., p. 238; edițiile grecești ale romanului vezi-le în Cartoian, p. 248—9.

³⁾ Gaster, Lit. rom. pop., p. 33—4 (Cf. ibid. Crestomație, p. LII—LIV).

⁴⁾ Ibid. (Cf. ibid.); vezi și Cartoian, op. cit., p. 239; edițiile slave vezi-le în Cartoian, p. 248.

⁵⁾ Cartoian, op. cit., p. 239; alte studii asupra romanului vezi-le în Cartoian, p. 249.

⁶⁾ E. Picot, Pierre Movila, în op.: E Legrand, Bibliographie Hellenique ou Description raisonnés des ouvrages publiés par des Grecs au XVII siècle, IV, Paris, 1896, p. 133—4.

⁷⁾ În Istoria literaturii religioase, I, p. 166.

⁸⁾ În L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila dans les Principautes roumaines, p. 37—48.

neinski¹⁾). Anume: Iacimirski, în Catalogul său, observă că textul slavon din copia lui Fota din 1671 este de „ortografie” rusească. Iar acest text slavon din Fota, comparat fiind cu textele corespunzătoare din manuscrisele sud-slave din sec. XIV ale romanului, se constată că sunt asemănătoare.

Așadar, Năsturel, care avea legături cu învățații din Kiev și cu Petru Moghilă, va fi putut obține un text ruso-slav tipărit la Mănăstirea Kutneinski în 1637.

Manuscrisul lui Năsturel — care nu s'a păstrat — a fost copiat de trei ori, în slavonește și românește, de către gramaticul domnesc Fota, la 1671²⁾ (în două copii) și la 1673³⁾).

Textul lui Fota a mai fost copiat apoi în secolele XVIII, ⁴⁾ cari sunt: la 1743, boierul Vlad Boțulescu face o traducere din italienește și care se află în Biblioteca Imperială din Viena⁵⁾; Samuel Ulicu-Klein face o traducere după o ediție școlară italiană a lui Leonardo Salviati;⁶⁾ în *Viețile sfinților* (f. 156—182) se află o copie — făcută după redacțiile rusești — tipărită la Mănăstirea Neamț și reprodușă întocmai în ediția *Sfinților*. București, 1836;⁷⁾ în sfârșit, între manuscrisele Academiei Române sunt multe copii din sec. XVIII⁸⁾).

Copii sunt și în sec. XIX⁹⁾: M. Eminescu posedă o copie dela 1814¹⁰⁾, iar Gr. Tocilescu a făcut una după aceea a lui Boțulescu și care se află la Acad. Rom. sub No. 417¹¹⁾).

Dintre toate acest copii cea mai completă e a lui Fota din 1673, fiindcă cuprinde și „Cântecul lui Sf. Ioasaf când au intrat în pustie”¹²⁾).

Insuși Fota recunoaște că a făcut copii după manuscrisul lui Năsturel: „Această sfântă carte a prea cuvioșilor părinților noștri Varlaam și a lui Ioasaf scosu-o-au întâiu *Udriște al doilea logofăt*, dupre elinește (pre) slovenește, și rumînește. Scosu-o-am și eu Fota grămătic domnesc *dupre izvodul rumânesc*, (pentru) Dumnea-lui Dumitrașco biv-vel serdar, leat 1673, ot grad¹³⁾ București”¹⁴⁾).

Romanul *Varlaam și Ioasaf*, din cauza răspândirii sale enorme.

*

1) Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la Români*. Buc., 1928, p. 251, crede deasemeni că traducerea s'a făcut după un „original ruso-slav cu amestecuri bulgărești”.

2) Gen. Năsturel, op. cit., p. XVI; vezi și: Simionescu I. Dan, *Inercări istorico-literare*, C.-Lung (Muscel), 1926, p. 42—44.

3) Ibid., vezi și Simionescu, op. cit.

4) Ibid., p. XIII și XVI.

5) Gaster, *Lit. rom. pop.*, p. 35.

6) Cartoian, op. cit., p. 241.

7) Gaster, *Lit. rom. pop.* p. 36.

8) Vezi-le în Cartoian, op. cit., p. 248.

9) Gen. Năsturel, op. cit., p. XVII—XVIII.

10) Gaster, *Lit. rom. pop.*, p. 35.

11) Cartoian, op. cit., p. 241.

12) Gen. Năsturel, op. cit., p. XIX.

13) Adică: orașul.

14) Gen. Năsturel, op. cit., p. XXI.

la toate popoarele a lăsat influențe și urme. Astfel, el a fost motiv de inspirație lui Boccaccio într-o nuvelă, apoi unei nuvele spaniole a lui Timoneda și chiar piesei „Neguțătorul din Veneția” a lui Shakespeare¹⁾. La Români, romanul s'a infiltrat adânc în picturile, cântecele și poeziile populare.

Pe unele biserici sunt zugrăvite scene din viața romanului, iar la Mănăstirea Neamț sunt zugrăvite toate scenele romanului²⁾.

Romanul a pătruns în literatura românească veche. Preotul Gavril a utilizat în „Viața Patriarhului Nifon” o parabolă din roman, iar „Invățăturile lui Neagoie către fiul său Theodosie” cuprind pasajii întregi din roman³⁾.

Romanul a dat naștere unor poezii populare românești, între cari, mai ales una unde se descrie plecarea în pustiu⁴⁾.

Partea de plecare a lui Ioasa în pustiu s'a cântat de copii la Crăciun cu steaua și în biserici după 1800⁵⁾ și se cântă și astăzi⁶⁾. Cântecele pustiei a pătruns în popor sub diferite variante⁷⁾ și a fost prelucrat în zilele noastre de către M. Sadoveanu și D. D. Pătrășcanu. Din Viețile Sfinților. Buc., Socec, 1926, p. 65—139.

*

Așadar, Udriște Năsturel din Fierești, deși n a ocupat decât un rang de mâna a doua — al doilea logofăt —, totuși — în deosebire de ceilalți boieri din divan — eră un cărturar și un învățat de seamă.

Din operele pe cari le-a scris, rezultă că știa perfect limbile: slavona (traducerea *Imitației lui Hristos*, 12 versuri slavonești și *Prefața slavă* la Antologhiu), rusa (trad. din rusește a *Cazaniei* și a lui *Varlaam și Ioasa*) și latina (trad. din latinește a *Imitației*).

Desigur că știa și grecește — ca oricare cărturar din acel timp — și alte limbi slave, căci a avut diferite misiuni diplomatice.

Bibliografia utilizată

1. *Arhiva istorică a României*, I, 1, p. 8—14.
2. *Bărbulescu Ilie*, Cercetări istorico-filologice, Buc., 1900, p. 96
3. „ ” Studii privitoare la limba și istoria românească, Buc., 1902, p. 180.
4. *Bărbulescu Ilie*, Curente literare la Români, Buc., 1928, p. 251.
5. *Bianu I.-Hodos*, Bibliografia veche românească, t. I, fasc. II, p. 109, 120—122, 135, 146, 158—160.
6. *Cartoian N.*, Cărțile populare în literatura românească, I, Buc., 1929, p. 232—239, 241; 242 (și nota), 247—249.

1) Gaster, Lit. rom. pop., p. 41—42.

2) Cartoian, op. cit., p. 241—242 (și nota).

3) Cartoian, op. cit., p. 247.

4) Gaster, Lit. rom. pop. p. 47—52.

5) Anton Pann, Versuri muzicești, Buc., 1830, p. 19—21 și Căntece de stea, Buc., 1848, p. 21 și 96.

6) C. Rădulescu-Codin și D. Mihalache, Sărbătorile poporului, ed. Acad. Rom., Buc., 1909, p. 101.

7) Vezi-le în: Gr. Tocilescu, Materialuri folkloristice, I, 2, Buc., 1900, p. 1461; G. Tilinca, Căntece de stea culese din Oltenia, Călărași, 1924, p. 14.

7. *Cipariu T.*, Crestomatie sau Analecte literare, Blaj, 1858, p. 150—158.
8. " " " " Principia de limba și scriptură, Blaj, 1866, p. 109.
9. *Gaster Dr. M.*, O carte românească în 1646, „Românul” din 6 Noemvrie 1881. Cf. *ibid.*, „Tipografia română”, I, 15/27 Noemvrie 1886, No. 10).
10. *Gaster Dr. M.*, Literatura română populară, Buc., 1883, p. 33—36, 39, 41, 42, 47—52.
11. *Gaster Dr. M.*, Crestomatia română, I, Leipzig, Buc., 1891, p. LII—LIV, 97, 129, 130.
12. *Jorga N.*, Studii și documente, IV, p. CLXXXIV, CCXXX, CCLXI, 277.
13. " " " " " " V, p. CCLXXXIX, 121, 185, 298.
14. " " " " " " I, p. 166.
15. *Năsturel General P. V.*, Prefață la op.: *Udriște Năsturel. Vieța sfinților Varlaam și Ioasaf*, Buc., 1904, p. primă („Corecturi”), XII—XIV, XVI—XIX, XXI, XLI—XLIV, XLVIII—XLIX, LVII—LIX.
16. *Năsturel Udriște*, Varlaam și Ioasaf, ed. I. Gârleanu, Buc., 1874.
17. " " " " " " ed. Al. Odobescu, Anal. Acad. Rom., seria II, t. I, 1881, p. 5 și urm.
18. *Năsturel Udriște*, Varlaam și Ioasaf, ed. Gen. Năsturel, Buc. 1904, p. 1—297,
19. " " " " " " ed. I. Mihălcescu, Buc., 1921, Biblioteca pentru popor, No. 14.
20. *Năsturel Udriște*, Varlaam și Ioasaf, ed. M. Sadoveanu și D. D. Pătrășcanu, Buc., Socec., 1926, p. 65—139.
21. *Panaitescu P. P.*, L'influence de l'oeuvre de Pierre Moqila dans les Principautés roumaines, p. 37—48.
22. *Pann Anton*, Versuri muzicești, Buc., 1830, p. 19—21.
23. " " " " Cântece de stea, Buc., 1848, p. 21 și 96.
24. *Picot E.*, Pierre Movila în op.: *E. Legrand*. Bibliographie Hellenique ou Description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIe siècle. IV, Paris, 1896, p. 133—134.
25. *Rădulescu-Codin C.* și *D. Mihalache*, Sărbătorile poporului, ed. Acad. Rom., Buc., 1909, p. 101.
26. *Simionescu I. Dan*, Incercări istorico-literare, C.-Lung (Muscel), 1926, p. 42—44.
27. *Șincai G.*, Hronica Românilor, ed. Buc., 1853, t. II, p. 45 (Cf. *ibid.*, ed. Buc., 1886, t. III, p. 70—71).
28. *Tilinca G.*, Cântece de stea culese din Oltenia, Călărași, 1924, p. 14.
29. *Tocilescu Gr.*, Materialuri folkloristice, I, 2, Buc., 1900, p. 1461.

Bibliografia neutilizată ¹⁾

1. *Cardaș G.*, Pagini de istoria literaturii române, Arad, 1927, Bibl. Sămănătorul vol. I, p. 70—77.
2. *Jorga N.*, Istoria literaturii române din sec. XVIII, vol. I, p. 30, 415, 509; vol. II, p. 613.
3. *Jorga N.*, Istoria literaturii române, ed. II, t. I, Buc., 1925, p. 239, 259.
4. *Philippide Al.*, Introducerea în istoria limbii și literaturii române, Iași, 1885, p. 96, 144, 146.
5. *Pușcariu Sextil*, Istoria literaturii române, Sibiu, 1920, p. 90.
6. *Sbiera I.*, Mișcări culturale, Cernăuți, 1892, p. 61—62, 74, 281, 300.
7. *Jorga N.*, Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains, Buc., 1928, p. 40—50.
8. *Adamescu G.*, Istoria literaturii românești, B. p. t., Buc., 1920, p. 111.

Lucian Predescu.

¹⁾ Adică nu cuprinde date inedite sau sigure. O menționăm totuși, pentru că ar putea fi folosită de cercetătorii cari ar privi chestiunea din alt punct de vedere decât al nostru.

RECENSII

Tudor Arghezi: *Poarta Neagră* 1930. Ed. Cultura Națională

D-l Tudor Arghezi ne prezintă în „Poarta neagră” un voluminos album de instantanee, luate din colțurile întunecate ale temniței, în care și-a ispășit îndrăsneala de a fi scris ceea ce convingerea adâncă și conștiința dictau talentului său neprețuit de mare meșter în ticlulul „cuvintelor potrivite”.

Siluețele prinse în fața obiectivului și puternic întipărite pe placa sensibilă se desprind cu atâta vioiciune și realism, încât cele mai aspre și ciudate contururi ale figurilor și atitudinilor sufletești ne apar în relief ca printr'un stereoscop magic, ale cărui lentile ar fi înlocuite prin amalgamul transparent ca cristalul al stilului evocator și sintetic, taină de mult stăpânită de Tudor Arghezi.

Ca o lămurire și o înștiințare „Preludiul” stă în fruntea volumului: temă principală bogat orchestrată și împănată de acorduri ce nu se sfîșie să redea, în cruzimea și disonanța lor caracteristică, cele mai usturătoare adevăruri; temă desvoltată și variată la infinit pe toate tonurile și în toate ritmurile în nenumăratele mici variații și impromptu-uri cuprinse în volum; sau mai bine, frescă larg tratată în câteva linii mari și în pete de culori aprinse, în care orice trăsătură de penel ar purta în ea virtual fiecare din schițele următoare, ca un grăunte ce ar încolți pe oricare din foile cărții.

Această bogată colecție de imagini, din care ucele, datorit luminei speciale și jocurilor de umbre, par, la prima vedere, numai ca niște studii luate la repezeală cu mina groasă și neprecisă de cărbune, însă a căror veracitate și autenticitate este tot atât de puternică ca a celorla în care se disting vizibil și amănunțit toate planurile diterite și profilurile variate; acest șirag de mărgele noduroase și uneori stropite de mocirla prin care au trecut, printre care se strecoară însă unele alese dintr'o veche și sfântă metanie sau câte un mărgăritar răsleț; acest snop abundent, strâns legat printr'un naturalism acerb, însă cu spicurile de aur îndreptate spre văzduh, pe lângă valoarea nouă literară, pe care o adaugă patrimoniului impunător al creațiunii lui T. Arghezi, constituie toate la un loc, un material documentar netăgăduit de interesant pentru cei ce vor încerca să întocmească inventarul moravurilor epocii prin care trecem, ce se reflectează în chip semnificativ și eloquent în beciurile temniței.

Fie-ne îngăduit să culegem — drumeț ce pășeste prin întinsa livadă, plină de mii de mărăcini și ierburi de toate soiurile, ce „Poarta neagră” ne-o deschide în tainicele plaiuri ale sufletului — două flori, care răsar ca două raze de lumină din întunericul în care ne sbatem:

◀Hoțul și Vrabia

◀Un condamnat din rândul celorla, pe care Statul îi îmbracă în uniformă de zebra, ca să ispășească un temperament rău orientat și-i hrănește în locuri păzite de ostași luați dela brazdă—cu scopul unic de a-și curăți păduchii, de a

mătura închisoarea și odăile, în așteptarea sfârșitului osândei,—un condamnat tânăr ținea în mâna lui groasă un pui de vrabie, căzut dintr'o turlă a bisericii, din cuib. Pe fața deținutului, aplecată spre convulsivile aripilor puiului de vrabie, se zugrăvea o milă și o bunătate, pe lângă care surâsul suav al Giocondei părea o murdărie. Toată ființa lui, concentrată ca un elan într'un singur gest, se grupase în scânteile senine ale ochilor

«N'ăș putra spune cine era sufletește mai inocent din cei doi copii, ocașul și puiul de vrabie, în momentul când i-am descoperit.

«—Săracul! spune ocașul arătând biserica. A căzut din pacosteu asta de casă. Se zbate și suferă și, căzând, uite că și-a strâmbat și grumazul.

«Intr'adevăr puiul de vrabie, sta răstignit în palma lui, cu un bolnav, care vreu să vadă lumea din targă și nu poate să-și ridice capul îndeajuns. Ochiul puiului, negri și fixați cu tenacitate în ochii mei, nu puteau să exprime durerea cărcelului ce-i înclăstase mica făptură. Romanul acestui zburător care și-a rupt cripa în ziua când s'a bizuit să încerce unda aerului și a luminii cu ea, m'a amonșonat și am rămas sub sentimentul meu de tristețe toată ziua. M'am gândit ce am putea face puiului de vrabie, ca să i se deslege mădulările și mi-am dat seama că nimic. Intervenția pipăitului omenesc era impracticabil și misterul durerii lui prea mare ca să cutezi a i-l cerceta».

«Rugăciune.

«Mă rog ție, Doamne și nu știu cui mă rog și de ce mă rog. Sufletul mi-e plin de o bogată durere, ca o corabie de mărăgăritare ce-și poate pierde tezaurul la o răscolire de talaze. Durerea mea trebuie să o împărtășesc cuiva și nici un om în stare să mi-o priceapă și nu are auzul de care sufletul meu simte nevoie.

«Știu că este ca și cum aș fi un nebun în fața unui pustiu și că mă închin vântului și tăcerii, cu plopii și cu apele singuratic. Dar încă fac rugăciunea mea către tine, punct întunecat de lumină din întuneric, căci îmi trebuie un tovarăș. Îmi trebuie un stăpân pe care nu-l găsesc, o patrie ca să nu semene cu pământul, un împărat cu care să vorbesc, o cifră.

«Mă rog ție pentru că ti-s stelele frumoase, pentru că ai urzit azurul, pentru că ai făcut caprele și copacii și ti ai distribuit ființa în toate seminele și în toate ființele, cu cari fără voia mea mă simt legat. fte că știu tu sau nu știu. Mă rog ție Doamne, să nu mai fiu eu însumi».

Asemenea revelații ar cinsti pe oricare mare scriitor, din orice epocă și țară. Intr'o formă literară personală ele se apropie de accentele lui Francis Jammes, cea dintâi, și de cele din „De Profundis“, cea din urmă, și sânt ecourile unui crez de o înălțare sufletească, ce nu poate, nici nu trebuie să fie analizată, ci numai adânc și sincer simțită.

S. Tz. - S.

Mihai D. Ralea: Ideia de revoluție în doctrinele socialiste

E greu de găsit definiția revoluției. În accepția populară a simțului comun acest termen e întovărășit de ideia de violență, de baricade, de lupte de stradă. Ea presupune un element de ilegalitate“. Pentru cei vechi, pentru latini avem cuvântul de „seditio“; Grecii $\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$ sau $\epsilon\pi\alpha\nu\acute{\alpha}\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$. Este revoluția o formă morbidă a psihologiei mulțimei? Să vedem: Sunt trei mari grupuri de definițiuni delimitative a noțiunii de revoluție“. Taine explică revoluția printr'o nebunie a masei „on va voir de brutes devennues folles travailleurs en grand et pour longtemps sous la conduite des sots devenus fous“. Pe deoparte o mulțime ilocică, pasionată, pedeața

„mencuri“, eroii istoriei dădeau naștere revoluției. „Mencurii“ din calcule personale, adevărați escroci — sugestionau masele. Taine susține că un raționalism fanatic, din timpul revoluțiunii franceze „a modificat aliatul maleabil al sufletului popular în timpul mării revoluții“.

Gustave le Bon reia concepția lui Taine și în locul unei psihologii intelectualiste, de o riguroasă fixitate a principiilor jacobine, substituie o psihologie sentimentală, mistică. „Poporul acceptă în general o revoluție fără să știe pentru ce și, când din întâmplare ajunge să înțeleagă, revoluția e terminată de mult.“ La această concepție se alătură Lombroso, Bauer, Sighele. După aceștia, popoarele trec în dezvoltarea lor printr-o stare morbidă. Din împrejurări care exasperează conștiința populară, „un prost an agricol, impozite excesive, abuzul clasei dominante, personaje ambițioase, exercită asupra maselor o adevărată sugestie, împingând-o la cucerirea forței guvernamentale prin violență. Atunci popoarele intră într-o perioadă de febră, când iluzia e stăpâna tuturor pornirilor. Teroarea domnește, Ea scuizează crimele ca și eroismele“. Când conducătorii se demască, când miturile se împrăștie, când mișcarea n-a produs decât mizerie insuportabilă începe „Restaurația“. Astfel revoluțiile ar fi stări patologice ale societății, maladii periodice inerente oricărui organism. Nimic mai fals. Nu se poate progresul omenirii să fi eșit din stări morbide, din febra colectivă a popoarelor. Apoi î săși psihologia mulțimii lasă la o parte o mulțime de fenomene sociologice. Societatea nu e o pulverizare de serii omenești juxtapuse. Mulțimea e tocmai adunarea elementelor ce „rămân de prisos în afară de instituțiile organizate. Instituțiile sociale sunt forturi puternice care chiar în timp de revoluție se impun indiviului ca o regulă obiectivă, făcând posibilă continuarea vieții sociale. Conducătorii revoluției apoi nu sunt oameni providențiali, ci o expresiune a mediului amubiant, un purtător de cuvânt al tuturor. Nici violența nu e o „conditio sine qua non“ în mișcarea mulțimilor. K. Marx spune că revoluțiile populare sunt pașnice și numai ale „revoluțiile clasei dominante sunt teroriste“. Revoluția tinerilor Turci s'a efectuat în cea mai deplină liniște.

Revoluția se definește de un alt grup care caută să explice natura revoluțiilor „printr-o analogie biologică. Se opune în aceste explicațiuni *revoluția, evoluției*“. Evoluția e un proces de mișcări lente, o schimbare imperceptibilă. Naturalistul Hugo de Vries a arătat că „evoluția organismelor se poate face de multe ori brusc, cu o legătură de continuitate mult mai slabă. Regula „Natura non facit saltus“ e desmințită. Printr-o analogie cu fenomenele biologice s'a încercat să se definească și revoluția, care ar fi o evoluție bruscă. Teoria aceasta a revoluțiunii este însă problematică, fiindcă însăși teoria mutațiunii a lui Hugo de Vries nu e acceptată de toți naturaliștii, cu atât mai mult analogia.

O revoluție trebuie să aibă trei elemente reductibile, ca să devie o realitate: I) un corp II) un ideal, III) un transfert de putere. O revoluție trebuie să aibă un organ, un grup social care s'o realizeze. Oricât de omogenă ar fi o societate la început, cu timpul să diferentiază, având puterea de dominarea unui grup asupra altuia. „În societățile antichității ca și cele din evul mediu ele dominante au caracterul de elite.

Masa, restul poporului e absent dela orice conducere. Ea rămâne în afară de viața politică“. De aci luptele civile pentru succesiunea puterii. În timpurile moderne însă orice clasă socială vorbește în numele poporului întreg. „Astfel revoluția presupune un organ mare, o formațiune socială inedită: ea presupune înainte de toate, cucerirea puterii de către o clasă, care n'a mai avut-o niciodată. „Clasa aceea însă trebuie I) să fie conștientă“, să aibă o puternică cunoștință de clasă. Să fie conștientă de propriile ei forțe, să cunoască pe ale adversarului și să aibă o credință neștrămutată.

Afară de corp social, revoluția trebuie să aibă și un ideal, un program de valori. „Oferind un nou etalon de măsură, oferind alte fetișe și alte credințe, slăbirea legăturilor sociale se poate întremă, să poate consolida din

nou". Fără un corp social am avea o revoltă (emente), fără ideal o clasă nu se poate menține la putere. Masele au nevoie de un nou program ce e izvorit dintr'o îndreptare a realităților, pe care-l vor desfășura la putere. Cu această nouă întocmire, spiritele se potolesc și revoluția în loc de distructivă devine reparatoare.

A treia condițiune este transportul de putere. „Ca o revoluție să fie acceptată de tot mediul social trebuie ca, dela înălțimea puterii, clasa ajunsă să se declare ea însăși legitimă să-și sancționeze ilegalitatea printr'un exemplu. Câtă vreme o revoluție nu reușește să se oficializeze, ea rămâne o conspirație, o acțiune ilicită susceptibilă de sancțiuni penale“. Din moment ce mișcarea grupului, în numele unui nou ideal, n'a ajuns să-și transporte să-și însușească autoritatea, e o crimă ce merită pedepsită. Revoluția e o crimă care a reușit. Iată deci cum o mișcare fără un corp social, pe care să se reazăme, să isprăvește cu o *reformă*, fără un ideal e o simplă *răs-vrătire* și fără un transfert de putere e o *conspirație*. „Revoluția este cucerirea puterii de către o clasă care nu a mai ocupat-o niciodată mai înainte, cu scopul de a impune grupului întreg un nou etalon de valori“.

Autorul apoi se ocupă despre ideea de progres și drept natural, Saint Simon, Prondhon, Babeuf și Caburismul. Blankui, Anarhismul, Fonuorea ideii de clasă etc.

Cu o claritate clasică, cu un stil elegant, suplu, cartea d-lui Ralea este nu numai o operă de crudiție, ci și de aleasă exprimare într'o formă plătică a atâtor abstracțiuni devenite atrăgătoare.

C. Gerota

E. Lovinescu: *Memorii*

Eră fatal ca un om ca d-l E. Lovinescu, cu o experiență atât de mare a oamenilor și care a cunoscut o întreagă falangă a scriitorilor: arrièregarda romanticilor și avant-garda simboliştilor și moderniştilor — să-și tipărească memoriile.

La fel ca frații Goncourt, cu care se înrudește, estetic, domnul E. Lovinescu are antipatii și simpatii. Totuși, d-sa este cinstit în aprecierile sale și nu se lasă tîrît de alt sentiment decât de acela de a face o apreciere justă.

În memoriile d-lui Lovinescu, ca într'un panopticum întăluim figurile literare ale d-lor Mihail Dragomirescu, Victor Eftimiu, Minulescu, Ibrăileanu, Caton Theodorian etc. Toată flora, toată fauna, inclusiv buruienile grădinei noastre literare.

Cu o vervă diabolică și c'un spirit caustic, d-l Lovinescu povestește anecdote care fixează definitiv în cadrul ridicolului intimații literaturii. În acest nou volum, observăm o altă fazetă a talentului d-lui Lovinescu. D-sa face parte din familia lui Jiquidî, Gavarui și Daumier. Autorul lui „Lulu“ este un caricaturist de primul ordin.

„Memoriile“ vor face senzație. Și cred că multe rături de cerneală vor curge pentru a le combate sau pentru a le aproba.

Al. Bilciurescu

I. E. Toroutiu: *Heinrich Heine și Heinismul*, în Literatura Românească.

Pușini scriitori germani au acumulat atâta glorie și atâta dispreț. Gloria e pentru operă, disprețul pentru om. „Elementul național german profund jignit prin acerba obstrucție, atât a pamfletarului Heine cât, în mare parte, și a poetului, îl reduce în discuție publică, ori de câte ori e vorba înăuntru și în afară de hotarele germanismului, de apărarea sau înălțarea prestigiului național“. Napoleonian într'o vreme când Napoleon eră considerat

dușmanul patriei, și-a atras fulgerile cetățenilor săi. Cu idei liberale mai pe deasupra patriei și naționalismului strâmt și-a câștigat furia colegilor. Ironic, capricios, cinic, când curajos până la impertinență, când modest până la lașitate deveni pe zi ce trecea mai antipatic.

Trece la creștinism ca apoi să-l condamne, se înscrie la drept, ca să fie eliminat, se sustrage din armată, se împotrivesc mișcărilor studențești patriotice, pentru ca mai târziu să părăsească țara. Germania pe atunci încălzia ideea unității naționale. Studenții hrăniți de cel mai puternic sentiment patriotic manifestau sgomotos pentru ideea națională: „Kein Oesterreich, kein Preussen mehr. — Ein einiges, grosses Deutschland, lest wie seine Berge“. Dela studenți a trecut la oamenii politici, între care erau profesori universitari, ziaristi, oameni de litere etc. Revoluția însă — în sensul unei schimbări violente a lucrurilor — nu veni. Aici e marea deosebire între neamul latin și cel german.

„In Germania, fruntașii democrați terorizează mai mult doctrina revoluționară franceză, iar când propaganda lor ajunge în conflict cu autoritatea absolutistă, ei preferă să se supună legilor, infundând temuițele sau să apuce toiagul pribegiei, decât să cheme mulțimea pentru a forța punerea în practică a teoriilor adoptate dela Francezi. Poporul german voia să evite vărsările de sânge...”

Pe când în Franța teoria odată cunoscută se pune în aplicare, fără întârziere și pentru că nu cedează nimeni, nici dintr-o parte, nici din cealaltă, decide încăerarea sângeroasă între nobilime și mulțime, aceasta din urmă rămânând biruitoare, deoarece avea nesecate resurse pentru a susține și reînnoi loviturile. Germania părea îngrozită de măcelul și parea de sânge ce le văzuse pe străzile Parisului. De aceea condamnă la moarte pe revoltați, dar nu-i execută; se proclamă asediarea unei capitale, dar la cea dintâi întâlnire cu armata guvernului, mulțimea se împrăștie.

Și aici se oglindește spiritul latin, cu inițiativă neîntârziată, capabil imediat de faptă și cel germanic teoretizant, șovăielnic, speculativ“.

S'a confundat în totdeauna în opera lui Heine poetul cu omul. Judecata imparțială n'a venit decât rareori. E considerat mai mult ca cetățean francez, decât german, fiindcă a ultragiât sentimentul național al generației, care a ucis pe Kotzebue. „Heine în a sa ingrătă și negativă atitudine — (de ziarist N. A.) este totuși piscul cel mai înalt dintre toți publiciștii luptători ai epocii; nu este însă farul cu raze de lumină călăuzitoare ci uriașul coș al unei uzine uriașe, care aruncă nesfârșite valuri de fum înăbușitor al atmosferei, prin grosimea căruia se pierd scânteele aprinse“.

Dacă ca om politic a fost vinovat față de Germania, ca poet are recunoștința lumii întregi.

A dat grația, eleganța, finețea, melancolia ușoară care nu e germană a dat o muzicalitate în versuri și un etalon de valori estetice, ce nu-l ega-lează nimeni în literatura germană, mai toată când vrea ideologică sau prea superficială. „Talentul lui Heine este fără margini de puternic“. Posedă grație, simțire, adâncime, pietate contemplativă pentru natură, avânt de cugetare.

Gluma lui Heine este un cântec, anecdota o baladă, natura o jucărie, pe care poetul o metamorfozează după capriciile sale; este când împodobită și cochetă când rea și urâtă, ca și oamenii.

Heine poartă numele „Poetul iubirii“. Cânteculele sale seamănă cu zilele capriciosului Prier; când clipe senine, pline de soare, cer albastru, zumbet de albine, când în acelaș cântec al aceleeaș ore, după cele mai sublime armonii, cea mai cacofonică disonanță de zloată, ironizare și cinism“.

Ironia, sarcasmul, un râs amar, sardonice perzistă în toate cânteculele lui, de aci o atitudine literară pe care D-l Torouțiu o numește *heinismul*, un neologism introdus de D-sa.

În literatura română Heine a fost tradus în parte de aproape 50 de poeți. Cel mai bun traducător al lui este Iosif. În adevăr, cum susține și autorul, traducătorul e un noucreator. Cu materialul originalului el trebuie să ne dea un succedaneu, care să fie o nouă creație. De aceea se și zice *traduttore-traditore*. Iosif l-a înțeles pe Heine și l-a redat concis, incisiv, contemplativ, așa cum e el.

Cartea D-lui Torouțiu e o complectă monografie a lui Heine în lit. românească. Cu păreri personale ce nu le găsim la cealaltă operă, cu un stil cald și plăcut, aduce reale servicii literaturii românești.

C. G.

I. E. Torouțiu: *Hermann Sudermann*, în literatura românească

Autorul, un cunoscător destoinic al literaturii germane se ocupă de ce mai cunoscuți poeți în cultura românească: Suderman și Heine Suderman — un talent masiv de altfel — dar cu o psihologie bizară sau mai bine fără o psihologie, e un dramatic de exterior. Nu e un creator de suflete, ci mai mult un imitator al faptelor omenești, pe care nu le-a adâncit sau dacă le-a adâncit, e isbit mai mult de acțiune, dramă, teatralism, nu de motivarea internă. Din nefericire temperamentul său teatral, îl împinge mereu să redea simțirea și cugetarea sa în forma concentrată a dramei” Autorul analizează fiecare operă dramatică a lui Suderman ca: *Onoarea, Patria, Sfârșitul Sodomii, Bătălia Fluturilor, Stane de piatră, Traiască Viața* etc. Citează după aceea părerile criticilor, care mai toate să rezumă la aceasta: „În contrast cu Gerhard Hauptmann, vânaud laurii recunoașterii publice, Herman Suderman era un poet, al cărui pronunțat talent dramatic i-ar fi ajutat să creeze opere mari, dacă și-ar fi bazat lucrările pe o mai matură concepție despre lume. S'a mulțumit însă numai ca un teatralic abil și plin de temperament să imprumute din orice direcție, motive cu cele mai puternice efecte și să evite numai unilateralele exagerări ale realismului.”

Modernismul literar manifestat prin influența materialismului științific, naturalismul, socialismul, pe la 1850 a impus la o rupere cu trecutul Armonia creată de credință e sfărâmată și lumea nouă, democratică, caută să se adapteze brusc la noile forme politice ale statului.

„Orice restricție, orice opreliște este un atac direct împotriva libertății și a fraternității. Cugetarea omenească trebuie eliberată de cătușele ori caror dogme, pentru ca acțiunea individului să se desfășoare în absolută voe liberă. Precum un chimist pune într'o eprubetă diferite elemente și le ține sub continuă observație, astfel scriitorul modern, reprezentat prin *Zola* — întovărășește mai mulți oameni într'o anumită acțiune și-i lasă apoi să se desvolte după cele mai elementare legi ale naturii, s'ar putea spune: literatura experimentală”. Științele naturale cu Haeckel ridică război bisericii creștine; socialismul și materialismul prin doctrinele lor sapă temelia bisericii creștine. De aceste influențe nu scapă nici Sudermann, (Iohansfeuer). Individualismul acut, descătușat de dogme și tradiții, de morala uzuală, îl găsim exprimat în *Patria, Sfârșitul Sodomiei*. Cu tot realismul lui spectaculos, teatrul lui Sudermann își trezește pe lângă profunda emotivitate artistică un captivant interes pentru persoanele care joacă: te emoționează, te enervează, te disorează priu diversitatea caracterelor și prin ielul cum poetul știe să le încurce și să le descurce pe temă. Este un spectacol, în adevăratul înțeles al cuvântului, unde lumea trăește, luptă, învinge, cade și te învinge în cele din urmă și pe tine, care oricât de bun ai fii, uiți că spectacolul este numai spectacol, ireal. Marea putere artistică a lui Suderman, precum și marea scădere a sa”.

C. Gerota

CONVORBIRI LITERARE

ANUL AL 63-lea, 1930

TABLA DE MATERII

1) VERSURI

	Pag.
<i>Al. George Ion</i> — Pentru Chryseis	78*
„ „ — Fericirea	80*
„ „ — Aceleiași	293
„ „ — Chemările	294
„ „ — Solitudo	428
„ „ — Finis	429
<i>Bassarabeanu Dem.</i> — Ciclul melancolia clipeiilor I	988
„ — Ciclul melancolia clipeiilor II	1116
<i>Bilciurescu Al.</i> — Intermezzo de primăvară	89*
„ — Lied nocturn	562
„ — Crochiu galinaceu	563
„ — Poetul se mută	790
„ — Amurg în Delta	791
<i>Buzilugan Ion</i> — Păstorul	461
„ — Tăgăda	463
„ — Semănătorul	537
„ — Cântec de drum	538
<i>Cerchel Voichița</i> — Poemă autornală	1044
„ — Ploae urbană	1147
<i>Ciuchi Eugen</i> — Taina vieții	22
„ — Poveste	270
<i>Cosma Dumitru</i> — Autornală	1185
„ — Sfârșit	1212
<i>Costin Neculai</i> — Țăranul dela Dunăre (Ceasornicul Domnilo) trad. după Guevara	753
<i>Isac Emil</i> — Povestea unui copil	811
<i>Lainiceanu V.</i> — Sonet	712
„ — Muntele	801
„ — Cântec trist	1172
<i>Lyan S.</i> — Prăbușiri	1180
„ — Sub flori de lună	1204
„ — La o răscruce	1218
<i>Măndru A</i> — Fata Morgana	43
„ — Psalmi	484
„ — Nava	487
<i>Naum Alex.</i> — Mireia, Cantul I. de Fr. Mistral	50*
<i>Onu Constant.</i> — Noapte	90
<i>Soare Al.</i> — Înlanțuire	68
„ — Rondelul clavirului	589
<i>Stamatiaș T. Al.</i> — Versuri traduse din Maurice Maeterlinck	332
„ — O scrisoare	704
„ — Pasteluri Japoneze	1083

*) Cifrele cu steluță aparțin numărului pe Februarie 1930.

Schite, Nuvele, Memorii, Teatru, etc.

	Pag.
<i>Bassarabeanu A. I.</i> — Păpușa	699
<i>Bilciurescu Al.</i> — Voluptatea răzbunării	474
„ — — — — — Amanta trecutului	1017
„ — — — — — Zarurile	1130
„ — — — — — Cum am devenit vegetarian	1169
<i>Damaschin V.</i> — Decor văratic	65
<i>Drumeș M.</i> — Cursa	705
„ — — — — — In gazdă la Kira Marigo	1181
<i>Fulga Costin.</i> — Pâinea sergentului Oacheșu	564
<i>Gala Galaction.</i> — Lectură de Paște	513
<i>Konya S. Eduard.</i> — Ce am văzut în Olanda	105
„ — — — — — Idem	90*
<i>Odobescu Al.</i> — Urban Grandier	1045
<i>Petrescu Z. G. Dr.</i> — In amintirea lui Carol Davila	34
<i>Slavici Ion.</i> — Lumea prin care am trecut	3
„ — — — — — Idem	28*
„ — — — — — Idem	249
„ — — — — — Idem	379
<i>Stupină Dinu.</i> — Reta	91
<i>Sturdza Petre Alice.</i> — Un drăcușor de fată (teatru)	295
„ — — — — — Moș Bunduc	802
„ — — — — — Minunea	1201

Articole literare și științifice.

<i>M. S. Regele Carol II:</i>	
Apel către Români	629
Cuvântare cu ocazia depunerii jurământului	630
Ferdinand Ie Loyal, Roi de Roumanie	634
Despre arta românească	645
<i>Adamescu G.</i> — Din școlăria Regelui Carol II	671
„ — — — — — Alecsandri la 1848 (un capitol din biografia autorului)	881
„ — — — — — Scrierile lui Vasile Alecsandri	929
<i>Alexra N. General.</i> — Comandamentul suprem în armată	661
„ — — — — — Idem	1008
„ — — — — — Idem	1213
<i>Anonim.</i> — O satiră pașoptistă	812
<i>Arghiropol Epaminonda.</i> — Maurice Maeterlinck	1186
<i>Bassarabescu A. I.</i> — Cine a indemnat pe Creangă să scrie	3*
„ — — — — — Alexandri, poet al fericirii	916
<i>Beu Octavian.</i> — Franz Liszt în România	1073
„ — — — — — Idem	1236
<i>Blazian H.</i> — Chipul lui Beethoven	489
<i>Budișteanu Radu.</i> — O eră nouă	679
<i>Burghela M.</i> — Scrisoare către D-l I. Bianu	1205
<i>Cantacuzino Gr. Alexandrina.</i> — Convențiunile internaționale pentru protecția muncii temei și a copilului	23
<i>Ciorogariu Roman, Episcop:</i> — Merindea cu care a plecat I. Slavici la Viena	23*
<i>Coman Dunitru.</i> — A fost Regele Carol dorit de popor?	696
<i>Drumeș Mihail.</i> — Regele geniului românesc	682
<i>Eminescu Mihail.</i> — „Despot Vodă“	922

*) Cătrele cu steluță aparțin numărului p. Februarie 1930.

	Pag.
<i>Florian Mircea.</i> — O inimă de rege	677
<i>Gerota V. C.</i> — Două mii de ani dela P. Virgilius Maro	977
„ „ — Insemnările lui Dinicu Golescu după 100 de ani	1122
„ „ — „Rugăciune“ de Gr. Alexandrescu. și „Rugăciunea unui Dac“ de M. Eminescu,	1173
<i>Goṛski A. General.</i> — M. S. Regele Carol II și aviația	668
<i>Hăjdeu Al.</i> — Un filozof mistic	568
<i>Iordănescu T. Profesor:</i> — O istorie a țiganilor	278
<i>Irimescu S. Dr.</i> — Medicul ca factor social	768
„ „ — Bugetele necesare pentru combaterea tuberculozei	1219
<i>Jianu Ionel:</i> — Teatrul lui Alecsandri	918
„ „ — Misticismul lui Descartes	1021
„ „ — Idem	1138
<i>Lefteriu George:</i> — O școală de însuflețire și un ctitor regal	684
<i>Maiorescu T.</i> — România și politica de neutralitate în conflictul european din 1914—17	737
<i>Manoilescu M.</i> — Idealul Suveranității	651
<i>Mutius Gerhard von:</i> — Germanii de naționalitate germană și ger- manii de supusenie germană	984
<i>Niculici-Vornica Elena:</i> — Necuratul	464
<i>Nottara I. Constant:</i> — Alecsandri la Montpellier	890
<i>Odobescu Al.</i> — Iliada lui Omer, cântul I (traducere)	6*
„ „ — Odiseea lui Omer	318
„ „ — Georgicele lui Virgil (traducere)	416
<i>Ortiz Ramiro:</i> — Italia mistică	430
<i>Panaitescu N. P. Ing.</i> — Cu cine mergem? Cu Germania sau cu Italia?	69
<i>Papini Giovanni:</i> Buonarroti, traducere de M. T.—S.	792
<i>Păunel I. E. Dr.</i> — Viața și opera lui H. C. Andersen	56
„ „ — Idem	31*
<i>Petrescu Nicolae:</i> — Ideea de Stat în societatea engleză	540
<i>Petrovici C. C.</i> — Dictatorul roșu și sistemul său	67*
<i>Petrovici I.</i> — 8 Iunie 1930	648
<i>Popescu Mih.</i> — Ocupația Principatelor Române de Ruși și Austriaci între 1853—1857	73
<i>Popescu Mih.</i> — Războiul Austro-Ruso-Turc între 1787—1792 și Prin- cipatele Române	337
<i>Popescu Mih.</i> — Situația economică a Moldovei și Munteniei în timpul ocupației Austriace	443
<i>Preda G. Dr.</i> — Legea dualității și a contrastului din viață, exem- plificată prin viața lui Byron	1084
<i>Predeșcu Lucian:</i> — Un proces de moștenire al vornicului Kogălni- ceanu	713
<i>Sanielevoici H.</i> — Regele Carol II și principiul monarhic	653
„ „ — Vasile Alecsandri	892
„ „ — Starea de azi a științelor naturale	994
<i>Slavici Ion:</i> — „Povestea Sinzianei și Pepei“	925
<i>Struțeanu Șcarlat:</i> — Vasile Alexandri și direcția nouă	906
<i>Tzigara-Șamurcaș Al.</i> — Tragedia Muzeului de Artă Națională	402
„ „ — România la Expoziția dela Barcelona	521
„ „ — Omagiu M. S. Regelui Carol II	646
„ „ — Centenarul Muzeelor din Berlin	1037
<i>Uță Mihail:</i> — Filozofia lui Emile Meyerson	49
<i>Vasilescu N. Protot:</i> — Din trecutul Regelui Carol II.	674
<i>Zalplachta I. Dr.</i> — Universitatea din Wilno	329

*) Cifrele cu steluță aparțin numărului pe Februarie 1930.

Dela Intemeietorii Revistei.

	Pag.
<i>Carp P. P.</i> — Scrisoare către T. Maiorescu	1051
" " — Scrisoare către T. Maiorescu	1148
<i>Călugăr L.</i> — Scrisoare către T. Maiorescu	823
<i>Catargi L.</i> — Scrisoarea către T. Maiorescu	951
<i>Constantinescu B.</i> — Scrisoare către T. Maiorescu	1055
<i>Coșbuc G.</i> — Scrisoare către T. Maiorescu	1056
<i>Gane N.</i> — Invitațiune la Soc. „Junimea”	822
<i>Macrogeni P.</i> — Scrisoare către T. Maiorescu	951
<i>Slavici Ion.</i> — Scrisori către T. Maiorescu	824
" " — Scrisori către T. Maiorescu	953
" " — Scrisoare către T. Maiorescu	1052
" " — Scrisoare către T. Maiorescu	1149
" " — Scrisori către T. Maiorescu	1242
<i>Tz. -S. Al.</i> — Dela întemeietorii revistei	820

Cronici.

Cronica artistică.

<i>Blazian H.</i> — Artă și tradiție	600
<i>Șirato Fr.</i> — Cuvinte despre salonul oficial	593
<i>Tziyara-Samureaș Al.</i> — Grupul celor patru	362

Cronica economică.

<i>P.</i> — Relațiuni economice Polono-Române	849
---	-----

Cronica literară.

<i>Damaschin V.</i> — Cronica gazetăriei literare	122
" " Fr. Mistral	496
" " Marcel Proust	1057
<i>Popescu Mihai.</i> — Clasicii români comentați	590
<i>Predescu Lucian.</i> — Eustratie Logotătul	103*
" " Codul Sturdzanus	604
" " Vasile Cârlova	852
" " Alex. Z (amfir) Sihleanu	960
" " O scrisoare a lui Creangă datată greșit	1062
" " Udriște Năsturel	1244
<i>Stelian Constantin.</i> — Poetul Mircea Dăscălescu-Mugur	120

Cronica istorică.

<i>Ion Montani.</i> — O mare figură istorică a Ardealului românesc, de Ioan Georgescu	724
---	-----

Cronica Socială.

<i>S. Tz.-S.</i> — Tuberculoza în România. Statistică comparată, constatări și propuneri, de Dr. S. Irimescu	721
--	-----

Cronica Veselă.

<i>Al. Bîlciurescu.</i> — Poemă radiofonică	1154
---	------

Recensii.

<i>Arghezi Tudor:</i> — Poarta neagră, de S. Tz.-S.	1253
<i>Barnoschi V. D.</i> — Neamul Coțofenesc (roman), de Al. Bîlciurescu	623

*) Cifrele cu steluță aparțin numărului pe Februarie 1930.

	Pag.
<i>Nestor Dr. Marioara.</i> — Ileana (nuvele) de C. G.	1159
— Crisanteme (versuri) de C. G.	1160
<i>Nețhammen Raÿmund.</i> — Iosif Molaioni de Al. Tz.-S.	500
<i>Ojog Ion.</i> — Pridvoare (versuri) de M. P.	126
<i>Panaitescu P. P.</i> — Călători poloni în țările române, de M. Popescu	620
<i>Papadopol Paul.</i> — Un sol al biruinții: Poetul St. O. Iosiț, de M. Popescu	730
<i>Papadopol I. Paul.</i> — Metodica limbei materne în învățământul secundar, de M. Popescu	875
<i>Pavel Const. Dr.</i> — Miron Pompiliu; 1847-1897, de M.	731
<i>Petrescu Cezar.</i> — Aranca, știma lacurilor, de M. P.	373
<i>Petrovici I.</i> — Impresii din Italia, de S. Tz.-S.	1065
<i>Pușcariu Sextil.</i> — Istoria literaturii române, epoca veche de T.-S.	620
<i>Radu Const.</i> — Tabloul sinoptic cronologic al istoriei literaturii române, de Gabriel Drăgan	508
<i>Ralea D. Mihai.</i> — Memorial. Note de drum din Spania, de M. Popescu	729
<i>Ralea D. Mihai</i> — Ideia de revoluție în doctrinele socialiste de C. Gerota.	1254
<i>Roger Noëlle.</i> — En Asie Mineure, de Al. Tz.-S.	501
<i>Rosetti R. General.</i> — Corespondența Generalului Iancu Ghica, de M. Popescu	873
<i>Sacerdoțeanu Aurelian.</i> — Considérations sur l'histoire des Roumains au Moyen Age, de Mih. Popescu	623
<i>Sadoveanu M.</i> — Zodia cancerului, de M. Popescu	127
<i>Sava V. Aurel.</i> — Documente putnene, de Gabriel Drăgan	507
<i>Scorțescu Teodor.</i> — Popi, de P.	731
<i>Soare Al.</i> — Ingerul căzut (povestiri) de D. C.	373
<i>Sofronie George.</i> — Protecțiunea minorităților sub regimul Societății Națiunilor, de D. C.	504
<i>Stamatiad T. Al.</i> — Pe drumul Damascului, de Ion Buzdugan	621
— Din trâmbițe de aur, de D. N.	1157
<i>Stănoiu Damian.</i> — Duhovnicul maicilor, de Mih. Popescu	127
<i>Strihan Petre.</i> — Penumbre, de Gabriel Drăgan	506
<i>Torouțiu E. I.</i> — Heinrich Heine și Heinismul în literatura românească, de C. G.	1256
<i>Torouțiu E. I.</i> — Hermann Sudermann în literatura românească, de C. Gerota.	1258
<i>Zarifopol Paul.</i> — Artiști și idei literare române, de Decom.	870

Reviste.

Arhivele Olteniei, de M. Popescu	624
Boabe de grâu, de Gabriel Drăgan	625
Darul Vremii, de Mihail Popescu	624
Revista clasică „Orpheus”, de S.	509
— Făt Frumos, de S.	509
„Revue Internationale de Sociologie” Sept. Oct. 1930, de C. G.	1161
Revista revistelor, de C. V. Gerota	1068
— — — — —	1163
FAPTE	1165

*) Cifrele cu steluța aparțin numărului pe Februarie 1930.